

జీవిత చరిత్ర

నా చిన్నప్పుడు

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కౌతిక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్షవృక్ష

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాచీ

గురు గోరమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠప్రభాకర స్వామి

యోగి పరమహంస

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు త్రిలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు పోయి బాలా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమారాధ్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020010006353

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

నా చిన్నప్పుడు....

రచన :

మోహన్‌దాస్ కరంచంద్ గాంధీ

గుజరాతిభాషనుంచి

ఆంగ్లానువాదము—కృష్ణప్రీతికరణము

మహదేవ్ దేశాయ్

ఆంధ్రప్రీతికరణము :

బద్దెపూడి రాధాకృష్ణమూర్తి, బి. ఏ., బి. ఎల్.,

మానాన్న కాబాగాంధీకి డబ్బును కూడబెట్టవలె ననుకోరిక యెన్నడునులేదు. ఆయన మాకిచ్చిపోయిన ఆస్తి యించుమించుగ నాస్తి.

అనుభవమే ఆయనవిద్య. మహత్తరమగు కార్యాను భవమువలన ఆయన క్లిష్ట సమస్యలనైన సరిదిద్ది పదిమందికి నచ్చజెప్పగల్గెడివాడు. తఱచుగ దేవాలయముల కరుగుట యందు, మతోపన్యాసములను వినుటయందు ఆయనకు మక్కువయెక్కువ. కడపటిరోజులలో ఆయన గీతాపారాయణ మొనర్పసాగెను. నిత్యము ప్రార్థనకాలమున గీతా శ్లోకములు చదివెడివాడు.

మా నాన్న స్వకులాభిమాని. సత్యవ్రతుడు, ధైర్యశాలి. ఉదార హృదయుడును. కాని, కొంచెము కోపిష్టి. స్వామిభక్తికి ఆయన 'పెట్టినపేరు.' కొంతకాల మాయన రాజకోట సంస్థానమునకు ప్రధానామాత్యుడుగ నుండెను. ఒకమాటు సంస్థానాధీశునిగూర్చి చుక్కనగ పల్కిన ఆంగ్లప్రతినిధిని మందలించి మాన్యతనిల్పెను.

మా అమ్మ పవిత్రచరిత్ర. భక్తురాలు. నిత్యము ప్రార్థనాదికములను జరుపక భుజింపని నియమవంతురాలు. ఎంతటి కఠినవ్రతమునైనను పూనెనా, మానక కొనసాగింపగల మాన్యురాలు. వ్రతదీక్షకై ఉపవాసములుండుట ఆమెకు 'నల్లేరుపై బండినడక'. ఆమె నియమబద్ధముగ చాతుర్మాస దీక్ష నెఱపెడిది.

చాంద్రాయణ వ్రతమును జరుపుచున్న కాలమున ఆమె కొకసారి జబ్బుచేసెను. ఐనను, వ్రతదీక్ష వీసమైన సడలక జరుగవలసినదే! అటులనే జరిగినది. రుగ్మత మాయమైనది. స్థిరచిత్తము వ్రతదీక్షకు ‘శ్రీరామరక్ష’ యైనది.

ఒక్కొక్కమాటు చాతుర్మాస కాలమున మా అమ్మకు ఒంటిపూట భోజనము నియమము. ఇంకొకసారి సూర్యుని దర్శింపకయే భుజింపకుండుట నియమము. జోరుగ వానలుకురియు కాలమున సూర్యునిదర్శనము లభించుట కొంత కష్టమెకదా? పిల్లలము కనిపెట్టుకొనియుండి సూర్యుడు కన్పించిన వెంటనే పరుగెత్తి మా అమ్మకు చెప్పెడివారము. ఆత్రముతో ఆమె వచ్చెడిది. అప్పటికే అతఁ డదృశ్యుడయ్యెడి వాఁడు! ‘పోనిమ్ము, నాయనా! ఈరోజునేను భోజనము చేయకుండుటయే భగవదేచ్ఛ కాఁబోలు,’ అనుచు ఆమె లోని కేగెడిది!

మా అమ్మ వివేకవతి. సంస్థాన విషయములనుగూడ ఆమె తెలిసికొనెడిది. తాకూరుసాహెబుగారి కుటుంబస్త్రీలును ఆమెప్రతిభను మెచ్చుకొనెడివారు. ఆమె తాకూరుసాహెబు తల్లిని తఱచుగ కలిసి సంభాషించెడిది. చిన్నతనమగుటచే నేనును ఆమెవెంట దివాణమునకు పోవుచుండెడివాఁడను. వారి చక్కని సంభాషణలు నాకు కొంచెము జ్ఞాపకమున్నవి.

నా జననము కథియవాడులోని, పోర్బందరునందు; 1869 వ సంవత్సరము అక్టోబరు 2 వతేదీన. పోర్బందరునకు సుధామపురి అనియుపేరు. నాశాల్యము అక్కడనే గడచినది.

నన్నుబడిలోఁ జేర్చిన విషయము నాకుజ్ఞాపకమున్నది.

కొంతకష్టపడినగాని నాకు ఎక్కములైన రాలేదు. తక్కిన పిల్లలతోగలిసి ఉపాధ్యాయుని ఆడిపోసికొనుట నేర్చుకొనిన సంగతితప్ప నాకప్పటి యితర విశేషములు బాగుగ జ్ఞాపకము లేవు. దీనినిబట్టి ఆనాఁడు నేనెంతటి మందబుద్ధిలో ఉహింప వచ్చును.

2

మా నాన్నకు ఆస్థానమునందు ఉద్యోగము లభించుటతో మేము పోర్బందరునుండి రాజకోటకు మారితిమి. నా కప్పటికి ఏడేండ్లు.

నన్నొక ప్రాథమిక పాఠశాలలోఁ జేర్చిరి. చదువు మామూలే. ఏమైనను, తిన్నగ ఉన్నత పాఠశాలను ప్రవేశించితిని. అప్పటికే నాకు పండ్రెండవయేఁడు వచ్చినది.

నాకు బిడియము హెచ్చు. తోడిబాలురతో కలిసి మెలసి యుండు టెఱుంగను. పుస్తకములే నా సహచరులు. వేళకు బడికి వెళ్లుట, బడి ముగియగ నె సూటిగ తిరిగి యింటికి వచ్చుట నా దినచర్య. బాలురతో కలిసి మాటాడినచో ఎగతాళిచేయుదురేమో యని నా భయము. ఎవ్వరితోడను అబద్ధమాడి యెఱుంగను. నేను ఉన్నత పాఠశాలలోఁ జేరిన మొదటిరోజులలో జరిగిన సంఘటన మొకటి చెప్పఁదగి యున్నది.

పాఠశాల కానాఁడు పరీక్ష. పరీక్షాధికారి వచ్చి ఉక్త లేఖన మిచ్చెను. నేనొక మాట తప్పు వ్రాయుట మా ఉపా

ధ్యాయుడు గమనించెను. ప్రక్కవాని పలకజూచి సరిదిద్దు కొనుమని అతడు సైగచేసెను. ఆ పని నాకు నచ్చలేదు. ఫలితము? నేనుతప్ప తక్కిన బాలురందఱు అన్ని మాటలను సరిగ్ వ్రాసిరి.

మా ఉపాధ్యాయుడు ఆనాటి నా వర్తనము అవివేకమూలకమని తెల్పుట కొకమాట ప్రతిష్ఠించెను. కాని, లాభము లేక పోయెను. నేటికిని నేను అన్యులను గ్రుడ్డిగా ననుసరించలేను.

ఇట్లని, ఆ సంఘటనము ఆయన పట్ల నాకున్న గౌరవమును కుంచించలేదు. సామాన్యముగ పెద్దవారి తప్పులు నేను గమనింపను. అది నాకు నైజము. తరువాతగూడ ఆయన లోపములు కొన్ని నాకు తెలియవచ్చెను. ఐనను, ఆయన

మీఁద నాకున్న గౌరవము సడలలేదు. నేను నేర్చినది పెద్దవారి పనులను విమర్శించుట కాదు; వారి ఆజ్ఞల ననుసరించుట.

ఆ రోజులలోని మఱిరెండు సంఘటనము లిప్పటికిని నాకు మఱపురాకున్నవి. సాధారణముగ బడిపాఠములు దప్ప ఇతర పుస్తకముల జదువుట నా కలవాటులేదు. పాఠములు

1877 రాజకోట ప్రాథమిక పాఠశాలలో

చదువక శిక్షబొందుటన్నను, ఉపాధ్యాయులను మోసగించుటన్నను నాకు నచ్చదు. కావున, ప్రతిదినము పాఠములను నూత్రము తప్పక చదివెడివాడను. సాధారణముగ నితర పుస్తకముల నంటియెఱుంగను.

ఎట్లొ యొకతూరి మా యింటనున్న ‘శ్రౌవణుని పితృభక్తి’ అను నాటకము నా కంటఁబడినది. మిక్కిలి శ్రద్ధతో దానిని చదివెతిని. గ్రుడ్డివారగు తన తలిదండ్రులను తీర్థయాత్రకై శ్రౌవణుడు మోయుచున్నట్లు ఆ రోజులలోనె బొమ్మలు చూచితిని. ఆ కథ — ఆ దృశ్యము — నా మనస్సులో హత్తుకొనిపోయెను. ‘అది నీకు ఒరవడిసుమా’ — అని నా అంతరాత్మ బోధించినట్లయ్యెను.

ఒక పర్యాయము హరిశ్చంద్రనాటకము జూచితిని. ఎన్నిమాడ్లు చూచినను తనివితీర దనిపించినది; హరిశ్చంద్రుని కథ నా మనసున కెక్కినది. హరిశ్చంద్రునివలె నందఱు సత్యసంధులేల కారాదని నాలో నేనె చాలసాడ్లు ప్రశ్నించుకొంటిని. హరిశ్చంద్రునివలె కష్టములెన్ని కల్గినను సత్యము దప్పకుండుటయె ఉత్తమాదర్శమని నాలో ప్రబోధము కల్గినది. హరిశ్చంద్రుడు చారిత్రక పురుషుడై యుండఁడని నా యింగితజ్ఞానమునుబట్టి యిపు డనుకొందును. కాని, నిజమునకు హరిశ్చంద్రుడు, శ్రౌవణుడు నాకు నిత్యసజీవమూర్తులు.

చదువులో నేను చవటనుగాను. ఉపాధ్యాయుల కెల్ల పుడును ప్రేమపాత్రుడనే. చదువులో, శీలములో మంచి యోగ్యతాపత్తములను పొందుచుండెడివాడను. కొన్ని బహుమతులను, విద్యార్థివేతనములనుగూడ బడసితిని. వానికి

నా యోగ్యతకంటే నా అదృష్టము ఎక్కువ కారణమును కొందును.

శీలమును కాపాడుకొనుటలో నాకు శ్రద్ధ మిక్కుటము. ఏమాత్రము లోపము కల్గినను మిక్కిలిగ చింతించెడివాడను. ఒకసారి బెత్తముతో దెబ్బలుతింటిని. దెబ్బలకు కాదుగాని, దెబ్బలు తినవలసివచ్చెనుకదా యని మిక్కిలి దుఃఖించితిని.

తప్పనిసరి చేయబడినదాక బడి ఆటలలో—వ్యాయామములో పాల్గొనెడివాడనుకాను. ఎక్కువ బిడియమున్న వాడనగుటయే యిందుకు కారణము. అంతయెకాదు. ఆ రోజులలో నాకు విద్యాభ్యాసమునకు శరీర వ్యాయామమునకు నెట్టి సంబంధములేదను దురభిప్రాయము నుండెడిది. మానసిక శిక్షణమున కెంతటి ప్రాముఖ్యత కలదో శరీర పరిశ్రమకు సంతటి ప్రాముఖ్యత అవసరమని యిప్పుడు గ్రహించితిని.

నేను మంచి దస్తూరిని అలవాటు చేసికొనుటలో గూడ నిర్లక్ష్యము జేసితిని. దాని కపరాధమిప్పుడు చెల్లించుచున్నాను. ఏలనో నాకు విద్యాభ్యాసమున మంచి దస్తూరి అవసరముకాదను అభిప్రాయముండెడిది.

1888 రాజకోట హైస్కూలులో ఇంగ్లాండున కేగినపుడుగాని ఈ అభిప్రాయము తప్పని

గ్రహింపలేకపోతిని. అందములేని దస్తూరి వ్రాయుట విద్యా విధానమున గొప్ప లోపమే. విద్యాభ్యాసమున చక్కని దస్తూరిని అలవాటు చేసికొనుటగూడ ముఖ్యమని ప్రతి యువకుఁడును, యువతియు గ్రహింపఁదగును.

నా చిన్ననాటి చదువు విషయములింక నొకటిరెండు చెప్పఁదగినవి కలవు. నాల్గవ తరగతినుండియే దాదాపుగ విషయములన్నియు ఆంగ్లమున బోధింపఁబడుచుండెడివి. నా స్థితి అయోమయమైనది. అసలు డ్యూత్రగణితములో నాకు చొరవ తక్కువ. అది ఆంగ్లమున బోధింపఁబడుట ‘గోరు చుట్టుపై రోకటిపోటు’ వలె నైనది. ఎట్లో శ్రమజేసి మెల్లగ దానిలో కొన్ని సిద్ధాంతములు జీర్ణముజేసికొంటిని. ఇంక నేమి? డ్యూత్రగణితము నాకు ‘అటచేతిలోని అరటిపండ్ల’నది. హేతువాదముతో గ్రహింపఁగల్గిన విషయ మేదియైనను కష్టము కాదుకదా!

సంస్కృతము మాత్రము మింగుడువడలేదు. డ్యూత్ర గణితములో కంఠస్థము చేయవలసినదిలేదు. సంస్కృతములో నంతయు వల్లింపవలసినటులె తోచినది. నాల్గవతరగతియందే సంస్కృతము ప్రారంభమైనది. ఆఱవతరగతికి వచ్చునప్పటికి నాపని “లావొక్కింతయు లేదు, ధైర్యము విలోలంబయ్యె” అనినట్లయినది. అంతటితో నాఁగలేదు. మా సంస్కృతో పాఠ్యాయుఁడు మమ్ము అప్పటికప్పుడే సానలబట్టి మెఱుగు బెట్టవలెనన్న ఆత్రములోనుండెను. పాఠశాలభాషను బోధించు డిపాఠ్యాయునకు, సంస్కృతోపాఠ్యాయునకు పోటీపడినది. పాఠశాలోపాఠ్యాయుఁడు కొంత చనవుజూపెడివాఁడు. అందు

వలన పిల్లలలో పారశీకమును నేర్చుకొనుట సులభమును అభిప్రాయ మేర్పడినది. నేను సంస్కృతపు తరగతి వదలి ఒక రోజు పారశీకపు తరగతిలోఁ జేరితిని. మా సంస్కృతోపాధ్యాయున కది కష్టమనిపించినది. ఆయన నన్ను పిలిచి, “వైష్ణవుల ఇంటఁబుట్టినవాడవు, మీ మతభాష నేర్చుకొనవా, యేమి? సంస్కృత మిప్పుడు కొంత కష్టముగనున్నను, ముందుముందు సులభముగ, హృద్యముగ నుండును. అద్వైతము విడిచి, మరల సంస్కృతపు తరగతిలోనికి రా!” అని చెప్పెను.

మా సంస్కృతోపాధ్యాయుఁడు—కృష్ణశంకర పాండ్య ఇచ్చిన సలహా అమూల్యమైనది. ఆయన చూపిన దయ అంతలేనిది. ఆయనకు కృతజ్ఞుఁడను. ఈమాత్రమైన నేనా నాఁడు సంస్కృతము నేర్చియుండనిచో మన పవిత్ర గ్రంథములను చదువ నోచుకొనియుండనివాడనే. నిజమునకు, ఇంకను హెచ్చుగ సంస్కృతభాషా పరిజ్ఞానమును పొందకుంటేనే యని పరితపించుచుండును. హైందవ బాలబాలికలందఱు చక్కని సంస్కృత పరిజ్ఞానమును సంపాదించుట అవసరమని యిప్పుడు గ్రహించితిని.

మన ఉన్నత పాఠశాలలలో విషయములు మాతృభాషలో బోధింపఁబడవలెనని, హిందీ - సంస్కృత - పారశీక - అరబ్బీ - ఆంగ్ల భాషలకును తగిన స్థానముండవలెనని నాయభిప్రాయము. ఇదేమి, ఇన్ని భాషలా? అని భయపడనక్కఱలేదు. మన విద్యావిధానము క్రమపద్ధతిలో నడచినచో, విద్యార్థులకు పరభాషలో విషయములు నేర్చుకొనవలసినబాధ

తొలగినచో, ఇన్ని భాషలను నేర్చుకొనుట కష్టమనిపించదని, ఉల్లాసకరముగ నుండునని నిశ్చయముగ చెప్పగలను. ఒక భాషలో శాస్త్రయుక్తమైన పరిజ్ఞాన మేర్పడినచో, ఇతర భాషలను నేర్చుట కొంతసులభము కాకపోదు.

నిజమునకు హిందీ - గుజరాతి - సంస్కృతభాషలకుగల సన్నిహిత సంబంధమునుబట్టి వానిని మూడింటిని ఒకభాష గనె పరిగణింపవచ్చును. అట్లే, పారశీక - అరబ్బీ భాషలనొక భాషయే అనవచ్చును. పారశీకభాష అర్యభాషాకుటుంబ మునకును, అరబ్బీభాష ‘ సెమిటిక్ ’ భాషాకుటుంబమునకునుఁ జెందియున్నను, ఇస్లామ్ మతాభివృద్ధినిబట్టి ఆ రెండుభాషలు పూర్తివికాసము నొందినవి. నా దృష్టిలో ఉర్దూ ప్రత్యేక భాషకాదు. అది హిందీ వ్యాకరణమునే అనుసరించినది. ఉర్దూ భాషలోని పదజాలముపొచ్చుగ పారశీక - అరబ్బీ భాషలలోనిదే. కావుననే, గుజరాతి - హిందీ - వంగ - మహారాష్ట్ర భాషలు చక్కగనేర్చుకొనఁగోరువారు సంస్కృతమును తప్పక చదువవలసియున్నట్లే, ఉర్దూభాషను చక్కగనేర్చుకొన నెంచినవారు పారశీక - అరబ్బీభాషలను తప్పక చదువ వలసియుండును.

3

నాకు చిన్నతనములో - పదుమూడవయేటనే - పెండ్లియైనది. ఇప్పుడు నా రక్షణలోనున్న ఆవయసు వారిని చూచుచు, అప్పుటి నా పెండ్లివిషయమును తలచుకొన్నచో

నా స్థితియే వారికిని కలుగనందుకు వా రభివందనీయులే. పెండ్లి నాటికి నేను ఉన్నతపాఠశాలలో చదువుచున్నాను. ఇట్లు విద్యార్థిదశయందే వివాహమగు పరిస్థితియున్నది ఈ నాటి మన హైందవ సంఘముననే.

దుఃఖకరమైన మరియొక విషయము చెప్పవలసి యున్నది. అదినాకు చెడు సహవాసమేర్పడిన ఘట్టము. నా జీవితములో అదియొక విపాదగాధ. నాకు పరిచయమేర్పడిన యొకమిత్రుఁడు తొలుత మా అన్నయ్యకు సహాధ్యాయి. అతనితో స్నేహముజేయవలదని మాఅమ్మ, జ్యేష్ఠసోదరుఁడు, నాభార్య హెచ్చరికజేసిరి. భర్తనను అహంభావముతో నాభార్యమాటను వినలేదు. కాని, మా అమ్మమాటకుగాని, జ్యేష్ఠసోదరుని మాటకుగాని త్రోసిరాజు చెప్పఁగల ధైర్యము లేదు. నా మిత్రుని గుణములతోఁబాటు, అతని లోపములును నే నెఱుఁగుదునని, అతనిని సంస్కరించుటయే నా యుద్దేశ్య మని వారితోఁ జెప్పి తప్పించుకొంటిని.

నిజమునకు నేను పొరపడితినిని క్రమముగ తెలిసి కొంటిని. ఒకనిని సంస్కరింపనెంచినచో అతనితో మిక్కిలి సన్నిహిత సంబంధము పొసగుటకష్టము. ఆత్మలు ఐక్యత జూపుట నిక్కమైన స్నేహమునకు తార్కాణము. ఓకేవిధ మగు ప్రవృత్తియున్నవారిలోగాని స్నేహము యోగ్యముగ, శాశ్వతముగ నిలువఁజాలదు. స్నేహితుల స్వభావములకు పరస్పర సంబంధ ప్రభావములుండును. కావుననే, స్నేహములో సామాన్యముగ సంస్కరణమునకు తావుండదు. సహజముగ మానవునకు సుగుణములకంటె దుర్గుణములు త్వరితముగ

పట్టువడును. భగవంతునితో స్నేహము నభిలషించువాఁడు ఒంటరియైనఁ గావలెను; లేదా, ప్రపంచమునంతటి తోడను స్నేహము నెఱపవలెను. నా యోచన తప్పు కావచ్చును. ఏమైనను మిక్కిలి సన్నిహిత సంబంధము నెఱపవలెననిన నా యత్నము ఫలింపలేదు.

నా మిత్రునితో సాంగత్యముకల్గిన రోజులలో రాజ కోటలో సంస్కరణాభిలాష ఉప్పెనవలె పొంగుచున్నది. చాల మంది ఉపాధ్యాయులు, ఇతర పెద్దలు, విద్యార్థులు రహస్యముగ మాంసభక్షణము, మద్యపానముఁ జేయుచుండిరని నాస్నేహితుఁడు చెప్పెను. అతఁడు మాంసభక్షణము శరీరమునకు బలమునిచ్చుననెను. మాంసాహారు లగుటనలననే ఇంగ్లీషు వారు మనపై అధికారమువహింపఁగల్గి రనెను. మాంస భక్షకులెక్కువ ఆరోగ్యవంతులుగ నుండురనెను. తుదకు, మాంసము దినుమని అతఁడు నన్ను ప్రోత్సహించెను.

మా అన్నయ్య అప్పటికే మాంసభక్షణలో దిగెను. అందుచే అతఁడు నా మిత్రునివాదనకు బలమిచ్చెను. వారితో పోల్చుకొనినచో నేను చాల దుర్బలశరీరుఁడనే. వారుదృఢ శరీరులు, సాహసవంతులు. నా మిత్రుఁడు తనసాహస కార్యములతో నన్ను చకితునిజేసెడివాఁడు. అతనివలె దృఢ కాయుఁడను కావలెనను వాంఛ నాలో నాటుకొన్నది.

ఇదియెకాదు. అసలు నేను పిఠికిపందను, దొంగలు, దయ్యములు, పాములు అనిన నాకు భయము. రాత్రులందు గడపదిగి కదలుటకు నాకు ధైర్యములేదు. చీకటి నా పాలిట పెనుభూతమే. చీకటిలో నిద్రించుటకును జంకెడివాఁడను.

నా పిజ్జీకితనమును నా భార్యకుమాత్రము తెలియనీయలేదు. ఏమని చెప్పకొనఁగలను? నాకంటె ఆమెకు ధైర్యము హెచ్చు అని నే నెఱుఁగుదును. నా స్థితికి నేనె సిగ్గిలితిని.

నా పిజ్జీకికండ నెఱిగిన నా మిత్రుఁడు తన సాహసమును గూర్చి యినుమిక్కిలిగ చెప్పసాగెను. తాను పాములనుబట్టి చిదుమఁగల ననెను. దొంగల నెదుర్కొని మార్కొనఁగలననెను. దయ్యములనిన తనకు భయమేలేదనెను. అంతటి శక్తికి తన మాంసాహారమే కారణమనెను.

మాంసభక్షకు లగుటవలననే బలిష్ఠులై అంగ్లేయులు భారతీయులను పాలింపగల్గుచున్నారను భావముతో నర్మద్ అను గుజరాత కవి వ్రాసిన చిన్ని గేయమొకటి మా విద్యార్థులలోఁ బ్రచారము పొందినది. ఇక నేమున్నది? ఇన్నియుఁగలిసి నన్ను వంచినవి. మాంసాహారమువలన బలము, సాహసము కలుగననుకొంటిని. భారతీయులందఱు మాంసాహారమైనచో ఇంగ్లీషువారిని జయింపఁజాలుదురుకదా అనుకొంటిని.

నా ‘సంస్కరణ’కు ‘ప్రారంభోత్సవము’ నిర్ణయమైనది. కాని, అంతయు రహస్యముగ జరుగవలెను. వైష్ణవమతనిష్ఠాత్ములైన నా తలిదండ్రుల కీ విషయము తెలియరాదు. తెలిసినచో వారు తబ్బిబ్బుజెంది కుమలకమానరు. ఈ పనివలన నా తలిదండ్రులను మోసగించుచుంటినను తలఁపు నా కానాఁడు కలుగలేదని చెప్పఁజాలను. కాని, నా ‘సంస్కరణ’ను సాధింపవలెననియే కోరితిని. నేను జిహ్వాచాపల్యమువలన మాంసభక్షణమునకు పూనుకొనలేదు; నాకు బలము, సాహసము

సమకూడవలెననియే నా కోరిక. దేశీయులందఱు నిట్టి సాధనకే పూనుకొని, ఇంగ్లీషువారిని జయించి, మాతృదేశమునకు స్వాతంత్ర్యము సంపాదించవలెననుకొంటిని. ‘స్వరాజ్యము’ అను మాటను ఆనాటికి నేను వినకున్నను, స్వాతంత్ర్యమన నేమియో యెఱుఁగుదును. ‘సంస్కరణము’ జరుగవలెనన్న ఆవేశము నన్ను ముంచియెత్తినది. తలిదండ్రులకు తెలియకుండ ఈ పనిని సాధించినమాత్రమున సత్యమునకు భంగము కలుగదులేయని, తప్పుదారిలో, నాకు నేనే సమాధానము జెప్పకొంటిని.

అనుకొనినరోజు వచ్చినది. అప్పటి నా స్థితి వర్ణింప నలవికానిదైనది. ఒకవంక సంస్కరణాభిలాష పొంగిపొర్లుచున్నది; ఇంకొకవైపు దొంగవలె చాటుమాటుపనులు చేయవలసివచ్చెనను అవమానము పీడించుచున్నది. ఏమైననేమి? నా జీవితములో మొదటిసారిగ ఆనాఁడే మాంసమును చూచితిని. మాంసముతోఁబాటు రొట్టెయు నున్నది. వీనిలో నేదియు దుచించలేదు. అది మేఁకమాంసము — బిగిసిన తోలు వలె నున్నది. తినలేక పార వేసితిని.

ఆ రాత్రి నా స్థితి సంకటమైనది. సరిగ నిద్రపట్టలేదు. కునుకు వచ్చెనా, నా కడుపులో బ్రదికియున్న మేఁక అఱచుచున్నట్లు ఆలాపనకల్గి, త్రుళ్ళిపడి లేచెడివాఁడను. అంతలో మాంసము దినుట నా విధియని జ్ఞాపకముదెచ్చుకొని ధైర్యమూనవలె ననుకొనెడివాఁడను!

4

నా స్నేహితుడు సులభముగ విడచెడివాడుకాడు. అతడు మాంసముచేరిన వంటకములు చాల రకములు తయారు చేయింపసాగెను. ఈ ‘విందులు’ మంచిభవనములలో, నాజూకు పరికరములతో సాగునట్లుచేసెను. క్రమముగ నే నావంటకములఁ దినుట కలవాటు పడితిని. నాకు మాంస మనిన పూర్వపురోత పోయినది. మేఁకలపై దయ మాయ మైనది. ఈ విధముగ దాదాపు ఒక సంవత్సరము గడచినది. కాని, తగినంతడబ్బు లేకపోవుటచే ఈ ‘విందులు’ ఎక్కువగ జరుగుట కవకాశము లేకపోయినది.

ఇట్లు విందుపొందులందినరోజు యింటికడ భోజనము చేయలేక పోయెడివాడను. అట్టివేళల, ‘భోజనమేలచేయవు, నాయనా?’ అని మాఅమ్మ ప్రశ్నించెడిది. ‘ఆకలిలేద’ని చెప్పి తప్పించుకొనెడివాడను. నేను మాంసాహారి నైతిని తెలిసికొన్నచో నాతలిదండ్రులెంతటి పరితాపమునొందుదురో నేనూహింపక పోలేదు. ఆ తలఁపు నన్ను అనుక్షణము బాధించుచు నెయున్నది.

ఇట్టిస్థితిలో నాలో నేనొక నిశ్చయమునకు వచ్చితిని. “మాంసభక్షణమను ఈ ‘అహారసంస్కరణ’ అవసరమె; కాని, తలిదండ్రులను మోసగించుట మాంసముఁదినుటకంటె హీనమైనది. కావున, వారు జీవించియున్నంత కాలము నేను మాంసముముట్టను; తదనంతరము నాకోరికల దీర్ఘకొనుటకు స్వేచ్ఛయుండును; అప్పుడు బహిరంగముగ మాంసముఁదినుట

కభ్యంతర ముండదు” — ఇట్లనుకొని, నాఁటితో మాంసాహారమును మాని వేసితిని. నాఁటిమాటయే నేటికిని.

తలిదండ్రులను మోసగించుట ధర్మముకాదని మాంసభక్షణము మానితిని. కాని, నా మిత్రునితో సాంగత్యము మానలేకపోతిని. అతనిని సంస్కరింప వలెననుకొనిన నా చుత్సము వృద్ధునిది.

ఈ మస్సాంగత్యము ఫలితముగ నేను నాధర్మపత్ని కే అపచారమొనర్పనైన స్థితికివచ్చితిని. ఎట్లో పాపకూపమునఁ బడకుండ దయామయుఁడగు పరమేశ్వరుఁడు నన్ను రక్షించెను. మస్సాంగత్యమున నేనెంత పతనము జెందితినిో తడువతఁచాల కాలమునకుఁగాని తెలిసికొనలేకపోతిని.

నామిత్రుని మూలమునఁగల్గిన యింకొక సంకటము చెప్పవలసియున్నది. నేను భార్యనురక్తుడను. అయ్యు, మిత్రునిమాటలునమ్మి నాభార్యను అనవసరముగ, అన్యాయముగ శంకించితిని. అటులామె మనసున కెన్నిమాటులో కష్టము గల్గించిన నాతప్పును మఱువజాలను.

శంకాన్వితులగు భర్తలు పెట్టుబాధలకోర్చుట నేర్చి పది హైందవమహిళలు మాత్రమే. హైందవాంగన ఊమకు ఫరిత్రివంటిది. యజమాని అనుమానించినచో నొకరు పని విడిచిపోవును. తండ్రి శంకించినచో తనయుఁడు ఇలువిడిచిపోవును. స్నేహితుఁ డనుమానించినచో మిత్రత్వము విడిచిపోవును. భార్య భర్తననుమానించినచో తనలోఁదాను సమిలిపోవును. భర్త భార్యను శంకించినచో ఆమె యేమగును? ఎక్కడికి పోగలదు? ఎట్లు మనగలదు? విడాకులు సాధారణ

ముగ హైందవాంగనకందని మార్గము. ఇక ఆమెకేమి మనుగడ?

అన్యాయముగ లేనిపోని అనుమానములకులోనై నా భార్యను శంకించి, హింసించిన నాతప్పిదము ఊహార్థము కానిది. అహింసాధర్మమును బాగుగ మననము జేసికొనిన పిదపగాని నేను నాలోని అనుమానపిశాచమును పాఱుద్రోల లేకపోతిని. అపుడే బ్రహ్మచర్య ప్రభావమును గుర్తించితిని. భార్య భర్తకు కేవలము దాసి కాదు; అతనికి సహచారిణి, సహకారిణి; అతని సుఖదుఃఖములలో సహభాగిని; అతనికి వలె స్వాతంత్ర్యముగల్గిన సహధర్మిణి — అనిగ్రహించితిని.

5

చిన్ననాటి నాలోపములు మఱికొన్ని చెప్పవలసి యున్నవి. నేను, మాచుట్టమొకడు పొగత్రాగుటను అలవాటు చేసుకొంటిమి. బీడీలవాసన మమ్మాకర్షించినది. పొగవిడచుచు చిన్నిమబ్బులను కల్పించుటలో సరదాపడితిమి. కాని, బీడీలు కొనుటకు డబ్బులేదు. కొన్నాళ్లు మామేనమామ కాల్చిపాఱవేసిన బీడీముక్కల నుపయోగించితిమి. వానితో తనివితీరక, బీడీలకై మా నౌకరుజేబునుండి పైసలు దొంగిలింప సాగితిమి. మఱికొన్నాళ్లు కొన్నిబోలుపుల్లలను సిగరెట్ల వలెకాల్చి, గుప్పుగుప్పున పొగవిడచెడివారము. ఏదిచేసినను రహస్యముగ చేయవలసియున్నది. బహిరంగముగ ఏమిచేయుటకును పెద్దవారి అనుమతి దొరకదు. ఇట్టి స్వేచ్ఛలేని

బ్రతుకుపై రోతగల్గినది. తుదకు ఆత్మహత్య చేసికొనుటకు నిశ్చయించుకొంటిమి.

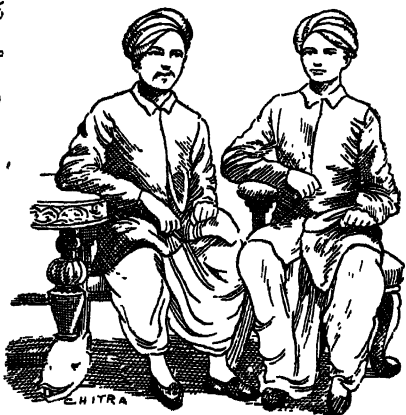
ఉమ్మెత్తగింజలు విషతుల్యములని, వానిని తినినవెంట నె ప్రాణముపోవునని వినియుంటిమి. తిరిగి తిరిగి దూరపుటడవికి పోయి వానిని తెచ్చుకొంటిమి. కేదారస్వామి ఆలయమునకు పోయి స్వామినిదర్శించితిమి. కడకొక రహస్యస్థలమును చేరితిమి. ఆత్మహత్యకు అంతయుసిద్ధమైనది. అంతలో ఆలోచన లనేకము కల్గినవి—ఇంత చేసినను ప్రాణముపోకున్న ఏమగును? స్వేచ్ఛలేకున్న నేమైనది? చనిపోయి సాధించునదేమి?— అని. ఆలోచనలు తెగలేదు. ఎట్లో రెండు, మూడు గింజలు మ్రింగితిమి. ఇక ధైర్యముచాలలేదు. ప్రయత్నము విరమించితిమి. మనసునకు స్వాస్థ్యము జేకూర్చుకొనుటకు రామాలయమున కరిగితిమి.

ఆత్మహత్య అనుకొనినంత సులభసాధ్యము కాదని గ్రహించితిని. కావుననే, అప్పటినుండి యెవరైనను ఆత్మహత్య చేసుకొందుమని బెదరించినను, నేనులక్ష్యముచేయను.

ఆత్మహత్యను విరమించుటతోఁబాటు బీడిలుత్రాగుట, వానికై పైసలు దొంగిలించుట గూడ విరమించితిమి. పొగ త్రాగవలెనను తలంపు యిక నెన్నఁడు కలుగలేదు. పొగ త్రాగుట అనాఁగ్యకరము, అనాగరకము నగు అలవాటుగ పరిగణింపఁ జొచ్చితిని. పొగత్రాగు అలవాటు ప్రపంచమున నింత హెచ్చుగ వ్యాపించుటేలనో యూహింప లేకున్నాను. పొగత్రాగుచున్నవాడున్న రైలుపెట్టెలో ప్రయాణ మొనర్చుటనినను నాకు దుర్భరమైనది.

చిన్నతనమున బీడీలుకాల్చుట, పైసలు దొంగలించుట కంటే నేనుచేసిన పెద్ద నేరమింకొకటి యున్నది.

మాంసాహారియైన మాఅన్నయ్య అప్పులపాలయ్యెను. అతని చేతి బంగారుముడుగులో ఒక ముక్క కత్తిరించితిని. దానితో ఆబాకీలు తీర్చితిని. ఏమైనను, ఈ దొంగతనము నాకు భరింపరానిదైనది. ఎన్నడును దొంగ

తనము చేయరాదని 1886 మైసూరులో ఆఖరు సంవత్సరం అపుడే నిశ్చయించు — అన్నగారితో

కొంటిని. చేసినతప్పును మానాన్నతో చెప్పివేయవలె ననుకొంటిని. కాని, ‘చెప్పటకు ధైర్యముచాలలేదు. మిన్నకుండుటకును మనస్కరించలేదు.

నేనుచేసిన తప్పిదమును తెల్పుచు నాకుతగిన శిక్ష విధింపుమని కాగితముపై వ్రాసి మానాన్నకిచ్చితిని. నా చేతులు వణకెనవి. తలవాల్చి నిలిచితిని.

మానాన్న కాగితమును చదివెను. ఆయనకనులవెంట జొటజొట నీరుకారి కాగితముతడిసినది. ఆకన్నీటి బిందువులలో ఆయన పరితాపము ద్యోతమైనది. నాలో దుఃఖము పొంగి వెల్లువయైనది. అబ్బ! ఈనాటికిని ఆ దృశ్యము నాకు

కనులఁగట్టినట్లున్నది! ఆయన ప్రేమాశ్రుకణములు నాపాప పంకిలమును కడిగివేసినవి. అట్టి ప్రేమాతిశయమును అనుభవించినవారికిగాని దానిశక్తి తెలియదు. ఈసంఘటనమువలన అహింసాధర్మమున ఒక గుణపాఠము నేర్చుకొనఁగల్గితిని. ఇట్లు ఉదాత్తమైన క్షమాభిక్షనిచ్చుటలో మానాన్న నెఱదాత. చేసినతప్పునకు నిండుమనస్సుతో పశ్చాత్తాపముజెందిన నా యెడ మానాన్నకు విశ్వాసము, అనురాగము నతిశయించినవి.

నా పదునాఱవయేట మానాన్న పరమపదించెను.

6

మేము రాజకోటలో నున్న కాలమున హిందూమతము లోని వివిధశాఖలయందెకాక, ఇతర మతములయందును తొట్టఁజొలుతగ నాకు సహిష్ణుత యేర్పడినది. భేదములేక మా తలిదండ్రులు శైవ - వైష్ణవాలయములకు వెళ్ళుచుండెడివారు. పిల్లలకుమాకు నదియే మార్గమైనది. జైనులు మా నాన్నతో తఱచుగ మతవిషయాదులనుగూర్చి సంభాషించుటకు వచ్చుచుండెడివారు. వారు మా ఆతిథ్యమునుగూడ అంగీకరించుచుండెడివారు.

మానాన్నకు మహ్మదీయులు, పార్సీలుగూడ మిత్రులుండిరి. వారితో మతచర్చలలో ఆయన మిక్కిలి యుత్సాహముతో పాల్గొనెడివాఁడు. ఆయనకు పరిచర్య నొనర్చుచుండెడివాఁడ నగుటచే నాకా విషయములను తఱచుగ విను

అవకాశము కల్గినది. ఇన్నివిధములుగ నాలో పరమత సహిష్ణుత పాదుకొన్నది.

నాలో మతసహిష్ణుత కల్గె ననుటచే భగవంతునియెడ నాకు సంపూర్ణ విశ్వాసము కల్గెననుకొనరాదు. ఒక్క విషయముమాత్రము నాలో నిశ్చితమైనది. ఋజువర్తనము అన్నిటికి మూలమనియు, సత్యము ఋజువర్తన కాధార మనియు నాకు సిరపడినది. సత్యము నాకు పరమలక్ష్యమైనది. నాలో ఈ ప్రవృత్తి అనుదినమభివృద్ధి నొందసాగినది.

అవకారికైనను ఉపకార మొనర్చుమని ప్రబోధించు చిన్ని గుజరాతీగీతిక యొకటి నన్నాకర్షించినది; నా హృదయ మున గాఢముగ హత్తుకొనిపోయినది. ఈ సూత్రము నాకు నిత్యతారకమై నిలిచినది.

7

1887 వ సంవత్సరమున మెట్రీక్యులేషన్ పరీక్షలో ఉత్తీర్ణుడనైతిని. పిదప భావనగరమున కళాశాలలోఁ జేరితిని. కాని, అచటి చదువునాకు అంతుపట్టలేదు. అచటిఉపన్యాసకులు గట్టిపారే. నేనే అటు చెలామణి కాఁజాలని ముడిసరకును! కొలది మాసములకె కళాశాలలో చదువుకట్టిపెట్టి యిలుజేరితిని.

మావ్ జి దవె మాకుటుంబమునకు చిర కాలమిత్రుఁడు, సలహాదాదు. ఆయన ఒకసారి మాయింటికివచ్చి నన్ను ఇంగ్లాండు దేశమునకుపంపి బారిస్టర్ పరీక్షకు చదివించుట లాభకరమని చెప్పెను. ఇచట కళాశాలలో చదువు సాగక

సంకటపడిన నాకు ఆయనసలహా అమృతమయినది. ఇంగ్లాండు నకు ప్రయాణమగుటకు ఉవ్విళ్ళూరితిని.

దవే సలహాకు మా అన్నయ్య ఆలోచనలోఁ బడెను. నాకెంత డబ్బు ఖర్చగునో, అతఁడెచటినుండి తీసికొనిరాగలఁడు? పై పెచ్చు, నావంటి యువకునినమ్మి ఒంటరిగ పరదేశమున కంపుట భావ్యమా?

మా అన్నయ్యకంటె మాఅమ్మ యెక్కువఆందోళన జెందినది. నన్నువదలియుండుటె ఆమెకుకష్టము. అంతియె కాదు. నావంటియువకులు ఇంగ్లాండునకు వెళ్లినచో నచట విచ్చలవిడిగ విహరింతురని, మద్యమాంసాదులదుచి మరగక తప్పరని యెవ్వరో చెప్పుకొనుచుండ ఆమెవిన్నది. ఆ విషయ మున నన్ను ప్రశ్నించినది. నన్ను నమ్మి పంపుమని నేనర్థించితిని. ఆమె బేచర్లీస్వామి సలహాసహితము తీసికొనవలె నన్నది.

బేచర్లీ మాకుటుంబమునకు చిరపరిచితుఁడు, సలహా దారుఁడు. ఆయన జై నమతావలంబి. మాఅమ్మ తన సంశయమును ఆయనతోఁ జెప్పెను. నాచేత ప్రమాణము చేయించి పంపవచ్చునని ఆయన సలహాచెప్పెను. మాంసము, మద్యము, మహిళ — అను మకారత్రయమును ముట్టనని ఆయన నాచే ప్రమాణము జేయించెను. అంతటితో నా ప్రయాణమునకు మా అమ్మయు సమ్మతించెను.

ఆ రోజులలో రాజకోటనుండి నావంటి యువకుఁడు ఇంగ్లాండునకేగుట కొంచెము అసాధారణవిషయమే. ఉన్నత పాఠశాలలో నాకు పెద్దవీడ్కోలు సభజరిపిరి. కాగితముపై

వ్రాసికొనియుంచుకొన్న నాలుగుమాటల నెట్లో తడఁబడుచు చెప్పి వారికి నాకృతజ్ఞత వెల్లడించితిని.

8

1888 వ సంవత్సరము సెప్టెంబరులో బొంబాయి రేవు నుండి ఇంగ్లాండునకు బయలుదేరితిని. నాకంతయు బిడియమే. నాకుఇంగ్లీషులో మాట్లాడుట అలవాటులేదు. మజుందార్జి తప్ప ఓడలోని నాతోడి ప్రయాణికులందఱు ఆంగ్లేయులవలెనే కన్నట్టిరి. వారితో మాట్లాడుటకే బిడియము గలవాడను, కలసిమెలసి యుండుటెట్లు? ఆంగ్లేయుల పద్ధతిలో ఆహారము దినుట అసలె యెఱుంగను. వంటకములలో మాంసముండె నేమో అడిగి తెలిసికొనుటకు ధైర్యము చాలలేదు. నావెంట దెచ్చికొనిన పండ్లు, మిఠాయిలతో కాలముగడపితిని.

మజుందార్జి అందఱతో బాగుగ కలుపుగోలుతనముఁ జూపెను. నా బిడియమును పోఁగొట్టుటకు ప్రయత్నించెను. న్యాయవాదవృత్తిలో థారాఫముగ మాట్లాడుట అవసర మనెను. తప్పులు దొర్లునని భయపడక వీలుకల్గినపుడెల్ల ఇంగ్లీషులో మాట్లాడుట అలవాటు చేసికొమ్మనెను. ఆయన ఎంతప్రోత్సహించినను నాది ఎప్పటినుండకయే!

ఓడలోని ప్రయాణికులలో నొకఆంగ్లేయుఁడు నాయెడ స్నేహముఁ బ్రకటించి నన్ను సంభాషణములోనికి దింపెను. నేను నూంసమొల్లనని విని నవ్వెను. ఇంగ్లాండున కరిగినపిమ్మట నైన నాపద్ధతిని మార్చుకొనక తప్పనని తన విశ్వాసమ నెను.

మిక్కిలి శీతలదేశమగు ఇంగ్లాండులో మాంసము దినకమనుట దుర్లభమని యతఁడనెను. “ఏమైనను, నేను మాంసము ముట్టను; మాంసమృకడ ప్రమాణముచేసితిని; మాంసభక్షణము తప్పదనుస్థితియై కల్గుచో, ఇంగ్లాండువిడిచి యింటికే మఱులుదును” — అని ఆయనకు సమాధానమిచ్చితిని.

మాయోడ సౌతాంప్టన్ రేవు చేరినది. తెల్లని ఉన్ని దుస్తులతో ఓడదిగితిని. అవి సెప్టెంబరునెల కడపటిరోజులు. అంతమందిలో అచట నట్టిదుస్తులు ధరించిన వాడను నే నొకఁడనే!

ఇంగ్లాండులోనున్న డాక్టర్ పి. జె. మెహతా, దల్మత్ రామ్ శుక్లా, రాజకుమారుడు రంజిత్ సింగ్, ‘భారతపితా మహుడు’ దాదాభాయి నౌరోజి లకు నాకడ పరిచయలేఖలున్నవి. ఓడలోని ప్రయాణికులలో నెవ్వరో లండన్ నగరములోని విక్టోరియా హోటలునందు బసచేయుమని మాకు చెప్పిరి. మజందార్ జిత్తో విక్టోరియా హోటలులో దిగితిని.

సౌతాంప్టనునుండియే నారాకను తెల్పుచు డాక్టర్ మెహతాకు తంతునంపితిని. నాటిసాయంతనమే ఆయన విక్టోరియా హోటలుకు వచ్చి నన్ను ప్రేమపూర్వకముగ పరామర్శించెను. నేను తెల్లని యున్ని దుస్తులు ధరించి యుండుటజూచి ఆయన నవ్వుకొనెను. సంభాషణ వశమున నేనాయన టోపీని తీసికొని యెంతమెత్తగనున్నదో చూడవలె ననుకొనుచు తెలియక చేతితో ఎదురుదద్దితిని. ఉన్ని చెదరినది! ఆయనముఖములో కోపముతోఁగిచూచినది. ఈ సంఘటన నేను భవిష్యత్తులో జాగ్రత్త కల్గియుండుట కనువైన

హెచ్చరికయైనది. ఆంగ్లేయసమాజ మర్యాదలు తెలిసికొనుటలో నాకిది ప్రథమపాఠము. “ఇతరులవస్తువుల జోలికి పోరాదు; మనహిందూదేశములోవలె ఇచట నెవ్వరిని మొదటి పరిచయముననే ప్రసంగములోనికి దింపరాదు; బిగ్గరగ మాట్లాడరాదు; మనదేశములోవలె నిచట ‘అయ్యా’ అను సంబోధన మామూలుగవాడరాదు; ఇచట నౌకరులు, క్రింది యుద్యోగులు మాత్రమే తమయజమానుల నట్లు సంబోధించుదురు” — ఇత్యాదిగ, నాకాంగ్లేయుల సంఘమర్యాదలను గూర్చి మాటలసందర్భమున మెహతాచెప్పెను. హోటలులో డబ్బుఖర్చు యెక్కువ, కాబట్టి వేటువసతి చూచుకొనుట మంచిదనియు అతఁడు సలహానిచ్చెను.

మా యోడలో ప్రయాణమొనర్చిన సింధురాష్ట్రీయు డొకఁడు మాకు పరిచయమైనాఁడు; అతనికి ఇంగ్లాండు సుపరిచితము. అతని సాయమున ఇంకొక వోట గదులుఅద్దెకు తీసికొని అచటికి బసమార్చగల్గితిని. అప్పటికి హోటలులో తిన్నదిలేకున్నను చెల్లింపవలసిన పద్దుపెద్దదైనది. బొంబాయి నుండి తెచ్చుకొన్న తినుబండారముల తోడనే అంతవరకు కాలము గడపితిని.

క్రోత్తచోటులో గదులుబాగున్నవి. కాని, నామనస్సు మాత్రము పరిపరివిధములుగ కలతజెందినది. ఇంటిదిగులు పెద్దదైనది. మాఅమ్మమాట ననుకొనని క్షణమేలేదు. తలఁచుకొనినకొలది కన్నులు చెమ్మగిలెడివి. ఇంటిధ్యాసతో నిద్ర నిప్పచ్చరమైనది. నాఆవేదననెవ్వరితో చెప్పకొనఁగలను? ప్రజలు - వారిపద్ధతులు - వానస్థలములు అన్నియు నాకు

క్రోత్తయే. వారి సంఘమర్యాదలలో నాకు ‘ఒసమా’ లై న రావాయె! నాశాకాహార నియమమునకు భంగము కలుగ రాదాయె! నేనుతినఁదగిన వస్తువులున్నవి; ఏమిప్రయోజనము! ఒక్కటియు రుచింపదు. ఏమనఁగలను? ఎట్లు మనగలను? ‘ముందు చూచిననుయ్యి, వెనుక చూచినగొయ్యి!’ ఇంగ్లాండు వాసమా భరింపరానిది; ఇంటికి తిరిగిపోవుటా తలంపరానిది! “ఏమో, ఏమైననాయె; ఇంగ్లాండునకు వచ్చితివి; వచ్చిన వాడవు మూఁడేండ్లు ముగించుకొనిన పిమ్మటఁగాని యింటికి పోవలదు”, అని అంతర్వాణి బోధించినది.

9

నేను క్రొత్తబసకు మారినవెంటనే డాక్టర్ మెహతా నన్ను చూడవచ్చెను. నేనట్టిచోట నివసించుటవలన ప్రయోజనములేదని అతఁడు సూచించెను. “మన దేశీయులు ఇంగ్లాండునకు వచ్చునది కేవలము పుస్తకములను చదువుటకుకాదు; ఆంగ్లేయుల జీవితవిధానమును, వారి ఆచార వ్యవహారములను తెలిసికొనుట ముఖ్యము”, అని అతఁడు నొడివెను. అందుకు ఆంగ్లకుటుంబముతో కలిసిబసచేయుట అవసరమనెను. తా నెఱిగినయొక ఆంగ్లకుటుంబమున కొంతకాలము నాకుబస యిప్పింతుననియుఁ జెప్పెను.

మెహతాచేసిన సూచనను కృతజ్ఞతతో నంగీకరించితిని. ఆయనచెప్పిన మిత్రునికుటుంబముతో బసచేసితిని. ఆ మిత్రుఁడు నాయెడ మిక్కిలి శ్రద్ధవహించి తనతమ్మునివలె

నన్నాదరించెను. తమ సంగఘమర్యాదలు మున్నగువానిని తెలియఁజేయసాగెను. అంగ్లమునఁ బ్రసంగింపుమని నన్ను ప్రోత్సహించెను. ఇంతకును భోజనముపట్ల చిక్కువచ్చినది. వారిచప్పిడికూరలు నాకు దుచించలేదు. నాపని దాదాపుగ పస్తులైయెనది. మాంసముదినమని అతఁడుసూచించెను. ఉన్నది కదా మా అమ్మకడ పెట్టుకొనినయ్యెట్టు? కావుననే, ఆయన సలహాకు ససేమిరా యంటిని. మాంసభక్షణ మవసరమని, ఉపయోగకరమని ఆయన పదేపదే చెప్పెడివాఁడు. ఆయనెంత చెప్పినను నేను దిగజాటలేదు. “నాకు వ్రతభంగము రానియకు” మని మాత్రము మనసులో భగవానుని ప్రార్థించుచుండెడివాఁడను.

ఒకసారి నా మిత్రుఁడు బెక్థామ్ రచించిన ‘థియరీ ఆఫ్ యుటిలిటీ’ అను గ్రంథమును చదివి వినిపింపసాగెను. నాకది ‘చెవిటివానిముందు శంఖు ఊదిన’ టైనది. ఆయన వివరణ జెప్పినను ఆసిద్ధాంతములు నాకుబోధపడలేదని చెప్పి వేసితిని. ‘ఇంగ్లాండులో మాంసభక్షణ మవసరమేనని నే నంగీకరించినను, నేనుమాత్రమువ్రతభంగమున కోర్వఁజాల’నని స్పష్టముగ చెప్పితిని. “నన్ను అవివేకియనుకొనినను, మొండికట్టె అనుకొనిను మానెఁగాని, నన్నుమాత్రము బలవంతము చేయకు” మంటిని. “సలహా నామేలుకొఱకే చెప్పఁబడుచున్నను, నేను వినఁజాలను, వ్రతమును విడువఁజాలను” అని నొక్కిచెప్పితిని. నాటితో ఆయన మరల ఆప్రస్తావన చేయలేదు. నామాట పాటించినాఁడు. తాను మద్యము సేవించుచున్నను, పొగత్రాగుచున్నను, నన్నుమాత్రము

వానిలోనికి దిగుమనలేదు. వానిజోలికి పోవలదనియుఁ జెప్పి నాఁడు. పాపము, మాంసాహారములేనిచో నేను శుష్కించి పోవుదుననియు, దానివలన నా ఇంగ్లాండువాసము సుఖకరముగ నుండదనియు ఆయన ఆరాటము!

ఇట్లాయన సహచర్యములో ఒక నెల గడచినది.

10

నన్ను తనవాదన కనుకూలునిగ నొనర్చుటకు నా మిత్రుఁ డింకొకమార్గము వెదకెను. నేను మాంసాహారము నొల్లనిచో శరీరదౌర్బల్యమును పొందుటయెకాక ఆంగ్లసంఘములో కలసిమెలసియుండు అవకాశములనుగూడ పోఁగొట్టుకొందుననియు, ఇంగ్లాండు వాసమువలన తగిన ప్రయోజనము నొందకయె భారతదేశమునకు తిరిగిపోవుదుననియు, నాకై ఆయన ఆందోళన వెల్లడించెను.

మాంసాహారిని కానిలోపము కన్నడకుండ, నాగరక సమాజమున గౌరవముతో మెలఁగుట కవసరమైన తక్కిన పద్ధతులనన్నిటిని నేర్చుటకు యత్నింతునని ఆయనకు నమ్మఁబల్కితిని. అందు కనుకూలముగ, దుస్సాధ్యమైనను, ఆంగ్లేయునివలె తయారగుటకు ప్రయత్నించితిని.

బొంబాయిలో కుట్టించుకొని తెచ్చినబట్టలు ఆంగ్ల సమాజమున ధరించుటకు తగినంత నాజూకుగలేవని, క్రొత్త రీతులెఱిగిన యొక దర్జీకడ మరల బట్టలు కుట్టించితిని. ఒక దానివెంట నొకటిగ టోపి, గడియారపుగొలుసు మొదలగు

వానిని కొంటిని. నిత్యము నిలువుటద్దముకడనిల్చి వేషము దిద్దుకొనఁ జొచ్చితిని. జుట్టు దిద్దుకొనుటయె పెద్ద సామైనది.

నా అనుకరణాధ్యాయ మంతటితో నాఁగలేదు. అచ్చముగ నాండ్లేయునివలె చెలామణి కావలయునన్న నాట్యము, ఫ్రెంచిభాష, వక్తృత్వములుగూడ నేర్చుట అవసరమనిపించినది. ఫ్రెంచిభాష ఐరోపాఖండమున సర్వసామాన్య భాష. ఐరోపాఖండమున సంచారము జేయవలెననియు నా కభిలాష. అనుకొనినట్లు, దనుముచెల్లించి నాట్యము నేర్చుకొనుట ప్రారంభించితిని. కాని, ప్రయోజనమేమున్నది? మూఁడువారములు గడచినను నాట్యభంగిమల కవసరమైన పాదవిన్యాసము కొంచె

మైనను నేర్చుకొనలేక పోతిని. ‘పియానో’ తో వరుస కలుపలేకపోతిని. ఇంక నేమిచేయుదును? పూర్వమొక సన్యాసి ఎలుకల పోదపడలేక పిల్లిని పెంచెనట. పిల్లికి పాలకై ఆవును, ఆవునుకాయుటకు నొకరును—ఇట్లాక దాని వెంట నొకటిగసంసారము జెంచెనట ! నాపనియు

1890లో లండన్ లో న్యాయశాస్త్రము చదువునప్పుడు

నటులైయైనది. పాశ్చాత్య సంగీతస్వారస్యము గ్రోలవలయునను తలంపుతో ఫిడేలుకొని పాఠములు మొదలుపెట్టితిని.

న క్తృత్వపాఠములకును ముడుపుచెల్లి నాందిజరిగినది. వ క్తృత్వమును బోధించు పండితుని సలహాపై బెల్ రచించిన ‘ప్రాండర్డ్ ఎలొక్యూషన్స్’ అను గ్రంథమును కొని చదువ నారంభించితిని.

కథ అడ్డముతిరిగినది. నాకు జ్ఞానోదయమైనది. “నేను శాశ్వతముగ ఇంగ్లాండులో నివసింపబోవుట లేమకదా, నాకీ వ క్తృత్వమెందుకు? గౌరవప్రాప్తికి నాట్యమవసరమా? ఫిజేలును భారతదేశముననైన నేర్వవచ్చునుకదా? నేను వచ్చినది విద్యార్థిగ. బారిష్టర్ పరీక్షకు చదువక, ఇతర వ్యాసంగమంతయు పెట్టుకొనుట భావ్యమా? నా నైతిక వర్తనమువలన గౌరవము కల్గుచో నదియెచాలును. ఇవి యన్నియు నేల?”—అను తలంపులు నాలో తలుక్కున మొఱసినవి. నాటితో నాట్యమును చాలించితిని. వ క్తృత్వాభ్యాసమునకు వీడ్కోలు చదివితిని. ఫిజేలు పాఠములను కట్టి పెట్టితిని. మొత్తమున కీ వ్యామోహమంతయు దాదాపు మూఁడు నెలల ‘భాగవత’మైనది. వేషముపై ‘వెజ్టి’మాత్రము తరువాతగూడ కొన్నియేండ్లు పట్టుకొని ప్రాచులాడినది. ఏమైనను, అప్పటినుండి కేవలము విద్యార్థివలె నడచుకొంటిని.

11

నేను నాట్యము మొదలగువానిని నేర్చుకొనుటకు ప్రారంభించినది విలాసములపై బుద్ధి పుట్టుటవలనగాదు. కౌవుననే, వానిని విడచుటయు నాకు కష్టమనిపించలేదు, ఈ

మాద్వుతో సరిపెట్టుకొనక, నా మామూలు ఖద్దులనుగూడ బాగుగ తగ్గించుకొనవలె ననుకొంటిని. ఇతరుల యింటిలో బస పెట్టుకొనియుండుటవలన వారికి ప్రతివారము డబ్బు చెల్లింపవలసియున్నది. కాబట్టి ప్రత్యేకముగ రెండు గదుల నద్దెకు తీసికొంటిని. క్రొత్తస్థలము నాపనులున్నచోటికి దగ్గఱగ నుండుటచే బండిఖద్దులు కలిసివచ్చినవి. ప్రతిదినము దాదాపు పదిమైళ్లు నడకయు నుండెడిది. ఖద్దు తగ్గుటతోబాటు కాలి నడకవలన కాయపటుత్వము గల్గినది. ‘ఒక్కవేటుకు రెండు పిట్టలు, దక్కినవి. మొత్తముమీఁద ఇంగ్లాండులో నున్నంత కాలము జబ్బుచేసి యెఱుంగను.

నాకు తీటుబడియు హెచ్చుగనున్నది. దానిని సద్వినియోగము చేయవలెనని నా యభిలాష. బారిస్టర్ పరీక్షకు ఎక్కువగ చదువవలసిన అవసరములేదని యెఱుంగుదును. ఆంగ్లభాషలో నాకు చాలినంత పరిజ్ఞానములేదు. అందువలన ఏదైన మఱియొక పరీక్షకు చదువవలెననుకొంటిని. ఆక్స్ ఫర్డ్, కేంబ్రిడ్జి విశ్వవిద్యాలయముల పట్టములనుగూర్చి విచారించితిని. వానికి చదువుచో ధనవ్యయము మెండనియు, నే ననుకొనినదానికంటె ఎక్కువకాలము ఇంగ్లాండులో నుండవలసియుండుననియు తెలిసికొని వానిమాట విరమించితిని. ఒక స్నేహితుని సలహాపై లండన్ మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షకు చదువుటకు నిర్ణయించుకొంటిని. ఆ పరీక్షకు నిర్ణయింపఁబడిన పాఠ్యవిషయములనుచూచి తొలుత డీలుపడితిని. వానిలో లాటిన్ భాష, ఒక ఆధునికభాషగూడ చదువవలెను. లాటిన్ భాష అనినవెంటనే నాకు ‘పచ్చివెలగ గొంతునబడినట్లు’ అయి

నది. కాని, న్యాయవాదులకు లాటిక్ భాష మిక్కిలి యుపయోగకరముగ నుండునని నామిత్రుఁడు గట్టిగ నచ్చజెప్పెను. తుదకు, లాటిక్ చదువుటకు సమ్మతించినాను. ఆధునిక భాషకు ఇంతకుమున్నె మొదలు పెట్టిన ప్రెంచి భాష యుండ నేయున్నది. అప్పటికి పరీక్షకున్నవ్యవధి ఐదు నెలలు మాత్రమే. కష్టించి చదివితిని. కాని లాటిక్ భాషలో ‘బండి బోల్తాపడినది’, మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్ష యేడాదికి రెండుమార్లు జరుగును. రెండవమాటు పరీక్షలో ఉత్తీర్ణుఁడనైనాను.

నా పటాటోపము నింకను తగ్గించుకొనఁబూనితిని. నా ఖర్చులు మాకుటుంబపు ఆదాయమునుమించిన దామాషాలో నుండుట గుర్తించితిని. కష్టమనుకొనక, నేను కోరినపుడెల్ల డబ్బు పంపించుచుండిన మా అన్నయ్య ఔదార్యము నాలో చైతన్యము దెచ్చినది. నాకంటె మిక్కిలి తక్కువ ఖర్చుతో జీవితము గడపుచున్నవారిని చూచుచున్న నాకు వారి ననుసరింపవలెనని బుద్ధిపుట్టినది.

రెండు గదులకుబదులు ఒకేగదితో కాలము గడుపవచ్చుననుకొంటిని. వంట నేనేచేసికొనవచ్చును. ఇట్లయినచో నెలకు 4 లేక 5 పానులు ఖర్చుతగ్గును. అనుకొనిన మార్పును వెంటనే ఆచరణలోనికి తెచ్చితిని. బస ఒకగదియేయైనది. అక్కడనే సొంతముగవంట. ఓట్లజావతో, కోకోతో ఉదయము భోజనము ముగించెడివాడను. మధ్యాహ్నము భోజన మెక్కడనైన హోటలులో. మరల రాత్రిభోజనము స్వయం పాకమే—రొట్టె, కోకో. ఇట్లు రోజుకు 15 పెన్నీల ఖర్చుతో జీవితము గడుపఁ జొచ్చితిని.

ఇన్ని పనులున్నను చదువు బాగుగ సాగినది. నిరాడంబర జీవితములో కాలము కలిసినచ్చినది. పరీక్షలో కృతార్థుడనైతిని. ఈమార్పు నాకు భారమనిపించలేదు; నా శాస్త్ర-అంతర జీవనవిధానమున మంచిసామరస్యము సంఘటించినది. నా జీవితము ఎక్కువ సత్యబద్ధముగ తోచినది. అతరాత్మ ఆనందమందినది.

12

నాదైనందిన జీవితపద్ధతులలో గల్గిన మార్పులతో బాటు, నా ఆహార విషయమునగూడ మార్పుగల్గినది. శాకాహార విషయమునుగూర్చి విశేషముగ తెలిసికొనసాగితిని. ఇంగ్లాండు శాకాహారుల సంఘమువారి వారపత్రికకు చందాకట్టితిని. వారి సంఘమున సభ్యుడుగ చేరితిని. అచిరమున నే నాకా సంఘకార్యవర్గమున స్థానములభించినది.

మిఠాయిలు, ఊరుఁగాయలు, కాఫీ, తేనీదల నుపయోగించుట మానుకొంటిని. హెచ్చుగర్బై, కోకో, ఉడకబెట్టిన కూరలే ఆహారమైనవి. మనసునకు నచ్చినచో ఏ పదార్థమైనను రుచిగనుండునని గ్రహించితిని.

వివిధమతముల గూర్చియు తెలిసికొనసాగితిని. దివ్యజ్ఞాన సామాజికులగు ఇద్వరు మిత్రుల ప్రోత్సాహమున సర్ ఎడ్విన్ ఆర్నాల్డ్ రచించిన భగవద్గీత ఆంగ్లానువాదము—‘సాంగ్ ది సెలెస్టియల్’—ను చదివితిని. అంతకుముందు గీత నెన్నఁడు చదువలేదని చెప్పుకొనవలసి వచ్చినందుకు సిగ్గులితిని.

గీతనుచదివి ముగ్ధుడనైతిని. అందలి ద్వితీయాధ్యాయము లోని కొన్నిశ్లోకములు నా మనస్సులో గాఢముగ నాటుకొనినవి. నేటికిని అవి చెవులలో మాత్రోక్తుగచున్నవి. వాని భావమిది: “నిరంతర విషయచింతనమున మానవుడు తత్సంగుడగును. దానివలన కామము, కామమువలన క్రోధము, క్రోధమువలన మోహము, మోహమువలన మతిభ్రమణము, దానివలన బుద్ధినాశము కలుగును. బుద్ధినాశమువలన సర్వనాశము సంభవించును.”

గీత అమూల్యమైన నిశ్చేపము. నిరాశ, నిస్సహాయత తోచిన సమయములలో గీతాపఠనము నాకు మిక్కిలి యుపకరించెడిది.

ఒక కైస్తవమిత్రుని సలహాపై వారి పవిత్రగ్రంథ మగు బైబిలుచదివితిని. అందలి కొన్నిఘట్టములు నన్ను చకితునిజేసినవి. “...ఎవరైనను కీడుచేసినచో ప్రతిఘటింప కుము. కుడిచెంపపైకొట్టినచో, ఎడమచెంప చూపుము...” అనిన బైబిలుసూక్తి నన్ను తన్మయుని గావించినది. అదిచదివినపుడు, “అపకారికిని ఉపకారము జేయుము” అని ప్రబోధించుచు గుజరాతకవి శ్యామలభట్టు రచించిన గీతిక స్ఫూరణకు వచ్చినది.

ఇంగ్లాండులో నేనుండిన ఆఖరు సంవత్సరములోనన్ను, నా మిత్రుని పోర్టుమత్ లో జరుగు శాకాహారులసభ కాహ్వానించిరి. మేమచటదిగిన విడిది గౌరవనీయ మైనదికాదు. పాపము, ఆహ్వానసంఘమువారి కావిషయము తెలియదు.

రాత్రి భోజనమైనపిదప పేకాట పెట్టితిమి. ఇంటియజమానురాలు మాతోపాల్గొన్నది. మాలోకొందఱు ఛలోక్తులు ప్రారంభించిరి. నా స్నేహితుఁడు, ఇంటి యజమానురాలు ‘మూఁడాకులుపైన చదివిరి’. అసభ్యములగు ఛలోక్తులలో దిగిరి. నేనును ఆవ్యామోహములోఁ దగుల్కొంటిని. హద్దు దాటనుంటిని. చప్పననామిత్రుఁడు నన్నుగట్టిగమందలించెను. పరమేశ్వరుఁడే నా మిత్రునిద్వారా నేను పాపకుండమునఁ బడకుండ సముద్ధరించెను.

నా ప్రవర్తనకు నాకేసిగ్గుతోఁచినది. నన్నుమందలించి కాపాడిన మిత్రునియెడ కృతజ్ఞతగల్గినది. మా అమ్మకడ చేసివచ్చిన శపథమును జ్ఞాపకము దెచ్చుకొంటిని. తలవంచి మెల్లగ ఆచోటునుండి తప్పకొంటిని.

నా కానాఁటికి మతములోని పరమార్థమేమియో, భగంతుఁడన నేమియో స్పష్టముగ తెలియదు. కాని, ఆ సమయమున భగవానుఁడే నన్ను కాపాడెనని మాత్రము హింపఁ గల్గితిని. చాలసార్లు అట్టివిషయ సమయములలో పెడత్రోవలఁ బడకుండ అతఁడే నన్నురక్షించెను. ఇతర సహాయకులులేక నేను నైరాశ్యమున క్రుంగినకొన్ని సమయములలో అట్టి సహాయమువచ్చుట నాకనుభవమే. ప్రార్థనలు, అర్చనలు మొదలగునవి వెట్టినమ్మకములుకావు; కూర్చుండుట,

నడచుట మొదలగు మన తక్కిన అనుభవముల వలె యదార్థములే.

13

నా చదువు పూర్తియై 1891 వ సంవత్సరము జూన్ నెలలో బారిష్టర్ పట్టము దీసికొంటిని. వెంటనే ఓడలో స్వదేశమునకు ప్రయాణమైతిని. హిందూదేశపు న్యాయశాస్త్ర పరిజ్ఞానము లేకపోయేనేయని, న్యాయవాదవృత్తి ప్రోత్సాహ కరముగ నుండదేమోయని లోలోన పరితాపము లేకపోలేదు. ఏడేరేవు విడిచినప్పటినుండి ప్రయాణము సాఫీగజరుగలేదు. మా ఓడలో దాదాపుగ అందఱకు సుస్తిచేసినది. మంచి ఆరోగ్యమున నున్నది నేనొక్కడనే.

బయట సముద్రములో చెలరేగుచున్న తుపాను మానవుని మనసులోని కల్లోలమునకు సూచనయని తోచినది. ఏమైనను, నేనుమాత్రము చలించలేదు.

మా అన్నయ్య రేవుదగ్గఱకు ఎదురు వచ్చినాడు. మా అమ్మ మరణవార్త నాకప్పుడే తెలిసినది. దూరదేశమున నున్నపుడు ఆవార్త నాకు తెల్పి బాధకల్గింపనెంచక, అతడప్పటి దాక ఆవార్త తెలుపలేదు. ఏమైనను, ఆవార్తనాకు పిడుగు వడినట్టెనది. నాఅశలు భగ్నమైనవి. ఎట్లో దుఃఖమునణచుకొని, మామూలు ధోరణిలోఁ బడితిని.

బారిస్టర్ ఉడువులలో

కొన్నాళ్లు రాజకోటలో గడపితిని. బొంబాయి హైకోర్టులో అనుభవము సంపాదించుట మేలని, అచట నున్నచో హిందూదేశ న్యాయశాస్త్రమును బాగుగ చదువుట కవకాశముండునని, అచటనే న్యాయవాదవృత్తి నెఱపుమని కొందఱుమిత్రులు సూచించిరి. వారి సలహా ప్రకారము బొంబాయి నగరము జేరితిని.

బొంబాయిలో ఖర్చుయెక్కువ; ఆదాయము తక్కువ. అచట నాల్గు, ఐదు నెలలు వెళ్లఁదీయుటయే కష్టమైనది. ‘మూట, ముల్లె కట్టుకొని’ తిరిగి రాజకోటకు వచ్చితిని.

రాజకోటలో నాపని కొంచెము మేలనిపించినది. దాదాపుగ నెలకు మూడువందల రూపాయలవఱకు గిట్టుబడియైనది. ఆ వరుమానమునకు నా ప్రతిభకంటె, మా పలుకుబడియే యెక్కువ కారణమనుకొందును.

14

కథియవాడు కుతంత్రవాతావరణము కొద్దికాలమునకే నాకు ‘తలనొప్పి’ అనిపించినది. అంతలో నేను దక్షిణాఫ్రికాకు వెళ్లు అవకాశము లభించినది.

పోర్బందరువారి వ్యాపారసంస్థ—దాదా అబ్దుల్లా కంపెనీ—దక్షిణాఫ్రికాలో నున్నది. వారింకొక కంపెనీపై 40,000 పౌనులకు దావావేసిరి. ఆ వ్యాజ్యములోఁ బని సేయుచో నాకు ఖర్చులన్నియు భరించి, యేడాదికి 105

పానులు ‘ఫీజు’ నిత్తుమనిరి. 1893 వ సంవత్సరము ఏప్రిల్ నెలలో దక్షిణాఫ్రికాకు బయలుదేరితిని.

డర్బ్యాక్ రేవులో నాకై అబ్దుల్లాసేత్ యెగురువచ్చెను. ఓడలోని తక్కిన ప్రయాణికుల మిత్రులును పెక్కురువచ్చిరి. వారినందఱినిచూచి నేను గ్రహించినదొకటి: భారతీయులను అచటి ఐరోపియనులు చుల్కనగ చూచుచుండిరి. అబ్దుల్లాసేత్ ఐరోపియనుపరిచయులును అతనినేమోతక్కునగ చూచుటయు గమనించితిని. నా మనసు చివుక్కుమన్నది. అతనికి మాత్రమట్టిసితి మామూలైనది. అందఱు నన్ను, నావేషమును వింతగ చూడసాగిరి.

అబ్దుల్లాసేత్ నన్ను తమకార్యాలయమునకు తీసికొని పోయెను. తన మకాముదగ్గఱనె నాకును బస చూపించెను. అతఁడు నా వాలకమునుబట్టి నాకు ఖర్చులెక్కువయగునని గ్రహించెను. ‘వాములుమింగుస్వామి’ వచ్చెనేమాయని కొంత తటపటాయించెను. ఇంతకును అక్కడ వెంటనే నేను చేయఁదగిన పనియుఁ గన్పట్టలేదు. దావా జరుగుచున్నది ప్రిటోరియాలో. మఱి నేనక్కడనె మకాము పెట్టవలెగదా? ప్రతివాదులున్నదియు అక్కడనే. ఏమో, వారు ‘లోపాయ కారిగ’ నన్ను తమపక్షమునకు ద్రిప్పుకొందురేమో, అబ్దుల్లాసేత్ ఎట్లు నమ్మగలఁడు? క్రొత్తవానికి నా నిజాయతీ యెట్లు తెలియును?

అబ్దుల్లాసేత్ కు చదువులొచ్చు; అయినను అనుభవము హెచ్చు. మంచి తెలివితేటలున్నవి. అతఁడు కొంచెము ఇంగ్లీషులోగూడ మాట్లాడగలఁడు. దానితో కంపెనీవ్యవ

హారములనుగూడ చూచుకొనును. అచటి పెద్దభారతీయ వ్యాపారసంస్థలలో వారిదొకటి. అబ్దుల్లాసేత్ అనిన అచటి భారతీయులకు మంచి గౌరవమున్నది.

ఒకనాఁడు అబ్దుల్లాసేత్ డర్బార్ కోర్టును చూపించుటకు నన్ను వెంటఁ దీసికొనిపోయెను. చాలమందికి నన్ను పరిచయముజేసెను. మేజిస్ట్రేటునన్ను తదేకదృష్టితోచూచి చూచి ‘తలగుడ్డ’ తీయుమనెను. తలగుడ్డను తీసివేసుకొనుట కంటే కోర్టును విడచుటయేమేలని వెంటనే లేచివచ్చితిని.

అక్కడను నాకు పోరాటము తప్పదనిపించినది. ఆఫ్రికాలో కాలుపెట్టి అప్పటికి రెండురోజులే!

మహమ్మదీయ వేషముననున్న దప్ప, భారతీయులు తలగుడ్డ తీసివేయవలయునను అక్కడినియమమును తడవత అబ్దుల్లాసేత్ నాతోఁజెప్పెను. తలగుడ్డను తీసివేయుట అవమానకరమైన విషయము. తీయకున్న? ఈ బాధను తప్పించుకొనుటకు ఆంగ్లేయుని పద్ధతిలో టోపి ధరింపఁదలఁచితిని. కాని, అబ్దుల్లాసేత్ సలహాపై ఆప్రయత్నమును విరమించితిని.

కోర్టులో జరిగిన ‘తలగుడ్డతగాదా’ నుగూర్చి వార్తా పత్రికలకు వ్రాసితిని. దక్షిణాఫ్రికాకు నారాక ‘పిలువనిపేరంట’ మని పత్రికలు వ్యాఖ్యానించినవి. నన్ను సమర్థించినవాడును కొందఱు లేకపోలేదు. ఏమైనను, కొలఁదిరోజులలోనే నాకు అనుకొననంత ప్రచారము వచ్చినది.

అబ్దుల్లాసేత్ గారి దావాలో పనిచేయుటకై ప్రిటోరియాకు పోవలసి వచ్చినది. ఒకటవతరగతి టిక్కెట్టుకొని రై లెక్కితిని. రైలుబండి మారిట్జ్ బర్గ్ పట్టణముచేరినది.

మారిట్జ్ బర్గ్ నెటాలుకు ముఖ్యపట్టణము. ఒక ప్రయాణికుఁడు నేనున్న పెట్రెలోనికివచ్చి నన్ను ‘ఎగదిగ’ చూచెను. నేను ‘నల్లవాఁడ’ నగుటచే అతనికి జెఱ్ఱులు ప్రాణినల్లయ్యెను. అతఁడు చప్పున తిరిగివెళ్లి రైల్వే ఉద్యోగులను కొందఱిని వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చెను. వారిలోనొకఁడు నన్ను ఆ ఒకటవ తరగతి పెట్రెనుండిదిగి తక్కువతరగతి పెట్రెలోనికి పొమ్మనెను. నాకు ఒకటవ తరగతి టిక్కెట్టు ఉన్నదంటిని. “అయినను, దిగకతప్పదు; లేకున్న పోలీసునుపిలిచి క్రిందికి లాగింతు”నని అతఁడనెను. ‘ఏమైనఁగానిమ్ము; నేనుదిగ’నంటిని. ఏమైనది? పోలీసువచ్చి నన్ను బయటికి గెంటివేసెను. నాసామానును క్రిందికి గిరాటువేసెను. ఇంకోక పెట్రెలో నెక్కుటకు నేనిష్ట పడలేదు. రైలుపోయినది! అప్పటికినేను ఆఫ్రికాలో కాలిడి ఒక్కవారమే!

అది శీతకాలము. అందురాత్రి. చలికి గిజగిజవణఁకుచు స్టేషనులో అల్లె కూర్చుంటిని. నాకిక కర్తవ్యము? నా హాక్కును నిలబెట్టుకొనుటకు సమరమా? కిక్కురుమనకుండ అక్కడినుండియే స్వదేశమునకు తిరిగి ప్రయాణమా? అవ మానములను సరకుగొనక ప్రిటోరియాకు వెళ్లి, పనిపూర్తి చేసికొని స్వదేశమునకు పోవుటా?—వీనిలో నేది చేయఁ దగినది? ఆలోచించితిని. ఆఖరుకు నిశ్చయించితిని. పూని వచ్చినపనిని విడిచి పాతిపోవుట పండపని; వచ్చిన పనిని పూర్తిచేయుదును. వీలై సంతవఱకు ఇచటి జాతివిద్వేషమును తొలగించుటకు యత్నింతును—అని.

మఱునాటియుదయమె ఆ సంఘటనమునుగూర్చి రైల్వే జనరల్ మేనేజరుకు తంతిద్వారా తెలియజేసితిని. అబ్దుల్లా సేబ్కుగూడ తెలియజేసితిని. అతడు స్వయముగ జనరల్ మేనేజరుతో మాట్లాడినాడు. కాని, జనరల్ మేనేజరు రైల్వే ఉద్యోగులచర్యనే సమర్థించినాడు.

అబ్దుల్లా సేబ్ వలన విషయమునువిని మారిట్ బద్దలోని భారతీయవర్తకులు కొందఱు నన్ను పరామర్శించుటకు స్తేషనుకువచ్చిరి. తెల్లవారి చేతులలో భారతీయులిట్టి అవమానములను, అగచాట్లను పొందుట పరిపాటియైనదని వారివలన తెలిసికొంటిని. సాయంత్రము రైలులో ప్రిటోరియాకు వెళ్లితిని.

15

1893 వ సంవత్సరమునాటికే దక్షిణాఫ్రికాలోని భారతీయుల దుస్థితినిగూర్చి తెలిసికొనఁగలిగితిని. మఱుసటి సంవత్సరమే దాదా అబ్దుల్లా కంపెనీవారి దావా తృప్తి కరముగ పరిష్కారమైనది. నేను డర్బానుకు తిరిగివచ్చి స్వదేశమునకు ప్రయాణమైతిని. ఆ సందర్భమును పురస్కరించుకొని అబ్దుల్లా నాకు వీడ్కోలువిందు నేర్పాటుచేసెను. విందువేళ ‘నెటాల్ మెయ్యూరీ’ అనుపత్రిక నెవ్వరో నాకిచ్చిరి. అచటి భారతీయులకు ఓటుహక్కును రద్దు చేయుటకై నెటాల్ శాసనసభలో ప్రవేశపెట్టఁబడిన ‘బిల్లు’ను గూర్చి అందున్నవార్త నాకన్నులఁబడినది. దానితో నచటి

భారతీయులకున్న ఆపాటి హక్కుగూడ సున్నయగును. కర్తవ్యము? నా ప్రయాణము నప్పటికి విరమించితిని. బిల్లును త్రోసివేయుఁడనికోరుచు ఆరాత్రియె శాసనసభకు పెద్ద మహజరు తయారుచేసితిని. అబ్దుల్లా అధ్యక్షుఁడుగ నొక సంఘమును నియమించి, బిల్లును చర్చించుట వాయిదా వేయుఁడనికోరుచు ప్రభుత్వమునకు తంతినంపితిమి. దక్షిణాఫ్రికాలో భారతీయులు శాసనసభకు మహజరుపంపుట కదియె మొదటిసారి. బిల్లును అరికట్టలేకపోయినను, మహజరు కొంత సంచలనము దెచ్చినది. భారతీయులలో గొప్పచైతన్యము వచ్చినది. దినదినము సభలు జరుగసాగినవి. బిల్లును ప్రతిఘటించు ఆందోళన పెరిగినది. ఉద్యమమున కవసరమైన డబ్బుకు, స్వచ్ఛంద సేవకులకు కొఱతలేకపోయినది. నెల రోజులలో పదివేల సంతకములతో అప్పటి ఆంగ్లేయ వలస రాజ్యముల శాఖామాత్యుఁడుగు రిప్పన్ ప్రభువుకు పెద్ద మహజరు నంపితిమి. అప్పటికి నేనచటచేయఁదగిన పనిపూర్తియైనదనుకొని, స్వదేశమునకు ప్రయాణము కానెంచితిని.

ప్రయాణమై “సెలవి” డని మిత్రుల నడిగితిని. “మా హక్కులకై పోరాడుమార్గమును చూపితిరి; మాలో ఉత్సాహమున్నను, తగిననాయకుఁడు లేనిచే యేమిసాధింపగలము? మీరే నాయకత్వమువహించి ఉద్యమము నడుపఁగోరెదము,” అని వారనిరి. వారిమాట కాదనలేకపోతిని. నా ప్రయాణమునకు మరల వాయిదాపడినది.

భారతీయుల యోగక్షేమముల నరయుట కొక సుస్థిరమైనసంస్థ అవసరమని యూహించితిని. దానితో 1894వ

సంవత్సరము మే నెలలో నెటూల్ ఇండియన్ కాంగ్రెసును స్థాపించితిమి. దక్షిణాఫ్రికా నాకు కార్యరంగమగుటకు, జాతీయగౌరవ రక్షణకై పోరాటము జరుగుటకు నది పునాది యైనది.

నెటూల్ భారతమహాసభ యెదుర్కొనిన వివిధక్షిప్త పరిస్థితులను వివరించుటకంటె ఇక్కడ ఒక్కమాటమాత్రము చెప్పినచాలును. అన్ని అడ్డంకులుదాటి, ప్రభుత్వోద్యోగుల దాడికి తట్టుకొని, సంస్థాభివృద్ధి పొందినది. భారతీయులలో తమలోపములను కప్పిపుచ్చుకొనుట, ‘గోరంతలుకొండంతలు’గ చెప్పకొనుట, అను అలవాటులు విరమింపఁబడుటకు తగిన చర్యదీసికొంటిమి. ఆత్మగౌరవమునకు భంగములేని పక్షమున ఐరోపియనుల విమర్శనములను గ్రహించితిమి. భారతీయోద్యమమునకు పత్రికల మూలమునను ప్రచారము దెచ్చితిమి. అక్రమ విమర్శనలను మాత్రము నిశితముగ ఖండింపక మానలేదు.

16

నాదక్షిణాఫ్రికా నివాస మప్పటికే మూఁడేండ్ల పాటైనది. పలువురతో పరిచయమేర్పడినది. నా న్యాయవాద వృత్తిలో వరుమానమును బాగుగ నెయున్నది. నేనచట నెయుండవలెనని అచటిభారతీయులు కోరిరి. అటులే నిలిచిపోవఁ దలఁచి, భార్యా పుత్రులను తీసికొనిపోవుటకు స్వదేశమునకు వచ్చితిని.

నా భార్యను, ఇద్దరుకొడుకులను వెంటఁ బెట్టుకొని 1896 వ సంవత్సరము డిసెంబరు నెలలో దక్షిణాఫ్రికాకు తిరిగి వెళ్లితిని. దాదా అబ్దుల్లా తాను క్రొత్తగకొన్న పొగయోడలో నాకు, నా కుటుంబమునకు ఉచితముగ ప్రయాణసౌకర్యము గల్పించెను. బొంబాయి రేవునుండి డర్బానుకు మా యోడవెంట నింకొక యోడయు బయలు దేక్షనది. మొత్తమున రెండింటి రమారమి 800 మంది ప్రయాణికులున్నారు. వారిలో చాలమంది ట్రాన్స్వాల్ రాష్ట్రము జేరవలసినవారు.

ఇక నాలుగురోజులు ప్రయాణించినచో డర్బాన్ చేరేడివారమె. కాని, అంతలో-రానున్న అసలు తుపానుకు సూచనయో యనినట్లు - సముద్రమున పెద్దతుపానుసాగినది. అంతకంతకు ప్రచండమైనది. ఓడలోని ప్రయాణికులందఱు ‘ప్రాణములను అఱచేతఁబెట్టుకొనినారు’. ఓడ ఉయ్యలవలె ఊగుచున్నది. సముద్రము అల్లకల్లోలముగనున్నది. పెనుగాలి వీచినది. పెళ పెళ ధ్వనులు వినబడినవి. ఓడ మునిగిపోవు చున్నట్లు, బ్రద్దలగుచున్నట్లు భయము. ఆ నాటితో ప్రయాణికుల కందఱకు సముద్రమున నె శాశ్వతసమాధి యనిపించినది. జాతి, కుల, మత భేదములులేక అందఱకు భగవన్నామస్మరణ వచ్చినది. సరంగు ధైర్యముజెప్పుచున్నను ఎవ్వరికిని గండముగడచి గట్టెక్కుదుమను నమ్మకమే లేక పోయినది. దృశ్యమొత భీభత్సముగనున్నను నేనుమాత్రము ధైర్యము విడువలేదు. ఇట్టి ఘట్టము అంతకుమున్ను నాకను భవమె. ప్రమాదము తప్పననియు, భయపడకుడనియు

తోడిప్రయాణికులకు చెప్పచుంటిని. సరంగునుండి యెప్పటి కప్పుడు పరిస్థితి తెలిసికొని వారికెఱింగించు చుంటిని. ఎంత చెప్పినను వారి భయము భయమే. ఈ విషమస్థితి రమారమి 24 గంటలుండెనని జ్ఞాపకము. అప్పుడు మబ్బువిచ్చినది. తుపానుతగ్గినది. సూర్యుడు దర్శనమిచ్చినాడు. అందఱి ముఖములపై ఆనంద రేఖలు తొంగలించినవి. భగవన్నామ స్మరణమాత్రము అంతలోనే మాయమైనది! ఆపదతప్పెనని అప్పుడును ఏవియో ప్రార్థనలు జరిపిరి. కాని, వానిలో అంతకుముందు ఆపత్సమయమునఁ జూపిన నిశ్చలత్వము, నిర్మలత్వము కన్పించదు.

ఓడలు రెండును డర్బానురేవులో లంగరు వేసినవి. అసలు తుపాను ఆరంభమగున దింకనే!

17

ఇరువదిమూడు రోజుల ప్రవాసానంతరము ఓడ దిగినాము. అచ్చటి తెల్ల వారు నామీదమిక్కిలి క్రోధముతో నుండిరనియు, నాకుప్రాణాపాయము కలుగు పరిస్థితివర్పడిన దనియు, నా కుటుంబముతో నేను రహస్యముగ పట్టణము లోనికి పోవుటమంచిదనియు ప్రభుత్వ సభ్యుడగు ఎస్కోంబ్ చెప్పవచ్చెను. ఎస్కోంబ్ తెచ్చిన సమాచారమును సరంగు నా కెఱింగించెను. అప్పటి కటులె చేయవలెనని నేననుకొనుచుంటిని. అంతలో లాటన్ అను ప్రసిద్ధన్యాయవాదివచ్చి, నాకుటుంబమును రుస్తుంజీ యింటికి పంపుమని, నన్ను తనవెంటఁ గొని

పోవుదునని, ప్రమాదము కల్గు పరిస్థితిలేదని చెప్పెను. నేను రహస్యముగ పట్టణములోని కేగుట గౌరవప్రదము కాదనియు అతఁడనెను. అతని సలహా నాకు నచ్చినది. నా భార్యను, బిడ్డలను ముందుగ రుస్తుంజీ యింటికంపి, నేను లాట౯వెంట బయలుదేరితిని.

నన్ను చూడగ నె తెల్లవారి గుంపులనుండి ‘గాంధీ! గాంధీ!’ అను పెద్ద కేకలు సాగినవి. గుంపులు త్రోసికొని వచ్చుచుండెను. నన్ను రిక్షాలో ఎక్కించవలెనని లాట౯ ప్రయత్నించెను. గుంపులోనివారు రిక్షావానిని బెదరించి తఱిమివేసిరి. లాట౯ను దూరముగ లాగుకొనిపోయిరి. గుంపులునన్ను చుట్టుముట్టినవి. నాపై రాళ్లు, క్రుల్లిన గ్రుడ్లు వర్షించినవి! నా తలపాగను లాగివేసిరి. నన్ను కాళ్లతో, చేతులతో చితుకఁగొట్టిరి. స్మృతిదప్పి క్రిందపడినాను. ఊపిరిబీల్చుకొనుటకైన వ్యవధిలేనట్లయినది. తన్నులు, గ్రుద్దులు నాపై గురిపించిరి. అంతలో, ఆ దారివెంటఁ బోవుచున్న పోలీసు సూపరింటెండెంటు భార్య - అలెగ్జాండరుసతి - వచ్చి నన్నాదుకొన్నది. ఆమె గొప్పదైర్యము బ్రకటించినది. నన్ను రక్షించుటకై గుంపుకు అడ్డమునిల్చినది. ఆమెనుచూచి వారు కొంచెము వెనుదీసిరి.

నా దుస్థితిజూచిన భారతీయయువకుఁడొకఁడు పోలీసు స్టేషనుకు పరుగెత్తి నా సమాచార మెఱిగించెను. సూపరింటెండెంటు అలెగ్జాండరు రక్షకభటులనంపెను. వారువచ్చినతోడనే వారివెంట బయలుదేరితిని. నన్ను పోలీసుస్టేషనులో కొంతసేపు తలదాచుకొనుమని అలెగ్జాండరు సూచించెను.

“నన్ను హింసించినవారు తమ తప్పును తాము తెలిసికొని శాంతింపకపోరు; నాకు భయములేదు” అని సమాధానమిచ్చి, నేనుచూటిగ రుస్తుంజీ భవనముజేరితిని. అప్పటి కక్కడనున్న డాక్టర్ దాది బజ్జోర్ వలన నా గాయములకు చికిత్స పొందితిని. సాయంతనమైనది. రుస్తుంజీ యింటిచుట్టు తెల్లవారి గుంపులు తయారైనవి. ప్రొద్దుగడచినకొలది గుంపులు హద్దుమీరుచున్నవి. ‘గాంధిని మాకుఅప్పగించండి’ అని పెద్దకేకలు సాగినవి. పరిస్థితి నెఱిగి పోలీసు సూపరింటెండెంటు అక్కడకువచ్చెను. అతడు చమత్కారముగ గుంపుల ఉద్రేకమును తగ్గించుటకు ప్రయత్నించినాడు. “మీమిత్రుని భవనమును, మీ కుటుంబమును రక్షించు కొనవలెనను ఉద్దేశ్యమున్నచో వెంటనే మారువేషమున ఇంటినుండివెళ్లి పొమ్మ”ని అతడు రహస్యముగ నాకు లోనికి కబురంపెను.

సూపరింటెండెంటు సలహా ప్రకారము భారతీయ రక్షకభటుని వేషము ధరించితిని. నావెంట నుండుటకు ఇద్దఱు ప్రభుత్వ గూఢచారులును మారువేషములతోవచ్చిరి. వారివెంట రహస్యముగ ఇలువిడిచి పోలీసుస్టేషను కేగితిని.

అంతదనుక గుంపులను లాలించి అదుపులోనికి తెచ్చిన అలెగ్జాండరు నెమ్మదిగ ‘గాంధి పాటిపోయినాడు’ని వెల్లడించెను. ఇంటిని సోదాచేసి, నే నచట లేకుండుటను నిరముజేసికొని, విధిలేక గుంపులు కదలిపోయినవి.

నన్నుహింసించిన దుండగిండ్రపై చర్యదీసికొనుమని నాటి బ్రిటిష్ వలసరాజ్యముల శాఖామాత్యుడు ఛాంబర్లెక్ నెటాలు ప్రభుత్వమును కోరెను. నెటాలు ప్రభుత్వపు సభ్యుడు

ఎస్కంబ్ నన్ను పిలిపించి నాకా సమాచారము దెల్పుచు, నాకు గాయములు కల్గినందుకు తన సంతాపమును వెల్లడించెను. దుండగీండ్రను నేను గుర్తుపట్టగల్గినచో వారిపై చర్య దీసికొందుననెను. ‘నేను కొందఱిని గుర్తింపగలను; కాని, వారిని శిక్షించుటవలన నేమి ప్రయోజనము? నెటాలులోని తెల్ల వారినిగూర్చి నేను భారతదేశమున దుష్ప్రచార మొనర్చితి నన్న వార్తలు విని వారు నామీద ఆగ్రహము పొందియుం దురు. నిజమెఱిగినచో వారు తమ తప్పును తెలిసికొనలేక పోరు. నిజమునకు వారిని సక్రమమార్గమున నుంచకపోవుట నాయకులైన మీదియె తప్పు అనఁదగును. మీరును రాయి టర్ వార్తలునమ్మి, నేను ఉన్నవి లేనివి కల్పించి చెప్పితినిని తలఁచితిరి. ఇట్టిస్థితిలో వారి నెవ్వరినిగూడ శిక్షించుట నాకు సమ్యతముకాదు,’ అని నేను సమాధానమిచ్చితిని. నేను చెప్పిన మాటలను కాగితముపై వ్రాసియిమ్మని అతఁడడిగెను. దొమ్మిదాదులను శిక్షింపవలదనిన నా మాటతో నా గౌరవ మినుమడించుననెను; తాను శాంతిభద్రతలు నెలకొల్పుటకు గొప్ప అవకాశము లభించుననెను. అతఁడు కోరినట్లు వ్రాసి యిచ్చి వచ్చితిని.

నేను ఓడదిగిననాఁడే ‘నెటాల్ అడ్వైజర్’ పత్రికా ప్రతినిధి నన్ను కలిసికొనెను. అతఁడు నన్ను చాల ప్రశ్నలు వేసెను. వానికి సమాధానమిచ్చుచు తెల్లవారు నాపై మోపిన నేరములన్నియు అబద్ధములని ఋజువుచేసితిని. నెటాలులోని శ్వేతజాతులనుగూర్చి భారతదేశమున నేనుచెప్పిన విషయము లలో కల్పన సుంతయులేదని, అంతయు యదార్థమేయని, ఆ

విషయముల నన్నిటిని అంతకుముందు దక్షిణాఫ్రికాలోగూడ వెల్లడించియుంటినని చెప్పితిని. భారత దేశములోని నా యువ న్యాయములకన్నిటికి సర్ ఫెరోజీమా మెహతా ధర్మమాయని వ్రాతప్రతులుంచితిని. వాని నన్నిటిని ఆ పత్రికాప్రతినిధి కిచ్చి తిని. తెల్లవారనుకొనినట్లు రెండుయోడల నిండుగ భారతీయులను నేను క్రొత్తగ నెఱుఁగుచు . దిగుమతి చేయలేదనియు, వచ్చినవారిలో చాలమంది దక్షిణాఫ్రికావాసులే యనియు, ఇంచుమించుగ అందఱు ట్రాన్సువాల్ రాష్ట్రమునకు పోయెడి వారె కాని నెఱుఁగుచో వసింపవచ్చినవారు కారనియు జెప్పితిని.

నేను పత్రికాప్రతినిధితో జరిపిన గోప్తీయు, దుండగీండ్లను శిక్షింపవలదని అధికారులకు చెప్పిన విషయమును మిక్కిలి యుపకరించినవి. డర్బాక్ ఐరోపియనులు తమ అక్రమ ప్రవర్తనకు సిగ్గుపొందిరి. పత్రికలును నావలన తప్పులేదనినవి; దుండగీండ్లచర్యను ఖండించినవి. ఇట్లు నన్ను తెల్లవాడుచేసిన చిత్రహింస ఒకవిధముగ నా భవిష్యదుద్యమమున కుపకరించినది ; దక్షిణాఫ్రికాలో భారతీయుల గౌరవమునకు వన్నెదిద్దినది ; నా సత్యాగ్రహారంభమున కవసరమైన తొలి యనుభవము గలిగించినది.

మూఁడు, నాలుగు రోజులలో ఇలుజేరి మామూలు ధోరణిలోఁబడితిని.

18

నాకు జీవితము సులభముగ, సుఖముగ జరుగుచున్నది. కాని, కొలదికాలములోనే ఖర్చులు తగ్గించుకొనవలెనను తలఁపుకలిగినది. తలఁపు కలిగిన తత్క్షణమే ఆచరణ ఆరంభమైనది. దీనితో పనియెక్కువయైనది. అయినను, క్రొత్తలో సరదాగ నెయున్నది.

చాకలిఖర్చు విపరీతముగనున్నది. అయ్యు, అనుకొన్న వేళకు బట్టలు ఇంటికిరావు. రెండు, మూడు డజనుల చొక్కాలు, ‘కాలర్లు’ ఉన్నను ఎప్పటికప్పుడె యిబ్బందిగ నుండెడిది. ప్రతిదినము కాలరు మార్చుకొనవలెను. కసినము రెండురోజుల కొకసారియైన చొక్కా మార్చవలెను. ఎంత ఖర్చయినను ఇబ్బంది తప్పలేదు. కాబట్టి, నేనే చాకిపనికి పూనుకొంటిని. బట్టలను ఇస్త్రీచేయు పరికరములనుకొన్నాను. ఇస్త్రీచేయు విధమును తెల్పు పుస్తకమును కొని చదివినాను. ఆ విధానమును నా భార్యకును వివరించినాను.

నేను మొట్టమొదటిసారి యిస్త్రీచేసిన కాలరు సంగతి యెన్నటికిని మఱపురాదు. కాలరుకు గంజి యెక్కువైనది. ఇస్త్రీపెట్టెను బాగుగ వేడిచేయలేదు. కాలరును సరిగరుద్ద లేదు. ఏమైనది? కాలరు గంజి చొక్కానుగూడ ముఱికిచేసినది. దానిని ధరించి అట్లై కోర్టుకు వెళ్ళితిని. సాటి న్యాయవాదులు నా కాలరునుచూచి పకపకలాడిరి. ఇంతకును ఆనాటికే పరుల ఎగతాళికి పట్టింపులేని స్థితికి వచ్చితిని.

“అయినను, కాలర్లను ఇస్త్రీ చేసికొనుట నాకిదే మొదటి సారి ; గంజి యెక్కువై నట్లున్నది. ఏమైనను మీ యెకసక్కెములకింత అవకాశము గల్పించితిని. చాకలిఖర్బు మితిమించినది. వారిమీఁద ఎల్లపుడు ఆధారపడియుండుటేటికని నా బట్టలను నేనే యిస్త్రీ చేసికొనుట ప్రారంభించితిని” అని వారితో నంటిని. ఏమన్నను, ఈ స్వయం సాహాయ్యసూత్రములోని సాగను వారి మనసుకెక్కలేదు.

ఏమైనను, కొలఁదిరోజులలో నేను చాకిపనిలో దిట్టనై నాను.

19

డర్బానులోనున్నను, జొహెన్స్ బర్గ్ లోనున్నను, ఎప్పుడును మాది పెద్దకుటుంబమే. స్నేహితులు; గుమాస్తాలు

మొదలైనవారు మాయింట నె ఊడెడివారు. వారిని మాకుటుంబసభ్యులు గనె పరిగణించెడివారము. అసలు, నాకు బంధువులు—అపరిచితులు, స్వదేశీయులు—పరదేశీయులు, తెల్లవారు—నల్లవారు అనుభేదమేలేదు. ఈ సమబుద్ధి నాలోనొక ప్రత్యేక సుగుణమనుటకు వీలులేదు. కేవలము స్వాభావికమైపోయినది.

జొహెన్స్ బర్గ్ రోన్యాయవాదిగా

నేను డర్బానులో న్యాయవాదిగ నున్నపుడు చాల

మంది గుమాస్తాలు మా యింటిలో నివసించుచుండెడివారు. వారిలో క్రైస్తవుడొకఁడుండెను. అతని తలిదండ్రులు ‘అస్పృశ్యుల’ను పేర సిలువబడుచున్న కులమువారు. అతఁడు క్రొత్తగ మాయింటికి వచ్చినపుడు అతనికి పడక మొదలగునవి మేమే యేర్పాటు చేయవలసివచ్చినది. మాయింటికి వచ్చిన వారిని ఆదరించి ఆతిథ్యమిచ్చుటలో నాభార్య సాధారణముగ లోపముచేయదు. కాని, ఆమెకు ‘అస్పృశ్యుల’నువారి యందునూత్రము వెగటుపోలేదు. ఒకనాఁడామె ఆ గుమాస్తా

జొహన్నెబర్గులోని న్యాయవాదులతో

గదిలోని కూజాపట్టుకొని మెట్లుదిగుచున్నది. ఆ పనిచేయుటలో ఏమాత్రము ఇష్టములేనట్లు ఆమెవైఖరి తెల్పుచున్నది. అది గమనించి నేను మిన్నకుండలేకపోయినాను. ‘ఈ వెట్టివేషము నాయింటిలో కూడదునుమా’ అని గద్దించినాను. ‘మీ యిల్ల నచో మీరెయ్యండవచ్చును ; నాదారి న నన్ను పోనీయుడు’ అని ఆమె బదులాడినది. ఇక నేమున్నది ? నాకు ‘శివమెత్తి’

నది. గబగబ ఆమెను చేయిపట్టుకొని తలుపుదగ్గరకు వెళ్లి, వెలుపలకు త్రోసి వేయవలెనని తలుపుదీసితిని. ఆమె కన్నీరు కాలువ కట్టినది. “చాలులండి, మీ ప్రతాపము. సిగ్గెన లేకపోయే! నన్నెక్కడికి పోవ్వోందురు? నేను గడియసేపైన తలదాచుకొనుట కిచట మఱెవ్వరును లేరే. ఏమి? భార్యనై సంతమాత్రమున మీ తన్నులకు, దాష్టికమునకు తలయొగ్గవలసినదేనా? మీ బండాటము కట్టిపెట్టి తలుపుమూయండి. ఎవరైనచూచిన సవ్విపోదురు,” అని ఆమె అన్నది.

ఆమాటలువిని పైకి గంభీరముగనున్నను, నా ప్రవర్తనకు నేనే లోలోపల సిగ్గుపడి కుమిలిపోయినాను. నాభార్య నన్ను విడువజాలనిచో నేనును ఆమెనువిడువలేను. మొత్తము మీఁద మా కిద్దరకు నిట్టి పొరపొచ్చెము లపుడపుడు కల్గినను అవి వెనువెంటనే సచుసిపోవుచుండెడివి. ఆమెలోని గొప్ప సహనమే నన్ను వంచెడిది. ఏమైనను, అప్పటినుండి నాలో భర్త నను అహము తగ్గిపోయినది. మే మిద్దరము నిష్కల్మషత్వమున నిగ్గుదేసిన మిత్రులమైతిమి. ఆమె నా కన్నివిధముల పరిచర్య చేసినది. స్వార్థరహితమై నాకు నిక్కమైన సహభాగిని, సహచారిణియైనది.

20

1897—1899 సంవత్సరముల మధ్యకాలపు విశేషములను విడచి, బోయరుయుద్ధము ప్రస్తావనకు వచ్చెదము.

తొలుత బోయరుయుద్ధము ప్రారంభమైనపుడు నేను బోయర్ల నే అభిమానింపఁదలఁచితిని. కాని, కొంత ఆలోచించి మనసు మార్చుకొంటిని. ఈ విషయమునుగూర్చి అపుడు నా మనసులో గల్గిన తర్కవితర్కములను నా ‘దక్షిణాఫ్రికా సత్యాగ్రహోద్యమచరిత్ర’లో వివరించితిని. నేను బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యపౌరునిగ కొన్నిహక్కులు కోరుచున్నపుడు బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యరక్షణమున పాల్గొనుట నా విధియని తుదకు తేలిన నిర్ణయము. హిందూదేశము బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యభాగముగ నె యుండి స్వాతంత్ర్యము పొందగలదనియు అప్పటి నా తలఁపు. మొత్తముమీఁద నా నిశ్చయమున కనుగుణముగ కొందఱు సహచరులను సమకూర్చి సేవాదళము నేర్పరచితిని. మా సేవాదళము పనిచేయుటకు మిక్కిలి కష్టముమీఁదగాని ప్రభుత్వము సమ్మతించలేదు.

భారతీయులు పిటికివారని, స్వార్థపరులని, సాహస వంతులుకారని, సామాన్యముగ అంగ్లేయులలో వాడుక. అందువలన నేను తలపెట్టిన సేవాదళ ప్రయత్నమున నాకు పెక్కురు నిరుత్సాహము గొల్పిరి. ఇండియన్ చర్చి మిషన్ కు చెందిన డాక్టర్ బూత్ మాంత్రము నాకన్నివిధముల ప్రోత్సాహము, సాహాయ్యమునిచ్చెను. మాదళమున కతఁడే శిక్షణ మిచ్చెను.

మా సేవాదళమున 1100 మంది యుండిరి. 40 మంది నాయకులతో చక్కగ పనిచేసితిమి. అసలు మాపని యుద్ధ భూమివెలుపలనే. మాకు ‘ఎట్టశిలువ’ రక్షణయునున్నది. అయినను, ఒక్కొక్కస్థలములలో — స్పియక్ కాప్ దగ్గల

ఆంగ్లేయులకు పరాజయము కల్గినపుడు — బుల్లర్ సేనాని కోరికపై మేము యుద్ధభూమిలో ప్రమాదకరమైన ప్రాంతమునకునుపోయి ఊతగాత్రులను మోచుకొనివచ్చితిమి. ఆ సమయములో దినమునకు సాధారణముగ 20, 25 మైళ్ళు నడచితిమి. గాయపడిన ఉడ్ గేట్ సేనాని మొదలగు ప్రముఖులనుగూడ మోచుకొనివచ్చిన గౌరవము మాకుదక్కినది.

మా సేవాదళము ఆఱువారములు పనిచేసినది. భారతీయులగౌరవ మినుమడించినది. వార్తాపత్రికలును మాసేవను బహువిధముల బ్రస్తుతించినవి.

ఒక్కొక్కప్పుడు—కఠినపరీక్షాసమయములలోగూడ — మానవస్వభావము ఎంతయో ఉదాత్తముగ నుండగలదని ఋజువుచేయఁగల్గిన యొకచిన్ని సంఘటనము నిచట తెల్పమనసగుచున్నది. కొలెన్సోప్రాంతమున గాయపడి మరణించిన లెఫ్టినెంట్ రాబర్ట్స్ కళేబరమును మేము తీసికొనివచ్చుచున్న సందర్భమది. మాతో కొందఱుసైనికులునున్నారు. అందఱుము అలసి మిక్కిలి దప్పిగొనియున్నాము. దారిలో చిన్న నీటికయ్య కన్నించినది. ఎవరుముందు త్రాగుట? ‘ముందు మీరు కాని’ డని సైనికులతో చెప్పితిమి. ‘మీరు త్రాగినతరువాతనే మా వంతు,’ అని వారనిరి. ఇట్లు కొంతసేపు ‘మీరుముందు, మీరుముందు,’ అనుచు ఉదాత్తమైన చక్కని పోటీజరిగినది.

మా బోయరుయధానుభవములను ముగించుముందు, ఇంకొకవిషయము చెప్పఁదగినదికలదు. బోయర్లు లేడీస్మిత్ పట్టణమును ముట్టడించినపు డచట ఇంగ్లీషువారితో బాటు భారతీయులును కొందఱు నివసించుచుండిరి. భారతీయులలో

కొందఱువర్తకులు ; మఱికొందఱు రైల్వేలో పనిచేయు కూలీలు ; ఇంక కొందఱు ఆంగ్లేయులకడ నౌకదులు. లేడీ స్మిత్ రక్షణకు బాధ్యతవహించిన ఆంగ్ల సేనాని అచటిప్రజల కందఱకు ప్రత్యేకవిధులు నియమించెను. అచటి భారతీయులలో ప్రభుసింగ్ అనునతనికి నియమింపఁబడినపని మిక్కిలి కష్టమైనది ; ప్రమాదకరమయినది. ప్రభుసింగు సామాన్యపు కూలీ. బోయర్లు సూరమున ఒకకొండపై ఫిరంగులనమర్చుకొని పట్టణమును ధ్వంసముచేయుచున్నారు. కొండదగ్గఱ నుండి ఫిరంగిగుండ్లు పట్టణములోపడుటకు ఒకటి, రెండు నిముసములైన పట్టును. ఫిరంగికాల్పు ట్టణమైన ముందుగ తెలిసినచో ప్రజలు ఎఱ్ఱైన వానిబారినుండి తప్పుకొనుటకు వీలగును. ప్రభుసింగు ఒక చెట్టుకొమ్మలలో కూర్చుండి ఫిరంగులను గమనించుచు, ఫిరంగికాల్పు కనఁబడగ నె ఒక గంటకొట్టడివాఁడు. తత్క్షణమే ఆశ్రయములలోనికి పరుగెత్తి ప్రజలు ప్రాణరక్షణ జేసికొనుటకు వీలైనది.

ప్రభుసింగు ధైర్యసాహసములు నాటి భారతరాజప్రతినిధియగు కర్జ్జప్రభువు చెవులఁబడినవి. కర్జ్జప్రభువు కాశ్మీరు శాలువనొకటి పంపి ప్రభుసింగును బహుకరించెను.

21

యుద్ధసందర్భమున పనిచేసి తిరిగివచ్చిన తరువాత దక్షిణాఫ్రికాలోకంటె నేను నిర్వహింపఁదగినపని భారతదేశమున నెయ్కువయున్నదని యూహించితిని. స్వదేశమున కరుగుట

కనుమతినిండని సహచరుల నడిగితిని. ఒక ఏడాదిలో మరల అవసరమగుచో నేను తప్పక దక్షిణాఫ్రికాకు వత్తునని నాచే వాగ్దానము గావించుకొని వారు నా ప్రయాణమున కనుమతి నిచ్చిరి. నాకు గొప్ప వీడ్కోలుసభ నేర్పరచిరి. వెండి — బంగారు వస్తువులు, వజ్రములు మొదలగువానిని పెక్కింటిని నాకు బహుమతులుగనిచ్చిరి. వాని నేమిచేయుటయా అని ఒక రాత్రియంతయు ఆలోచించి, స్వజాతీయుల పురోభివృద్ధికి నిధిగ నుంచుడని తిరిగి యిచ్చి వేసితిని. నేను చేసినపని అప్పటిలో నా భార్యకు నచ్చలేదు. కాని, కాలక్రమమున ఆమెకు సమాధానము కుదిరినది. ప్రజాసేవకుఁడు బహుమతులు స్వీకరింపరాదనుభావము నాలో కుదురుకొన్నది.

నేను స్వదేశమునకు వచ్చిన సంవత్సరము కలకత్తాలో జరిగిన భారతజాతీయమహాసభ ప్రజాసేవయొనర్చుటకు నాకు గొప్ప అవకాశమిచ్చినది. వీధులు, పాయిఖానాలు ఊడ్చుటలో స్వచ్ఛందసేవకులకు స్వయముగ పాఠములిచ్చితిని. కాంగ్రెస్ కార్యదర్శి ఫోలోలోకడ గుమాస్తాగపనిచేయు అవకాశము నాకబ్బినది. గోళ్లే ధర్మమాయని దక్షిణాఫ్రికా భారతీయుల స్థితినిగూర్చి మహాసభలో ఒక తీర్మానమును ప్రవేశ పెట్టగల్గినాను. నేను స్వదేశమునకు వచ్చిననాటినుండి గోళ్లే నా యెడ సోదరవాత్సల్యము జూపసాగెను. నేను బొంబాయిలో న్యాయవాదవృత్తి జరుపుకొనుచు, ఆయనకు కాంగ్రెసు కార్యకలాపములలో తోడ్పడుచుండవలెనని ఆయన అభిమతము. ఆయన సలహా నచ్చినను, అచట న్యాయవాదవృత్తి ప్రోత్సాహకరముగ నుండ దేమోయని జంకితిని. రాజకోటలో కొంత

కాలము న్యాయవాదిగనుంటిని. నేను తొలుత ఇంగ్లాండుకు వెళ్ళుటకు ముఖ్యకారకుడైన కేవల్ రామ్ దవె సలహాపై తిరిగి బొంబాయికి మారితని. అచట రాబడి నేననుకొన్నదానికంటె మిన్నగ నుండజొచ్చినది. ఇట్లు వృత్తిలో స్థిరపడితిననుకొనుచుండ, వెంటనే దక్షిణాఫ్రికాకు రమ్మని నా సహచరులనుండి పిలుపువచ్చినది. ఉన్నదికదా వెనుకటివాగ్దానము? దక్షిణాఫ్రికాకు తరలితిని.

నేను వెళ్ళునప్పటికి దక్షిణాఫ్రికా రాజకీయవాతావరణ మెట్లుండెనో యిపుడు వివరింపఁబనిలేదు. యుద్ధమును, యుద్ధకాలమున భారతీయులొనర్చిన సేవను ప్రభుత్వము మఱచిపోయినది. భారతీయులస్థితి నానాటికి క్లిష్టముకాఁజొచ్చినది. వారికి చిక్కులపై చిక్కుల గల్పింపసాగిరి. వారికి తోడ్పడఁదలఁచినచో నేను దక్షిణాఫ్రికాలో చాలకాలము నివసించవలసినట్లు తోఁచినది. ఎంతయోశ్రమపడినమీఁదటఁగాని జోహాన్స్ బర్గ్ లో న్యాయవాదులుండు ప్రాంతములో నాకు గదులుదొరకలేదు.

స్వజాతీయులసేవలో పూర్తిగ మగ్నము కాఁదలఁచిన నేను తిరిగి గీతాపారాయణమొనర్చితిని. దానితో ఆత్మజిజ్ఞాస అధికమైనది.

వెనుకటివలెనే ఈ పర్యాయముగూడ దివ్యజ్ఞాన సామాజికులగు మిత్రులతో గలిసి భగవద్గీతా పారాయణ మొనర్చితిని. గీతాపారాయణమున నాకు శ్రద్ధ యినుమడించి నది. గీతాశ్లోకములను దాదాపు పదుమూడు అధ్యాయముల వఱకు కంఠస్థమొనర్చితిని. గీత నాకు మార్గదర్శినియైనది.

సంశయసమయములలో నా కదియే పరమనిఘంటువు. ముఖ్యముగ గీతలోని ‘అపరిగ్రహ’, ‘సమభావా’ది పదములు అనర్హురత్నములవలె బ్రకాశించుచు నా హృదయవీధిలో పదిలపడినవి. సర్వస్వమును పరిత్యజింపవలెనని, నిరుపమానమైన సమభావమును నెఱపవలెనని యెంచితిని. భగవంతుని అనుసరించుట కదియే మార్గమని గ్రహించితిని. వీనిని సాధించుకొన్న, అన్నదియే ప్రశ్న. ఆలోచించితిని. వీనికిముందు హృదయమున—దృక్పథమున పరివర్తనమనసరమని యూహించితిని. వెంటనే, నా ‘ఇన్స్యూరెన్స్ ప్లాన్’కు కాలదోషము పట్టనిండ్లని బొంబాయిలోని నా మిత్రులకు జాబువ్రాసినాను. “ఇంకముందు నా ఆర్జనలో నేమైన నిలువజేసిపంపుమననుకొనకుము; ఏమైన మిగిలినను, దానినంతయు స్వజాతీయులసేవకే వినియోగింతును,” అని నాసోదరునకు వ్రాసినాను.

ఈ రోజులలో నె—1904 వ సంవత్సరమున — దక్షిణాఫ్రికా భారతీయుల సమస్యలను చర్చించు ‘ఇండియన్ ఒపినియన్’ అను పత్రికకు సంపాదకుడనైతిని. నా సంపాదనలో కుటుంబపు ఖర్చులుపోను మిగిలినదంతయు వెచ్చించి పత్రికను నడపితిని. ఇప్పటి ‘యంగ్ ఇండియా’, ‘నవజీవన్’ పత్రికలవలె అప్పటిలో ‘ఇండియన్ ఒపినియన్’ నా జీవితమునకు అద్దము వంటిది. అందలి నా రచనలలో ‘కాసంత’ కల్పనకాని, ‘ఆవగింజంత’ అతిశయోక్తికాని లేదు. ఆత్మనిగ్రహసాధన కది చక్కని అవకాశమునిచ్చినది.

నేను ఆహారవిషయమునుగూర్చి కొన్ని వ్యాసములు వ్రాసి ‘ఇండియన్ ఒపినియన్’ పత్రికలో బ్రకటించితిని. పిదప

నవి గ్రంథరూపమునను వెలువడినవి. వాని అంగ్లానువాదము-
‘గైడ్ టు హెల్త్’ — (ప్రాక్సీ)తీచీఖండములలో ప్రచార
మొందినది.

22

ఇండియన్ ఒపినియన్ కు సంబంధించిన కొన్ని వ్యవహారములను చక్కఁబెట్టుటకు 1904 వ సంవత్సరములో నేను డర్బానుకు వెళ్ళవలసివచ్చినది. ముద్రణ వ్యవహారములను బాగుగ తెలిసిన నా అంగ్లమిత్రుఁడు ఆల్బర్టు వెస్ట్ నేను కోరినదే తడవుగ తనవ్యాపారమును కట్టిపెట్టివచ్చి ‘ఇండియన్ ఒపినియన్’ పత్రిక పరిస్థితులను చక్కఁబెట్టుప్రయత్నమున నాకు చాల తోడ్పడెను.

డర్బానుకు ప్రయాణమై రైలుస్టేషనుకు వెళ్ళినాను. నామిత్రుఁడు పోలక్, “దారిలో చదువుకొనవచ్చును, నీకు బాగుగ నచ్చును,” అని చెప్పచు నాకు రస్కిన్ మహాశయుఁడు రచించిన ‘అటా దిస్ లాస్ట్’ అను గ్రంథమునిచ్చెను.

నేను చదివినపుస్తకములలో కొన్ని నాలో కొంత మార్పుదెచ్చినవి. ‘అటా దిస్ లాస్ట్’ వానిలో తలమానికము నంటిది; నాలో ప్రచండమైన పరివర్తన గల్గించినది. చదువ మొదలిడి, పూర్తిచేయువఱకు దానిని విశువ లేకపోతిని. ఆ గ్రంథము నన్ను పూర్తిగ కై వసముజేసికొన్నది. నేను రస్కిన్ రచనల సంతకుమున్నెన్నఁడును చదివియెఱుఁగను.

‘అకౌటు దిస్ లాస్ట్’ అప్రయత్నముగ నాజీవితములో గొప్ప మాడ్చుదెచ్చినది. అందలి యుద్ధోధనలు నాకు గాఢ విశ్వాసమున్న కొన్ని సిద్ధాంతములతో సరిపోలియున్నవి. వీనిని ఆచరణలో పెట్టవలెనను సంకల్పముకల్గినది. ఇవి ముఖ్యముగ మూడు సిద్ధాంతములు:

సంఘపు సమిష్టిక్షేమముననే వ్యక్తిక్షేమ మిమిడి యున్నది.

కష్టించి జీవనోపాధి సంపాదించుకొనుహక్కు అందఱకు సమానమే. కాబట్టి, న్యాయవాదివృత్తికెంత ప్రాధాన్యమున్నదో మంగలివానివృత్తికిని అంత ప్రాధాన్యమున్నది.

పొలముదున్న కర్షకుల - చేతిపనులుచేయు పారిశ్రామికుల - జీవితములే యోగ్యమైనవి - అని.

వీనిలో మొదటిది నా కవగతమే. రెండవది కొంచెము అనుభవమునకు వచ్చినది. మూడవది మున్నెన్నడును తోచలేదు. రెండవ-మూడవ సిద్ధాంతములు మొదటి సిద్ధాంతమునం దిమిడియున్నవే అని ‘అకౌటు దిస్ లాస్ట్’ స్పష్టముగ ప్రబోధించినది. ఈ సిద్ధాంతములను ఆచరణలో పెట్టు నా నవజీవనమునకు ‘అకౌటు దిస్ లాస్ట్’ ప్రబోధము ప్రభాతమైనది.

23

‘అకౌటు దిస్ లాస్ట్’ ప్రబోధముననుసరించి నా జీవిత విధానమును మాడ్చుకొనవలెనని కల్గిన సంకల్పము కార్యరూపముబట్టినది. ‘ఇండియన్ ఒపినియన్’ ప్రచురణ, వ్యవసాయ

మును ఒక వ్యవసాయ కేంద్రముననే నడుపఁదలఁచితిమి. అచట నందఱకు పనిపాలులుండును. తీటుబడివేళ అచ్చుపని చూడవలెను; అందఱకు సమానమైన భృత్యయే - నెలకు మూడురూపాయలు. ఈ నా ప్రతిపాదన వెట్టకును నచ్చినది.

డర్బాన్ స్టేషనుకు సమీపమున 100 ఎకరముల భూమిని కొంటిమి. అందు కొన్ని నారింజ, మామిడి మొదలగు పండ్ల చెట్లున్నవి. ఒక నీటిబుగ్గయు కలదు. ముద్రాశాల కొక పాక వేసితిమి. వెట్ట మొదలగువారును ఇబ్బందియని తలఁపక వడ్డంగులు, తాపీపనివాండ్లు మొదలగువారితో గలిసి నివసించిరి. అంతదనుక గడ్డిగాదములతో - పాములు జెట్టులతో నిండి, నివాసయోగ్యముగాకుండిన ఆ ప్రదేశమునంతటిని మేము బాగుపఱచితిమి. ఫినిక్స్ ఆశ్రమమని పేరుపెట్టితిమి. ఒక వారములోపుననే మా సామానులనన్నిటిని ఫినిక్స్ కు చేర్చు కొంటిమి.

భారతదేశమునుండి నాతోవచ్చిన స్నేహితులు మొదలైనవారిని ఫినిక్స్ ఆశ్రమములో నివసంపుమంటిని. కొందఱు సమ్మతించినారు. వారిలో మగన్ లాల్ గాంధీ చెప్పఁదగినవాడు.

మునింగినను, తేలినను నాతోడిదే ‘స్వర్గ’ మని తన వ్యాపారమును వదలివచ్చినవాడు మగన్ లాల్. శక్తి సామర్థ్యములను, స్వార్థత్యాగమును బ్రకటించిన నా సహచరులలో నతఁడు మేలుబంతి. కష్టపడి, స్వయముగ నేర్చుకొని చేతి పనులలో దిట్టయైనాడు. దక్షిణాఫ్రికా సత్యాగ్రహనంతరము భారతదేశమునకు తిరిగి వెళ్ళిన నా అనుచరుల కతఁడే నాయ

కుండు. వారే సత్యాగ్రహశ్రమమున మొదటిసభ్యులు. నాయుద్దేశ్యములను, సిద్ధాంతములను అకుంతితదీక్షతో ఆచరణలో పెట్టుటయందతఁడు తనసర్వస్వము నర్పించెను. 1928 వ సంవత్సరమున తన భౌతికదేహమును విడచువఱకుతఁడు సత్యాగ్రహశ్రమమునకు జీవగఱ్ఱయై నిలచెను.

ఫినిక్స్ ఆశ్రమముట్లు 1904 వ సంవత్సరమున స్థాపింపబడినది. ఇక్కట్టులెన్ని కల్గినను మానక ‘ఇండియన్ ఒపినియన్’ అచటనుండియే ప్రచురింపబడుచుండెడిది. తొలుత క్రొత్తయైనను, ముద్రాశాల పనులనన్నింటిని తెలిసికొని మగన్ లాల్ దక్షతతో పనిచేసెను.

ఫినిక్స్ ఆశ్రమమును ప్రారంభించిన కొద్దికాలమునకే నేను జోహెన్స్ బర్గుకు వెళ్ళవలసివచ్చినది. అచట పోలీస్ కన్స్టేబులు వెనుక తాను నాకిచ్చిన రస్కిన్ రచన ఫినిక్స్ ఆశ్రమస్థాపనకు కారణమయ్యెనని విని అతఁడమితానంద మొందెను. ‘క్రిటిక్’ పత్రికాకార్యాలయమున తనయుద్యోగమును మానుకొని అతఁడు మాతో వచ్చిచేరెను.

జోహెన్స్ బర్గు ఆఫీసులో పనియెక్కువైనది. నాకు తోడ్పడుటకు పోలీస్ నుగూడ అచటనే యుండుమంటిని. కాలక్రమమున అతఁడు ‘అటర్నీ’ యగుట మంచిదనియు సూచించితిని. ఎప్పటికైనను ఇద్దరము ఫినిక్స్ ఆశ్రమములో స్థిరనివాస మేర్పరచుకొనవలెనని అప్పటి నా ఆశయము. కాని, అది నెఱవేఱలేదు.

రస్కిన్ గ్రంథములోని ప్రబోధము ననుసరించి నిరాడంబర జీవితవిధానమున నింకొక మెట్టెక్కితిని. ఇంటిలోని పని

నంతటిని స్వయముగ చేసికొనసాగితిమి. రొట్టెలను కొనుట మానివేసి సొంతముగ తయారుచేసికొనజొచ్చితిమి. పిండి వినదుటకొక చిన్న మరకొంటిని. దానిని త్రిప్పటలో పిల్లలు, పోలక్ కూడ సాయపడెడివారు. మరత్రిప్పట పిల్లలకు సరదాగ నుండెడిది. వారికదియొక కసరత్తు. నొకరులున్నను, పాకీ పనియు సొంతముగ చేసికొనెడివారము.

ఇట్లు నేను, నా కొడుకులు స్వయంసాహాయ్యసూత్రము ననుష్ఠించుచుండ జొహెన్స్ బర్గునుండి మా కాపురమును ఎత్తివేయవలసిన అవసరమేర్పడినది. జూలూ ‘తిరుగబాటు’ వార్తవిని, నా భార్యాపుత్రులను ఫినిక్స్ కు పంపివేసితిని. పోలక్ కూడ ఫినిక్స్ చేరెను.

24

బోయరుయుద్ధమునందువలె జూలూ ‘తిరుగబాటు’ నందును నేను బ్రిటనుకు సాయపడుటకు నా ప్రభుభక్తియే కారణము. జూలూలయందు నాకెట్టిద్వేషమును లేదు. వారు భారతీయుల నెన్నడు బాధించి యెఱుంగరు. నిజమునకది తిరుగబాటుకాదు. ఆ సంఘటనకు ప్రభుత్వమే ఆ పేరు పెట్టినది.

నెటాలుపౌరునిహోదాలో సామ్రాజ్యరక్షణకు పూను కొందునని, భారతసేవాదళమును నిర్మించి జూలూతిరుగ బాటు సమయమున సేవచేయుదునని గవర్నరుకు జాబువ్రాసితిని. అతఁడు సంతోషముతో సంగీకరించెను. నేను వెంటనే డర్బా

నుకుపోయి సహచరులను ప్రోగుకేసితిని. మొత్తము 24 మందిమి. నాకు తాత్కాలికముగ ‘నార్జంట్ మేజర్’ అను హోదానిచ్చిరి. మాదళము దాదాపు ఆఱువారములు పని చేసినది.

‘తిరుగబాటు’ జరుగుచున్న ప్రాంతమునకు వెళ్ళితిమి. పరిస్థితులను గమనించితిమి. వాస్తవమునకది తిరుగబాటు

కాదు ; పన్నుల నిరాకరణోద్యమము. నాకు జూలూలయందె అభిమానముకల్గినది. గాయపడిన జూలూలకు పరిచర్య చేయుటయే ముఖ్యముగ నచట మాపనియని తెలిసికొని కొంత తృప్తిపడితిని. వారికి పరిచర్య

1906 “జూలూ తిరుగబాటు”లో ఇండియన్ చేయుటకు తెల్లవా ఆంబులెన్స్ దళానికి నాయకుడుగా. రెవ్వరును సమ్మతింప

రైరి. అందువలన మారాఠ కచటి వైద్యాధికారి సంతోషించెను. మేముచేసిన పరిచర్యకు జూలూలు తమ సంతోషమును, కృతజ్ఞతను బ్రకటించిరి. మా కప్పగింపబడిన జూలూలు గాయపడినది యుద్ధములోకాదు. అసలు యుద్ధముండినగదా? కొంతమంది జూలూలను అనుమానముపై

ఫైదీలుగ పట్టుకొనివచ్చి ఆంగ్లేయులు వారిని కాయములు గాయములగునట్లు కొరడాలతో కొట్టి శిక్షించిన కాండమది! క్షతగాత్రులలో జూలూల సానుభూతిపరులును కొండలున్నారు. ప్రమాదముకల్గిన ప్రదేశములకన్నిటికి మేము వెళ్ళితిమి. ఎచటికేగినను మా దళమునకు మానవసేవచేయగల్గిన అవకాశమబ్బినదికదాయని సంతోషించితిమి.

‘తిరుగబాటు’ ప్రదేశములను చూచినపుడు నాకది ఆంగ్లేయులు అనుమానమున్న జూలూలను వెంటాడి పట్టి, బంధించి, బాధించుచున్న ఘట్ట మనిపించినది. ఇట్లనుటలో కొండలు ఆంగ్లేయులును నాతో ఏకీభవించిరి. అమాయికపు ప్రజలున్న వాడలపై ఆంగ్లేయుల తుపాకులు తుపాకులవలె ప్రేలుచున్నవార్తలు నిత్యము వినవచ్చెడివి. అట్టిస్థితిలో ప్రభుత్వపు అసత్యప్రచారమును దిగ్బ్రుంగి, యోషినంతవఱకు జూలూలకు సేవగావించితిమి. మా సేవాదళము పనిగొనకున్నచో పాపము, గాయపడిన జూలూలకు దిక్కులేని చావ య్యెడిదియే.

25

సేవాదళమునునడపుచు జూలూలాండ్ కొండలలో, గుట్టలలో, వంకలలో, ఊంకలలో తిరుగుచున్నపుడు నాలో తీవ్రమైన ఆలోచనలుకల్గినవి. నేను బ్రహ్మచర్యవ్రతమూనుట అవసరమనిపించినది. మానవసేవకు జీవితము సంకితమొనర్ప నెంచినవానికది ఆవశ్యకమను విశ్వాసమేర్పడినది. బ్రహ్మ

చర్యమునుగూర్చి నా సహచరులతోగూడ కొంతచర్చించి తిని. మానవసేవచేయు సదవకాశములు తఱచుగ కలుగవలె నని కోరుకొను నేను, సంసారసౌఖ్యముల నభిలషించుచో నిరాటంకముగ నా ధర్మమును నెఱవేర్చుకొనఁజాల ననుకొంటిని. నా మానవసేవాభిరతి నాకు బ్రహ్మచర్యవ్రతము తప్ప దనిపించినది.

నేటిట్లు శారీరక - మానసికశ్రమలో మునిగియున్న కాలమున ప్రభుత్వము జూలూల నణఁచుట పూర్తియైనదను వార్తలువచ్చినవి. పిదప ఒకటి, రెండు రోజులలో మా సేవాదళము పనినుండి విడుదలయైనది. మాసేవ నభినందించుచు గవర్నరునుండి జాబుగూడ వచ్చినది.

ఫినిక్స్ ఆశ్రమమునకు తిరిగివచ్చి, సహచరులతో సంప్రదించి, నా ‘భీష్మప్రతిజ్ఞ’ - శాశ్వతబ్రహ్మచర్యవ్రతనిష్ఠ - పూనితిని, వ్రతదీక్ష నెఱపుట ఎంతకష్టమో నేనపుడు పూర్తిగ ఆలోచించనిమాట నిజమే. అయినను, నిర్మలబుద్ధితో పూనిన వ్రతము కొనసాగకతప్పదను ధైర్యము మాత్రమున్నది.

ఆ జన్మాంతము వ్రతనిష్ఠయేలనన్న సూచనలు కొన్ని వచ్చినవి. కాని, వానిని పెడచెవిఁబెట్టితిని. స్థిరమైన వ్రతదీక్ష వ్యామోహములనెదు శత్రువులదాడికి పెట్టనికోటవంటిది. మానసికదౌర్బల్యమునకు, సంశయములకు నది వజ్రాయుధము. విరక్తిలేని పరిత్యాగము నిలువఁజాలదు - అనిన కవి సూక్తి అమోఘమైనది.

1906 వ సంవత్సరమున నేను శాశ్వతబ్రహ్మచర్యవ్రత మూనితిని. ఆ విషయమును ముందుగ నాభార్యతో చెప్ప

లేదు. అయినను, ఆమె యెట్టి అభ్యంతరముజెప్పక, నాకానందమునించి, తనకు స్థిరయశస్సు సంతరించుకొన్నది.

1906 వ సంవత్సరమున ‘భీష్మప్రతిజ్ఞ’ నూనినప్పటినుండి నాకు మున్నెన్నఁడెఱుంగని స్వేచ్ఛ, సంతోషము సంఘటిల్లినవి. పిమ్మట నొకమాసమునకే సత్యాగ్రహమునకు పునాదివై చుట జరిగినది. నా వ్రతమిందుకు బాగుగ ఉపయోగించినది. సత్యాగ్రహము అనాలోచితముగనే ఆవిర్భవించినది. కాని, నా వెనుకటి చర్యలన్నియు దాని కనుకూలముగ పరిణమించినవి.

బ్రహ్మచర్యవ్రతము సంతోషజనకమైనదంటిని. కాని, దానిని నిలువఁబెట్టుకొనుట సులభమని తలఁపరాదు. అనుక్షణమప్రమత్తతతో జరింపవలసివచ్చినది. బ్రహ్మచర్యమనిన కత్తివాడరసాము.

త్రికరణశుద్ధిగ జరుగు సర్వేంద్రియ నిగ్రహమే బ్రహ్మచర్యము. యధేచ్ఛావిహారి జీవితమునకు, బ్రహ్మచారి జీవితమునకుఁగల వ్యత్యాసము గమనింపఁదగినది. స్వేచ్ఛావిహారి విలాసములను గమనించును ; బ్రహ్మచారి భగవంతుని చిద్విలాసమును గమనించును. అతఁడు శుష్కప్రసంగములు వినును ; ఇతఁడు భగవత్సంకీర్తనములు వినును. కాలము సతఁడు వృధాసల్లాపములలో, సరదాలలో గడపును ; ఇతఁడు ధ్యానములో, ప్రార్థనములలో గడపును. ఇద్దఱును అంతరాత్మకు నిత్యనైవేద్యము చెల్లింతురు ; కాని, అతనిసేత జిహ్వాచాపల్యము తీరుటకు ; ఇతనిసేత పవిత్రమైన దేహరక్షణమునకు.

నిర్విరామము, నిరంతరాయమునగు సాధనవలనఁగాని బ్రహ్మచర్యదీక్ష కొనసాగదు. ఏమైనను, స్వశక్తిలో విశ్వాసమున్నంతగ భగవంతునిలోఁగూడ విశ్వాసమున్నచో బ్రహ్మచర్యవ్రతానుష్ఠానము మూలమున భగవంతుని సాధించు యత్నము నిస్సంశయముగ నెఱవేఱును.

“నిరాహారునకు విషయములయందభిలాష వదలినను, తద్రసాసక్తి వదలదు. ఎవనిబుద్ధి పరమాత్మయందు లగ్నమగుచుండునో అట్టివానికి ఎట్టిప్రీతియు నుండదు,”—అని భగవద్గీత ప్రవచించుచున్నది. కావుననే, మోక్షము నర్థించువానికి భగవన్నామము, భగవత్కృప కడపట శరణ్యములు. భారతదేశమునకు తిరిగివెళ్ళిన పిదపగాని నాకీసత్యము గోచరించలేదు.

26

దక్షిణాఫ్రికాలో నా న్యాయవాదవృత్తియందు గల్గిన అనుభవముల నొకటి, రెండు చెప్పెదను. అబద్ధములాడుట న్యాయవాదిపనియని ‘చిన్నప్పుడు’ విన్నాను. కాని, ఆమాట నాయెడ వర్తింపలేదు. అబద్ధములాడి అధికారముగాని, డబ్బుగాని సంపాదించవలెనని నే నెన్నఁడనుకొనలేదు. నాకు జ్ఞాపకముండినంతవఱకు నావృత్తిలోఁగూడ నేను అసత్యముపొంతకు పోలేదు. నేను న్యాయవాదిగ చక్కఁబెట్టిన వ్యవహారములలోఁగూడ చాలభాగము ప్రజాసేవ కనుబంధమే. అట్టి వానిలోఁ గొన్నింటికి ఖర్చులును నేనే యెదురుపెట్టితిని. వ్యాజ్యము గెలిచిననే నాకు ‘ఫీజు’ నిచ్చుట—అను ఏర్పా

ఔనుగను. అబద్ధపు వ్యాజ్యములను పట్టుట, తప్పుడుసాక్షులను పెట్టుట నాపని కాదని కక్షీదారులకు ముందుగనే తెల్పెడివాడను. అక్రమములైన వ్యాజ్యములను నాకడకు తీసికొని వచ్చుటవలన ప్రయోజనములేదను ప్రతీతికల్గినది.

ఒకసారి జొహెన్స్ బద్ధ మేజస్ట్రేటుకోర్టులో విచారణ జరుగుచుండగ నా కక్షీదారుడు నన్ను మోసగించెనని గ్రహించితిని. వెంటనే, మా ‘కేసు’ను కొట్టివేయుమని మేజస్ట్రేటుతో చెప్పితిని. ఎదిరిపడుపు న్యాయవాది ఆశ్చర్యము నొందెను. మేజస్ట్రేటుమాత్రము సంతోషించెను. ఆ సంఘటనవలన నావృత్తికేమియు దెబ్బతగలలేదు. ‘వైగ’ నాసత్య నిష్ఠ సాటిన్యాయవాదులలో నాకు గౌరవముజెంచినది ; వారి జాతివాడను కానను ‘లోటు’న్నను, కొన్నియెడల వారి ప్రేమాదరముల నార్జించిపెట్టినది.

పార్శ్వరు స్తుంజీ ఒకపర్యాయము గట్టిచిక్కులోబడెను. అతడు పెద్దవర్తకుడు. నాకు సహచరుడు ; దక్షిణాఫ్రికా భారతీయులకు మిక్కిలిప్రేమపాత్రుడు. బొంబాయి, కలకత్తాలనుండి అతడు సరకులను పెద్దపెట్టున దిగుమతిచేసి విక్రయించుచుండెడివాడు. ప్రభుత్వపుసుంకములు చెల్లించకుండ కొన్నిసరకులను దిగుమతిచేసి అధికారులకు పట్టువడెను. కన్నీరుగాచ్చుచు అతడు నాకడకు పరుగెత్తుకొనివచ్చెను. నేరమునుండి తప్పించుకొనుటకు మార్గము? “తప్పును ఒప్పుకొనుట ఒక్కటేమార్గము,” అంటిని. “నీ యెదుట ఒప్పుకొనుచుంటినికదా, చాలదా?” అని అతడనెను. “మోసగించినది ప్రభుత్వమును ; కావున, వారియొద్దనే నిజముచెప్పి, వారు

విధించు అపరాధమును చెల్లించుము,” అని చెప్పిపంపితిని.

రుస్తుంజీ తన న్యాయవాదినిగూడ ఆలోచించెను. కాని, అతడు నా సలహాతో ఏకీభవింపలేదు. అయినను, రుస్తుంజీ నాసలహాయే పాటింపఁదలఁచెను. ‘ప్రాసిక్యూషను’కు ఉత్తరువులీయవలసిన కస్టమ్స్ అధికారితోడను, ‘అటర్నీ జనరల్’తోడను నేను మాట్లాడెదననియు, జరిమానాను విధించుటతో వారు తృప్తిపొందనిచో, తాను చెఱకేగక తప్పదనియు నేను రుస్తుంజీకి చెప్పితిని. తప్పచేయుట సిగ్గుపాటు, కాని, దానిఫలితముగ చెఱసాలకేగుట సిగ్గుపాటు కాదనియు చెప్పితిని.

రుస్తుంజీ కొంచెమటునిటు ఆలోచించెను. తుదకు నేను చెప్పినట్లేచేయుట కిష్టపడెను. నేను అధికారులను కలిసికొని నిజమంతయు చెప్పివేసితిని. వారు నా నిష్కాపట్యము నభినందించిరి. తాను దాటవేసిన సరకులక్రిమీతుకు రెట్టింపు జరిమానాకట్టి రుస్తుంజీ బయటపడెను.

రుస్తుంజీ ఆ సంఘటనమునంతయు పూసగ్రుచ్చినట్లు పెద్ద కాగితముపై వ్రాయించి, చట్రముగట్టించి, తనవారసులకు - తరతరములవారికి—సాటివర్తకులకును తగిన పొచ్చరికగ నుండునట్లు తన కార్యాలయమున గోడకు వ్రేలఁగట్టించెను.

27

జూలూలాండ్ రంగమునుండి తిరిగివచ్చిన తరువాత

ఫినిక్స్‌లో సహచరులతో నా జీవితాదర్శములను, భావికార్యక్రమమునుగుఱించి సంప్రదింపసాగితిని. అంతలో - 1906 వ సంవత్సరము ఆగస్టు నెలలో - ట్రాన్స్‌వాల్ ప్రభుత్వము భారతీయుల నివాసవిషయమున చేసిన క్రొత్త ‘ఆర్డి నెన్సు’ ముసాయిదా ప్రకటింపఁబడెనని తెలిసినది.

ప్రభుత్వపు అత్యవసర శాసన స్వరూపమును చూచితిమి. అది భారతీయుల గౌరవాభ్యుదయములకు తోకచుక్క. ట్రాన్స్‌వాల్‌లో నివాసపుహక్కుగల్గి, ఎనిమిదేండ్లకుమించిన వయసుగల్గిన భారతీయులందఱు - స్త్రీలు, పురుషులు - మరల ఆసియాజాతుల రిజిస్ట్రార్‌కు దరఖాస్తులు పంపుకొని, పూర్వము పొందిన అనుమతిపత్రముల నిచ్చివేసి, తమ నివాసమునకు క్రొత్తగ అనుమతి పొందవలెనని అందలి ముఖ్యాంశము. దరఖాస్తులో పేరు, నివాసస్థలము, వయసు, కులము మొదలగు వివరములుండవలెను. రిజిస్ట్రార్‌కు దరఖాస్తుదారుల శరీరముపై నున్న మచ్చలు మొదలగు గుర్తులను వ్రాసికొని, వ్రేళ్ళముద్రలు తీసికొనును. నిర్ణయింపఁబడిన తేదీలోపుగ ప్రభుత్వపు అనుమతిపత్రమును పొందనిచో ట్రాన్స్‌వాల్‌లో నివసించు హక్కుపోవును. దరఖాస్తు పంపుకొనకపోవుటయునేర మే. జరిమానాయో! కారాగృహవాసమో, దేశాంతరమునకు తఱిమి వేయఁబడుటయో నేరమునకు శిక్ష.

ట్రాన్స్‌వాల్ ప్రభుత్వపుచర్య దారుణమనిపించినది. భారతీయులము కొండఱము సమావేశమై శాసనములోని విషయములను చర్చించుకొంటిమి. చేయవలసినపనిని నిశ్చయించుకొంటిమి.

సెప్టెంబరు 11 వ తేదీన గొప్ప బహిరంగసభ జరిపితిమి. కొన్ని తీర్మానములు చేసితిమి. ముఖ్యముగ, భారతీయుల అసమ్మతిని సరకుగొనక ప్రభుత్వము ప్రకటించిన ముసాయిదా చట్టమగుచో దానిని ఉల్లంఘించుటకు, తత్ఫలితముగ విధింపఁబడు అన్నివిధములగుశిక్షను అనుభవించుటకు తీర్మానించితిమి. ఆ సాత్త్విక నిరోధోద్యమమునకే సత్యాగ్రహమనుపేరు కల్గినది.

మేముచేసిన నిరోధము ‘ఆర్డినెన్సు’ శాసనమగుటకు అవరోధము గల్గింపలేకపోయినది. ప్రజాభిప్రాయమునకు విరుద్ధముగ కొందఱుమాత్రము చట్టముప్రకారము ‘యోగ్యతా పత్త్రములు’ తీసికొనిరి. ప్రభుత్వపు ‘ఏషియాటిక్ డిపార్ట్ మెంట్’ బహువిధముల బ్రయత్నించినను 500 మందికంటె యెక్కువమంది ‘సర్టిఫికెట్లు’ తీసికొనరైరి. కాబట్టి, కొందఱి నైన ‘అరెస్టు’ చేయవలెనని ప్రభుత్వము నిశ్చయించుకొనినది.

పండిత రామసుందర్ జర్నిస్టున్ పట్టణవాసి. మర్యాద కలవాఁడు. కొంచెము వాగ్ధోరణియు నున్నది. ప్రభుత్వపుదృష్టి అతనిపైఁబడినది.

రామసుందర్ ను ‘అరెస్టు’చేసి ‘కోర్టు’లో హాజరు పెట్టిరి. అతఁడు కేవలమొక వ్యక్తివలెగాక, భారతీయుల ప్రతినిధివలె పరిగణింపఁబడెను. న్యాయస్థానమునకు ప్రేక్షకులు పెక్కురువచ్చిరి. రామసుందరునకు ఒక నెల ఖైదు విధింపఁబడెను. భారతీయులొనాఁడు పెద్ద ప్రదర్శనములు జరిపిరి.

తుదకేమైనది? రామసుందర్ ‘పూటాచూపాయి’ అని పించినాఁడు. స్వజాతీయులు, కారాగృహాధికారులుగూడ

ఎంత ఆదరణజూపినను, కారలోనుండుటకతఁ డోర్వకపోయెను. మాయుద్యమమునకు, తన ట్రాన్స్‌వాల్ నివాసమునకు ‘తిలోదకము’ లిచ్చిపోయెను.

ఈ వృత్తాంతమును తెల్పుట రామసుందర్ లోపమును ప్రకటించుటకుకాదు ; నిష్కలంకమైన ఉద్యమమును నడుపఁ దలచిన నాయకులు నిశ్చితబుద్ధులగు యోధులనె సమాదరింపవలెనని హెచ్చరిక చేయుటకే.

28

రామసుందరుని అరెస్టువలన ప్రభుత్వము సాధించిన దేమియులేదు. భారతీయులయత్సాహ మంతకంత కధికమగు చున్నట్లు ప్రభుత్వము గమనించినది. ‘ఇండియన్ ఒపినియన్’ పత్రికలో భారతీయుల ఉద్యమవిశేషములు యథాతథముగ ప్రకటింపఁబడుచుండెడివి. ప్రభుత్వపు ఆసియాజాతులవారి శాఖలోని ఉద్యోగులు ‘ఇండియన్ ఒపినియన్’ పత్రికవలన భారతీయుల ఉద్యమస్వరూపమును, బలమును గ్రహించి, ముఖ్యనాయకులను బంధింపనిచే ఉద్యమమును సమయింపఁ జేయుటకు వీలుకలుగదని నిశ్చయించుకొనిరి.

చట్టముప్రకారము గడువులోపల దరఖాస్తులు పెట్టుకొనలేదను నేరముమోపఁబడినట్లు కొందఱు నాయకులకు ‘శ్రీముఖములు’ వచ్చినవి. మేజస్ట్రేటు విచారణజరిపెను. ట్రాన్స్‌వాల్‌ను విడిచిపొమ్మని ‘నేరసుల’కు గడువునిర్ణయించెను.

చెను. అప్పటికి ట్రాన్స్‌వాల్‌ను విడిచిపోవనిచో శిక్షపొందుటకు కోర్టుకు హాజరుకావలెననియు ఉత్తరువులిచ్చెను.

మేజిస్ట్రేటు నిర్ణయించిన గడువు—1908 వ సంవత్సరము జనవరి 10 వ తేదీ—దాటినది. మేముల్లెయుంటిమి. కోర్టుకు హాజరై తిమి. మేము ప్రతివాదన చేయఁదలఁచుకొనలేదు. గడువులోపల ట్రాన్స్‌వాల్‌ను విడిచిపోమ్మనిన ప్రభుత్వపు టుత్తరువులను అతిక్రమించిన నేరమును ఒప్పుకొంటిమి.

నేను వాఙ్మూలమిచ్చుచు అందఱికింపె నా కెక్కువ శిక్ష విధింపుమని మేజిస్ట్రేటును కోరితిని. కాని, నా కోరిక నతఁడు మన్నింపలేదు. నాకు రెండు నెలలు ఖైదువిధించెను. నేను తఱచుగ న్యాయవాదిగ హాజరైన కోర్టునందె నేరస్థునిగ హాజరుకావలసినట్లుగాదాయని కొంచెముసేపు నాకు మనసు శాధించినది. కాని, యిదియె గౌరవకరమని అంతలో సమాధానము జెప్పుకొంటిని.

న్యాయస్థానమున వందలమంది భారతీయులు, సాటి న్యాయవాదులునుండిరి. శిక్ష చెప్పఁబడినవెంట నె రక్షకభటులు నను వెంటఁబెట్టుకొనిపోయి ఖైదీలకొఱకేర్పడిన యొకగదిలో ఒంటరిగనుంచి, తలుపువేసిపోయిరి. నాతలలో అంతటేని ఆలోచనలు పరుగెత్తినవి. నాఇల్లు, న్యాయవాదవృత్తి, బహిరంగసభ - అన్నియు కలవలె గడచిపోయినవి: ఇప్పుడు నేను ఖైదీని. రెండు నెలలలో ఏమిజరుగునో? మాటదప్పక భారతీయు లధికసంఖ్యాకులుగ చెఱసాలకువచ్చుచో నేను శిక్షాకాలము పూర్తిగ గడపవలసిన అవసరముండదు. కానిచో, రెండు నెలలకాలమే ఒకయుగమనిపించి వినుగుపుట్టించును,-

అని ఒకరీతి. అంతలో మఱియొకరీతి : సిగ్గు, సిగ్గు ! ఎంత వాచాలుడను ! జైల్లు బ్రిటిష్ సార్వభౌముని ‘హోటల్లు’; జాతివిద్వేషపూరితమైన చట్టము నుల్లంఘించి ఫలితమనుభవించుట గొప్ప అదృష్టము ; చట్టనిరోధమున సర్వస్వమును ధారవోయుటయే సంతోషజనకము,—అని ప్రబోధించినది నేనేకదా ? ఇంతలో నెక్కడపోయినది ఆ విజ్ఞానము ? అని రెండవరీతి. రెండవరీతితలఁపు నాకు క్రొత్త సత్తువనిచ్చినది. నా మొదటియోచనకు నాకే నవ్వువచ్చినది. అంతలో పోలీసు ఉద్యోగివచ్చి, తలుపుదీసి, నన్ను తనవెంటఁ దీసికొనిపోయెను.

జొహెన్స్ బర్గ్ చెఱసాల నా కాతిధ్యమిచ్చినది. నా సహచరులును కొందఱువచ్చి నాతోఁజేరిరి. అందఱుము ఒక్కచోట చేరినందుకు సంతోషించితిమి.

29

రెండు, మూడు రోజులలో సత్యాగ్రహాలతో చెఱసాల నిండసాగినది. వారిలో చాలమంది బజారులలో తిరిగి సరకులమ్ముకొనువారు. దక్షిణాఫ్రికాలో బజారులయందు తిరిగి సరకులమ్ముకొనువారు ప్రత్యేకముగ ‘లైసెన్సు’ పొందవలెను. పోలీసులు అడిగినపుడు లైసెన్సుపత్రములు చూపనివారిని ‘అరెస్టు’చేసి చెఱసాలకంపుదురు. ప్రభుత్వము మమ్ము అరెస్టుచేసిరని విని, స్వజాతీయులు కారాగృహము నింపవలెనని కంకణముగట్టుకొనిరి. లైసెన్సులు చూపకుండ అరెస్టుకాఁదగిన సులభమార్గము వారికి తట్టినది. అరెస్టుకాఁబడినవారి

సంఖ్య వారములో వందదాటినది. నిత్యము క్రొత్తవారు కారలోఁ జేరుదురనుట నిశ్చయమైనది. చెఱకరుగుటకు సిద్ధమైన సత్యాగ్రహులసంఖ్య నానాటికి పెరుగుచుండుటచే ప్రభుత్వము కఠినశిక్ష విధింపఁజొచ్చినది.

జొహెన్స్ బర్గు చెఱసాలలో మాకిచ్చుభోజనము అధ్వానముగనున్నది. పుష్టికరమైన ఆహారము నిండని, వంట కములను సరిగఁచేయించుఁడని అధికారులనడిగితిమి. కాని, ఫలితము శూన్యము. తుదకు, మేమె వంటజేసికొనుటకు అధికారు లనుమతించిరి. మాలో తంబినాయని వంటపనికి పెద్దగ ఎన్నుకొంటిమి. మేము వంటచేసికొనుట సాగించిన తరువాత మాస్థితి కొంతమేలైనది.

ఫై దీలసంఖ్య 150 వఱకు పెరిగినది. సాకర్యములెట్లున్నను, శాంతియుతముగ, సంతోషముగ శిక్షాకాలమును గడపుటకు మేము నిశ్చయించుకొంటిమి.

ఒకపక్షము గడచునప్పటికి ప్రభుత్వము భారతీయులతో రాజీకి సంప్రదింపులు జరుపనుండెనని క్రొత్తగ మాతోవచ్చి చేరిన సత్యాగ్రహులు సమాచారముఁదెచ్చిరి. జనరల్ స్కెట్స్ నన్ను పిలువనంపెను. ఫై దీలు వెంటనే విడుదలచేయఁబడునట్లు, తగినంతమంది భారతీయులు తమంతఁదామె ‘రిజిస్టరు’ చేయించుకొనుచో ప్రభుత్వము చట్టమును ఉపసంహరించునట్లు రాజీమార్గమును సూచించెను. సత్యాగ్రహిణగుటచే రాజీమార్గమును కాదనలేకపోతిని. ఫై దీలకు విడుదలయైనది. స్వజాతీయులకు ఒడంబడిక షరతులను వివరించుట నావం తయినది.

30

నేను ‘ఏకటాకి’ జోహాన్స్ బర్గకు వెళ్ళితిని. ఆనాడే సభ నేర్పాటుగావించితిమి. రాత్రి 12 గంటలకు సభ జరిగినది. రమారమి 1000 మంది హాజరై నాడు. సభలోనున్న పఠానులు కొంతమందితప్ప, తక్కినవారందఱు నేను ప్రభుత్వముతో జరిపిన ఒడంబడికను ఏకగ్రీవముగ సంగీకరించిరి. ఐచ్ఛికముగనైనను తమ ప్రేళ్ళముద్రల నిచ్చుటకు పఠానులు సమ్మతించలేదు.

అది 1908 వ సంవత్సరము ఫిబ్రవరి 10 వ తేది. మేము కొందఱము ‘రిజస్టరు’ చేయించుకొనుటకు సిద్ధమైతిమి. వీలైనంత త్వరితముగ పనిజరుగుట అవసరమనియు, ముందుగ నాయకులె ‘రిజస్టరు’ చేయించుకొనవలెననియు అనుకొంటిమి. దీనివలన తక్కినవారును మమ్మనుసరించుట సులభమగుననియు, ప్రభుత్వోద్యోగులు తమవిధులను చెల్లించుటలో యెట్టిమెలకువ చూపుదురో గమనించుటకును అవకాశముండుననియు తలచితిమి.

నా కార్యాలయము, సత్యాగ్రహ కార్యాలయము ఒక్కయింటనే. నేను కార్యాలయమును చేరుసరికి పఠాను మీర్ ఆలమ్ కొందఱు అనుచదలతో బయటనిల్చియుండెను. అతఁడు మున్నోకప్పుడు నాకు కఠిదాడుడే. అప్పుడప్పుడు నా సలహాకై వచ్చుచుండెడివాఁడు. ఆరోజు అతనివర్తనలో కొంత మార్పు కనిపించినది. ఎప్పటివలె లోనికిరాకుండ అతఁడు బయటనిల్చెను. నాకు సలాముపెట్టలేదు. నేనే ముందుగ నమ

స్కూరమంటిని. బదులుగ అతఁడు సలామ నెను. మామూలు ధోరణిలో, ‘క్షేమమా?’ అంటిని. అతఁడేమి బదులాడెనో, కాని అతనిముఖములో ఆనాఁడు మామూలుమందహాసమునకు బదులు కోపము కన్పించినది. నేను కార్యాలయములోనికి వెళ్ళితిని. అధ్యక్షుఁడు ఇసాప్ మియన్, ఇతర స్నేహితులు వచ్చిరి. మేము ‘ఏషియాటిక్ ఆఫీసు’కు బయలుదేరినాము. మా వెనుక నె మీర్ ఆలమ్, అతని యనుచరులు బయలుదేరిరి.

మేము బ్రాండిస్ వీధిలో పోవుచుంటిమి. మఱి రెండు, మూఁడు నిముసములలో ‘రిజప్ట్రేషన్ ఆఫీసు’ చేరెడివారము. అంతలో, మీర్ ఆలమ్ నాయెదుటకువచ్చి, ‘ఎక్కడికివెళ్లుచున్నా’వని నన్ను ప్రశ్నించెను. ‘పదివేళ్ళముద్రలచ్చి ‘సర్టిఫికేట్’ తెచ్చుకొనుటకు పోవుచున్నాను. నీవు నాతోవచ్చుచో, రెండు బొటనవేళ్ళముద్రలతో సరిపెట్టి ముందుగ నీకు ‘సర్టిఫికేట్’ను ఇప్పించి, తరువాత నేను తీసికొందును,’ అని బదులుచెప్పితిని. నా సమాధానము ముగియుచుండగ నె వెనుకనుండి బలమైన లాశీదెబ్బ నాతలపైఁబడెను. నేను ‘హేరామ!’ అనుచు క్రిందబడితిని. మీర్ ఆలమ్, అతనియనుచరులు నన్ను చితుకఁగొట్టి పరుగెత్తిరి. నాస్థితిజూచి చుట్టుప్రక్కలనుండి కొందఱు ఆంగ్లేయులు, పోలీసులువచ్చి, పాఠిపోవుచున్న మీర్ ఆలమ్ను, అతని యనుచరులను పట్టుకొనిరి. నన్ను దగ్గఱనున్న ఒక ఆంగ్లేయుని సొంత కచేరిలోనికి చేర్చిరి. నాకు బాగుగ స్మృతివచ్చునప్పటికి నా మిత్రుఁడు డోక్ నన్ను పరామర్శించుచుండెను. మీర్ ఆలమ్ ఏమయ్యెనని ప్రశ్నించితిని. అతఁడు, అతని యను

చదులు ‘అరెస్టు’ చేయబడిరని విని, వారిని వెంటనే విడుదల చేయవలెనంటిని.

పోలీసులు నన్ను ఆస్పత్రికి తీసికొనిపోవుటకు ఏర్పాటులు చేసిరి. కాని, నాకు తనయింటిలో పరిచర్యజరుపుదునని ప్రేమ పూర్వకముగ డోక్ ఆహ్వానించెను. డోక్ ఆహ్వాన మంగీకరించితిని.

ఆసియాజాతుల రిజిస్ట్రార్ చామైకూడ నన్ను పరామర్శించుటకు వచ్చెను. ‘రిజిస్ట్రేషను’కై నేను ఆయనకార్యాలయమునకే బయలుదేరితినియు, దారిలో జరిగిన సంఘటన వలన అనుకొనినప్రకారము జరుగకపోయెననియు చెప్పితిని. ఏమైనను, మొదటి ‘సర్టిఫికేట్’ నేనే తీసికొనునట్లు ప్రమాణ మొనర్చియుంటినియు, దానికనుకూలముగ అవసరమైన కాగితములను నేనున్న చోటికి పంపుమనియు ఆయననర్థించితిని. నా కోర్కెదీర్చుట కాయన సమృద్ధించెను.

నేను వెంటనేచేసిన రెండవపని ‘అటర్నీ జనరల్’కు తంతునంపుట. నాపై దొమ్మిజరిపిన మీర్ ఆలమ్ను, అతని యనుచరులను నేను దోషులుగ భావింపనని, వారిని శిక్షింపక నా ప్రార్థనమన్నించి విడుదలచేయుమని ‘అటర్నీ జనరల్’ను కోరితిని. నాకోరిక ననుసరించి వారు విడుదలచేయబడిరి.

“కాని, నేరస్థులను శిక్షించువిషయమున గాంధీ వ్యక్తిగతాభిప్రాయములను దక్షిణాఫ్రికాలో అమలుజరుపుటకు వీలులేదు. దొమ్మి పట్టణపునడివీధిలో జరిగినది ; దానిని బహిరంగ నేరముగ నెంచవలెను. నేరమును స్వయముగచూచిన ఆంగ్లేయులు పెక్కురు సాక్ష్యమిచ్చుటకు సిద్ధముగనున్నారు. నేరస్థు

లను తప్పక శిక్షింపవలెను,” అని జోహెన్స్ బద్ధ ఆంగ్లేయులు ‘అలర్నీ జనరల్’కు లేఖవ్రాసిరి. దానినిబట్టి మీర్ ఆలమ్, అతని యనుచరుడొకఁడు మరల ‘అరెస్టు’ చేయఁబడిరి. మూఁడు నెలల తైదువిధింపఁబడెను. సాక్ష్యమిచ్చుటకు నన్ను పిలువలేదు.

31

డాక్టర్ డ్వైయిట్స్ నాకు చికిత్సచేసెను. చీలిపోయిన పై వెదవికి కట్టుకట్టుటచే నేను మాట్లాడుటకు వీలులేకపోయినది. అయినను, నా చేతులు స్వాధీనములోనున్నవి. వెంటనే కాగితముపై స్వజాతీయులనుద్దేశించి చిన్నలేఖవ్రాసి ప్రచురణమున కంపితిని: “ఉక్ దంపతులు భ్రాతృప్రేమతో నాకు పరిచర్య జరుపుచున్నారు. నాకు స్వాస్థ్యముకల్గినవెంటనే మరల కార్యరంగమున ప్రవేశింతును. నన్ను కొట్టినవారు తాము ఏమిచేయుచున్నది తెలియక అటులానర్చిరి. నేను తప్పచేసితినిని వారుభావించిరి. నాపై కసిదీర్చుకొనుటకు వారెఱిగిన యొక్క టేమార్గము ననుసరించినారు. వారి నేవిధముగను శిక్షింపవలదు. వారు మహమ్మదీయులని హిందువులు ద్వేషింపవలదు. కానిచో, మావవజాతికి, పరమేశ్వరునకు ద్రోహముజేసిన వారగుదురు. నా శరీరమునుండి చిందిన రక్తధార హిందూ-మహమ్మదీయ సామరస్యమునకు శాశ్వతరక్షాబంధము కావలెనని నా ప్రార్థన. నాపై జరిగిన దొమ్మిఘలితముగ నా అభిప్రాయమును మార్చుకొనుటలేదు. ప్రభుత్వ

ముతో జరుపుకొన్న ఒడంబడిక ప్రకారము ఎక్కువమందిమి ప్రేళ్ళముద్రలిచ్చి సర్టిఫికేట్లను తీసికొనవలెను. ఇట్లానర్చుటకు ప్రత్యేకముగ అంతరాత్మసంబంధమైన ఆక్షేపణలున్నవారిని ప్రభుత్వము మినహాయించును. సత్యాగ్రహికి భగవంతుని యందు తప్ప వేఱుభయముకూడదు. పిఱికితనముతో మతి మాలి బాధ్యతవిడువరాదు. ఐచ్చికముగ తగినంతమందిమి ‘రిజిస్ట్రేషన్’ పొందినచో చట్టమును రద్దుచేయుటకు ప్రభుత్వ మంగీకరించియున్నది. ప్రభుత్వముమాట నిలువఁజెట్టుకొనుటకు సాయపడుట మనధర్మము,” అని వ్రాసితిని.

నేను లేఖవ్రాయుట పూర్తియగునప్పటికి చామ్నె కాగితముల దెప్పించెను. మిక్కిలి బలహీనముగనున్నను, పది ప్రేళ్ళముద్రలద్ది ‘రిజిస్ట్రేషన్’ పూర్తిచేసికొంటిని. నాస్థితి గమనించుచున్న చామ్నె కన్నులు చెమ్మగిలినవి. అంతకుముందు ఆయనను నేను తీవ్రముగ విమర్శించిన సందర్భములును కలవు. ఆయననుచూచి, పరిస్థితులనుబట్టి మానవహృదయమెంతటి సౌహార్దము బ్రకటింపగలదో గ్రహించితిని.

నాకు శీఘ్రముగ స్వాస్థ్యముకల్గుటకు నేను పూర్తిగ విశ్రాంతిదీసికొనవలెనని డోక్టరుదంపతులు పట్టుబట్టిరి. అనవసరమైన ఆలోచనలలోగాని, ‘వ్రాతకోతల’లోగాని నిమగ్నత వలదనిరి. శాంతి, విశ్రాంతికల్గుట కనువుగ నాకు మిక్కిలి ప్రിയమైన ‘లీడ్ కైండ్లెట్’ అను ఇంగ్లీషుగీతికను తమ కూతురు ఆలిస్-చిన్నపిల్ల-చే పాడింపుడని వారికి కాగితముపై వ్రాసిచూపితిని. నాకోర్కెను సంతోషముతో నంగీక

రించిరి. ఆలివ్ మెల్లగ తలుపుకడనిల్చి శ్రావ్యముగ పాడిన పాట యిప్పటికిని నాచెవులలో మాక్రోగించున్నది.

32

భారతీయులు ఒడంబడికలోని తమభాగమును చెల్లించిరి. ఇక మిగిలినది ట్రాన్స్‌వాల్ ప్రభుత్వభాగము - చట్టమును రద్దుచేయుట. ప్రభుత్వభాగము సక్రమముగ చెల్లినచో సత్యాగ్రహము విరమింపఁబడును. కాని, ప్రభుత్వము తన మాటను నిలువఁబెట్టుకొనలేదు. చట్టమును రద్దుచేయలేదు. అంతటితోనైన మిన్నకుండలేదు. భారతీయులు ఐచ్ఛికముగ పొందిన రిజిస్ట్రేషనును ఆమోదించుటకు, తక్కినభారతీయులును రిజిస్ట్రేషను చేసికొనువనతి గల్పించుటకు జనరల్‌స్మట్స్ శాసనసభలో క్రొత్త ‘బిల్లు’ను ప్రతిపాదించెను. ప్రభుత్వపు చర్య నాకు విభ్రాంతిగొల్పినది.

వెంటనే జనరల్‌స్మట్స్‌కు జాబువాసితిని. సాధారణముగ రాజకీయవేత్తలు తమకు ప్రతికూలమైన ప్రశ్నలకు సమాధానమియ్యదు. ఇచ్చినను, అది ‘ఆకుకు అందని, పోకకు పొందని’ ‘ఊంకతిరుగుడు’ పద్ధతిలోనుండును.

ఒడంబడికప్రకారము చట్టమును ఉపసంహరించనిచో మేము తీసికొనిన ‘సర్టిఫికెట్ల’ను బహిరంగముగ దగ్ధముచేయుదుమని, మాచర్యవలనకలుగు ఫలితముల ననుభవించుటకు సిద్ధముగనుంటిమని, మా నిర్ణయమును ట్రాన్స్‌వాల్ ప్రభుత్వమునకు ఖండితముగ వ్రాసితిమి. క్రొత్తబిల్లు ప్రతిపాదననాటికి

ప్రభుత్వపు సమాధానము మాకు చేరవలయుననియు తెల్పితిమి.

అది ప్రభుత్వపు సమాధానము రావలసిన గడువురోజు. పెద్దబహిరంగసభ నేర్పరచితిమి. ప్రభుత్వమునుండి అనుకూలమైన సమాధానమురానిచో, దగ్గముచేయఁబడుటకు 2000 ‘సర్టిఫికెట్లు’ సత్యాగ్రహసంఘమునకు వచ్చినవి. సభ్యులు గొప్ప యత్సాహముజూపిరి. సభ ప్రారంభమైనది. తీర్మానములు జరిగినవి. ప్రభుత్వమునుండి తంతివచ్చినది—‘శుష్కప్రియములు, శూన్యహస్తములు!’—భారతీయుల నిర్ణయము ప్రభుత్వమునకు విచారకరమైనదని, ప్రభుత్వము నిర్ణయించుకొనిన మార్గమును మాద్చుకొనఁజాలదని.

ప్రభుత్వమునుండివచ్చిన సమాధానమునువిని, సర్టిఫికెట్లను అగ్నికాహుతిచేయు సదవకాశము తప్పిపోలేదుకదాయను సంతోషమును వెలిబుచ్చిరో అనునట్లు, సభ్యులందఱు కేరింతలుపెట్టిరి. అంతయుసిద్ధమైనది. సర్టిఫికెట్లనన్నిటిని గుట్టపేర్చి నిష్పబెట్టితిమి. భగభగమంటలెగసినవి. సభ్యులెల్లరు పెద్ద పెట్టిన తమ ఉత్సాహమును బ్రకటించిరి. సర్టిఫికెట్లు మఱికొన్నివచ్చి మంటలోఁబడినవి. సభకువచ్చిన పత్రికాప్రతినిధులు ఆ ‘భాగిమంట’నుచూచి ఆశ్చర్యమొందిరి. దృశ్యమునంతటిని కంటికిగట్టినట్లు తమపత్రికలలోఁ బ్రకటించిరి.

1907 వ సంవత్సరముననే ట్రాన్స్‌వాల్ ప్రభుత్వము ‘ట్రాన్స్‌వాల్ ఇమిగ్రెంట్స్ రెస్ట్రిక్షన్ బిల్లు’ద్వారా క్రొత్తగ భారతీయులు ట్రాన్స్‌వాల్ రాష్ట్రము జేరుటే దుస్సరముగా వించెను. భారతీయులు ఆచటమునుల్లంఘింపఁదలంచిరి. పిద

పటి రెండేండ్ల కాలములో నెటాలునుండి పెక్కుడు సత్యాగ్రహాలు విచ్చికముగ బ్రాన్స్ వాల్ ను ప్రవేశించిరి. సరిహద్దు దాటగ నె చట్టమునుల్లంఘించిరిని వారికి చెఱసాల ఆతిథ్య మిచ్చినది. నెటాలునుండివచ్చి కారకేగిన సత్యాగ్రహాలతోఁ జేరఁగోరి బ్రాన్స్ వాల్ భారతీయులును పలువురు ‘లై సెన్సు’ లేకుండ బజారులలో కూరగాయలమ్ముట సాకుగ అరెస్టుయి చెఱకేగిరి. నానాటికి చెఱసాలకువచ్చేడి వారిసంఖ్య అధిక మగుటచే ప్రభుత్వమాందోళన బొందినది. సత్యాగ్రహాలను ఖైదుకంపుటకు బదులు దేశాంతరమున కంపసాగినది. అట్లగుటవలన కొందఱకు ఉత్సాహముతగ్గినది. కాని, పెక్కుడు సిరచిత్తులై ఉద్యమమును సంతోషముగ సాగించిరి.

33

కొంతకాలము—1910 వ సంవత్సరమువఱకు—చెఱసాల కేగిన సత్యాగ్రహాల కుటుంబముల పోషణమునకు డబ్బుఇచ్చు చుండెడివారము. ఆపద్ధతి తృప్తికరముగ లేకపోయినది. మఱి యొక సమస్యయుగలదు. చెఱనుండి తిరిగివచ్చిన కాలములో నైన సత్యాగ్రహాలకు ఉద్యోగములు లభింపవయ్యె. సత్యాగ్రహాలు కుటుంబములతోసహా ఒకచోట నివసించుచు సహకారపద్ధతిపై పనిపాటులు చేసికొనునట్లు ఏర్పాటుచేయుగల్గినచో రెండుసమస్యలును తీరునని నిశ్చయించితిమి.

కాలెన్ బాచ్ అను జర్మనుశిల్పి నాకు ఆప్తమిత్రుఁడు. అతఁడు లాలె రైల్వేస్టేషను సమీపమున 1100 ఎకరముల భూమిని ఉచితముగనిచ్చి తనయాదార్యము బ్రకటించెను.

కాలెన్ బాచ్ ఇచ్చినభూమిలో పండ్ల చెట్లు, నీటివసతి యున్నవి. కొన్ని పాకలు వేసితిమి. దాదాపు 60 మంది మగ వారు, 10 మంది స్త్రీలు నివసించుటకు ఏర్పాటుచేసితిమి. స్త్రీలకు ప్రత్యేకముగ వసతిగల్పించితిమి. కాలెన్ బాచ్ కొక ప్రత్యేక కుటీరము, పిల్లలకు బడియొకటి, వడ్రంగము, చెప్పలు కుట్టుట మొదలగు పరిశ్రమలకు కొట్టములు నిర్మించితిమి. వసతులన్నియు సొంతముగ ఏర్పరచితిమి. నౌకరులను, కూలీలను పెట్టుకొనలేదు. పాకలు వేసినదియు మేమే. వంటనుండి ఊడ్పు

1913 టాల్ స్టాయ్ కేంద్రంలో

పనివఱకు అంతయు స్వయంసాహాయ్యమే. ఈ టాల్ స్టాయ్ కేంద్రములో మేముచేసిన కాయకష్టము అమృతతుల్యమైనది.

టాల్ స్టాయ్ కేంద్రములో వసింపవచ్చినవారిలో గుజరాతీలు, తమిళులు, ఆంధ్రులు, ఉత్తరహిందూస్థానీయులు

నుండిరి. వాడు వివిధమతములవాడు : హిందువులు, మహమ్మదీయులు, పార్శీలు, క్రైస్తవులు.

టాల్ స్టాయ్ కేంద్రమునుండి జొహెన్స్ బర్గకు పోయి రావలెనన్న కొన్నినియమము లేర్పరచుకొంటిమి. ప్రత్యేకముగ పనియున్న పుడుమాత్రమే రైలుబండిలో, మూడవతరగతి ప్రయాణము. సరదాగ పోయిరావలెనన్న వో కాలినడక. కాలినడకకు పిల్లలును మిక్కిలి యుత్సాహముజూపిరి. జొహెన్స్ బర్గకు పోయిన వో మా కేంద్రములో తయారైన వస్తువులను తీసికొనివెళ్ళి అమ్ముకొనిరావలెను. అచట ‘హోటళ్ల’లో డబ్బు వెచ్చింపరాదు. కావలసిన తినుబండారములను ఇంటినుండియే తీసికొనిపోవలెను. ఇట్టి నియమములు లేనిచో ఈ పల్లెకేంద్రములో కష్టించి ఆర్జించిన సొమ్ము ‘రైళ్లకు’, పట్టణమున ‘హోటళ్లకు’ అర్పణమయ్యెడిదియే.

జొహెన్స్ బర్గ ప్రయాణమున్న వో వేకువనె రెండు గంటలవేళ నిద్రమేల్కొనవలెను. వెంటనె నడకసాగవలెను. నాటిరాత్రికి తిరిగి యిలుజేరవలెను. తీసికొనిపోవు తినుబండారములు: ముడిరొట్టె, వెన్నవలెనుపయోగించు వేరుశనగ గుజ్జ, మిఠాయి—అన్నియు ఇంటిలో తయారైనవే.

టాల్ స్టాయ్ కేంద్రమును చక్కని పరిశ్రమస్థానముగ నొనర్చి కొంతవఱకైన స్వయంపోషకమొనర్పవలెనని, ప్రభుత్వముతో అవసరమైనంతకాలము పోరాడుటకు వలసిన శక్తి సమకూర్చుకొనవలెనని మా సంకల్పము. చెప్పలు తయారు చేయుటకు చిన్నకర్మాగారము నెలకొల్పితిమి. చెప్పలుకుట్టుట తొలుత కాలెన్ బాచ్ నేర్చుకొని, తరువాత నాకునేర్పెను.

నాద్వారా తక్కినవారు నేర్చుకొనిరి. నేను కొన్ని డజనులజోళ్లు తయారుచేసితిని. చెప్పలను అమ్మి సొమ్ముగడించితిమి. వడ్రంగపుపనులవలనఁగూడ కొంత ఆదాయము వచ్చినది.

పిల్లలకు చదువుచెప్పట కొంతకష్టమైనది. మధ్యాహ్నము బడిపెట్టెడివారము. ముఖ్యముగ కాలెన్ బాచ్, నేను ఉపాధ్యాయులము. ఉదయమంతయు శ్రమజేసియుండుటచే బడివేళకు మేము, పిల్లలుగూడ అలసియుండెడివారము. కనుక రాకుండ చల్లనినీటితో కన్నులుతుడుచుకొని చదువు ప్రారంభించెడివారము. ఇంకొక చిక్కుకలదు. గుజరాతి - అరవ - తెలుఁగు పిల్లలున్నారు. మాతృభాషలో పాఠములు బోధింపవలెనని నా ఆశయము. నాకు కొంచెము తమిళము తెలియును. తెలుఁగు ‘రానేరాదు’. ఏమిచేయుట?

ఏమైనను, మేము బడిలోజేసిన శ్రమయు ఫలింపకపోలేదు. పిల్లలకు హెచ్చుగ పరమతసహిష్ణుత, అన్యోన్య సాహాయ్యము, మర్యాద, పరిశ్రమ మొదలగు సుగుణము లలవడినవి. అందఱు ఒకతల్లిబిడ్డలవలె మెలఁగుట నేర్చుకొనిరి. టాల్ స్టాయ్ కేంద్రములో చదివిన విద్యార్థులు చక్కనిప్రవర్తనతో జీవితములు గడపుచుండిరని తరువాతగూడ విని, మా పరిశ్రమ ఫలవంతము కాకపోలేదని ఆనందించితిని.

34

ప్రభుత్వమునకు—సత్యాగ్రహులకు రాజీచేయుయత్నములో గోపాలకృష్ణగోష్ఠి 1912 వ సంవత్సరమున దక్షిణాఫ్రి

కాకువచ్చెను. జనరల్ బోథాతో సంప్రదించి, పరిస్థితులన్నియు చక్కఁబడుననియు, మఱుసటివత్సరము జాతివిభేదక చట్టమును, మూఁడుపానుల పన్నుపద్ధతిని ప్రభుత్వము రద్దుచేయుననియు తెల్పెను.

ఏఁడాదిగడచినది. ప్రభుత్వపుధోరణిలో మార్పులేదు. మూఁడుపానుల పన్నుపద్ధతిని రద్దుచేయించుటకై టాల్ స్టామ్ కేంద్రవాసులు సత్యాగ్రహమును ప్రారంభించుటకు నిశ్చయమైనది.

ఇంతదనుక సత్యాగ్రహసమరమున స్త్రీలు పాల్గొనలేదు. భర్తలతో బాటు చెఱకేగుటకు వారు ఉత్సాహముజూపినను, వలదని మేమె వారించితిమి. కాని, వారికోరిక తీరుటకు క్రొత్తయవకాశము వచ్చినది. కైస్తవమతాచారముల ప్రకారము జరుగనట్టియు, పెండ్లిండ్ల ‘రిజిస్ట్రార్’ చెంత ‘రిజిస్టర్’ కానట్టియు పెండ్లిండ్లు చెల్లవు—అను తీర్పును దక్షిణాఫ్రికా ప్రభుత్వము అమలుపఱచినది. ఈ తీర్పుతో హిందూ - మహమ్మదీయ - జొరాస్త్రియన్ మతాచారముల ప్రకారము జరిగిన వివాహములన్నియు న్యాయబద్ధములుకావని తేలినది. దాదాపుగ దక్షిణాఫ్రికాలోని భారతీయమహిళలందఱు ‘న్యాయసమ్మతము’ కాని భార్యలు - అనినట్లయినది. ఇంతటి దారుణము - భారతమహిళల కింతటి తలవంపు - కల్గినతరువాత సత్యాగ్రహములో స్త్రీలు పాల్గొనరాదని చెప్పటకు మాకు నోరాడలేదు. మేమె వారిని సత్యాగ్రహమున కాహ్వానింపనిశ్చయించితిమి.

తొలుత టాల్ స్టామ్ కేంద్రములోని సోదరీమణులతో

సత్యాగ్రహమునుగూర్చి ప్రస్తావించితిని. చెఱసాలకేగినచో అచట ఇక్కట్లులు పడవలసియుండునని ముందుగనే నొక్కి చెప్పితిని. ఏమన్నను, వారు సత్యాగ్రహమున పాల్గొనుటకు మిక్కిలి యుత్సాహముజూపిరి. పసిబిడ్డల తల్లులును సిద్ధమైరి.

నెటాలునుండి ట్రాన్స్‌వాలుకుగాని, ట్రాన్స్‌వాలు నుండి నెటాలుకుగాని, ప్రభుత్వపుటనుమతి లేకుండ పోయిన వారిని అరెస్టుచేసి కారకంపుదురు. కావున, కొలుత కొందఱిని ట్రాన్స్‌వాలుకు పంపదలచితిమి. వారచట అరెస్టుచేయఁబడనిచో, నెటాలుకు తిరుగవలెను; నెటాలుహద్దులలోగూడ అరెస్టుచేయఁబడనిచో ‘ఎకాయెకి’ న్యూకాసిల్‌కు పోయి అచటి గనులలోని కార్మికులను ప్రబోధించి సమ్మెచేయించవలెను,— ఇది వారికి కార్యక్రమము. న్యూకాసిల్ గనులలోని పనివాండ్లలో ఎక్కువమంది తమిళులు, తెలుఁగువారు.

నేను ఫినిక్స్‌కు వెళ్ళి అచటి సోదరీమణులతో సత్యాగ్రహమునుగూర్చి మాట్లాడితిని. వారిలోచాలమంది నాకు బంధువులే. నేను చెప్పినన్న కారణముననే చెఱకేగుటకు సమ్మతింపవలదనియు, ఎవరికివారు సొంతముగ ఆలోచించి, నిర్ణయించుకొనవలెననియు స్పష్టముగ దెల్పితిని. శిక్షాకాలము పూర్తిగ చెల్లించుటకు, ఎట్టికష్టములనైన ఓపికతో సహించుటకు సిద్ధమైనవారుమాత్రమే సత్యాగ్రహమున పాల్గొనవలెనంటిని. అందఱును చెఱకేగుటకు సిద్ధమైరి.

సత్యాగ్రహముమాట నా భార్యతో చెప్పలేదు. నేనేమిచెప్పినను ఆమె కాదనదు. కాని, అట్లు ఒప్పించుట నా కిష్టములేదు. ఇట్టి క్లిష్టసమస్యలను భార్య స్వేచ్ఛగ ఆలోచించి

నిర్ణయించుకొనవలెనని నా యుద్దేశ్యము. తక్కిన సోదరీమణులతో నేను మాట్లాడుచుండుట విని, ఆమెవచ్చినది. “తక్కిన సోదరీమణులవలె ధైర్యసాహసములు, సహనము, త్యాగము నేను ప్రకటింపఁజాలనని మీరేల తలఁచెదరు? మీరు, పిల్లలు గూడ కష్టములను సహించుచుండ నేను వెనుకాడుదునా? ఏమైనను, నేనుగూడ తప్పక ఉద్యమమున పాల్గొందును,”

అని ఆమెపల్కినది. ఆమెపట్టుదలను గమనించి సమ్మతించితిని. ఫినిక్స్ ఆశ్రమ మేమైనను, సత్యాగ్రహాల ఆరోగ్యమెట్లైనను, సమర మంతకాలము జరిగినను, చివర వఱకు నిలుచుటకు నిశ్చయించుకొనినవాడు మాత్రమే సత్యాగ్రహమునఁ జేరవలెనని మరల స్పష్టముగ నుడివితిని.

ఫినిక్స్ వాసి కాకున్నను, పార్టీ దస్తుంజీయును సత్యాగ్రహమునఁ జేరెను. అతనిని అందఱు ‘కాకాజీ’ అని ప్రేమతో బిలుచుచుండురు. కాకాజీ అంతకుముందు సమరములో పాల్గొని బందిఖానాపొందు చూచినవాడే. మరల చెఱకేగుట కతఁడును సంసిద్ధుడయ్యెను.

1913 దక్షిణాఫ్రికా
సత్యాగ్రహనాయకుడుగా

అంతయు అనుకొనినట్లే జరిగినది. సత్యాగ్రహము జరిపిన సోదరీమణులను ట్రాన్స్ వాలునందుఁగాని, నెటాలూలోఁగాని అరెస్టుచేయలేదు. వాడు న్యూకాసిల్ కుపోయి

తమపని సాగించిరి. మూడుపౌనుల పన్నువిషయమును విని కార్మికులు ‘మండిపడిరి’. తత్క్షణమే సమ్మె ప్రారంభమైనది.

ప్రభుత్వము మిన్నకుండలేకపోయినది. సత్యాగ్రహము జరిపిన సోదరీమణులకు కారాగృహము స్వాగతమిచ్చినది.

35

సత్యాగ్రహసమరమున స్త్రీలు ప్రకటించిన ధైర్య సాహసములు వర్ణనాతీతము. మారిట్ బర్న్ చెఱసాలలో వారిని మిక్కిలి హింసించిరి. చేయించినది చాకిపని; ఇచ్చినది ‘బిచ్చపుతిండి’.

కస్తూరిబాయిగాంధీకి ఆహారవిషయమున కొన్ని నియమములున్నవి. మిక్కిలి కష్టముమీదగాని ఆమెకు నూనె మొదలగువానినైన నీయరైరి. అదియు ‘మాగి మట్టిబట్టినది’ యే. ఆమె చెఱవదలివచ్చునప్పటికి శిల్పవశిష్టయైనది. మిక్కిలి శ్రమ జరిగినపిదప ప్రాణాపాయము తప్పినది.

ఒకసోదరి చెఱనుండి జ్వరముతో వచ్చినది. జ్వరమే ఆమెకు మృత్యువుదెచ్చినది. అది మఱపురానిమాట. ఆమె పదునాడేండ్ల బాలిక. జోహెన్స్ బర్గ్ నివాసిని. ఆమె చిక్కి మంచముబట్టినపుడు చూచుటకు వెళ్ళితిని. “వళ్ళియమ్మా! చెఱసాలకు వెళ్ళివచ్చినందుకు చింతించుచుంటివా?” అని, ఆమెను ప్రశ్నించితిని. ఆలోచింపకయె అన్నది-‘కాదు, కాదు- అరెస్టుచేసినచో ఇంకొకమాఱు వెళ్లుటకైన సిద్ధముగనుంటిని. మాతృదేశమునకై అనువులనైన అర్పించుటకెవ్వరు వెను

దీయుదురు ?”—అని. అట్లనిన కొన్నినాళ్లకే ఆమె పరలోకమున కేగినది. ఆమె పేరుమాత్రము చిరస్థాయిగ నిల్చును.

మహిళలు ప్రకటించిన త్యాగము నిరుపమానమైనది. నిర్మలమైన త్యాగము, భక్తి, భగవానునకు ప్రీతికరములు. స్వార్థపరత్వములేక, చిత్తశుద్ధితో అనాధ తృణమిచ్చినను భగవంతుడు స్వీకరించును. నూఱుమ్మడుగుల ప్రతిఫలము జూపును. భక్తసుధాముఁ డర్పించినది పిడికె డటుకులే. వానితో నతనికి బహుకాలమున్న దారిద్ర్యక్షుద్బాధలు తొలగిపోయినవి. పెక్కురు చెఱకేగుటవలన ఫలితములేకపోవచ్చును ; కాని, ఒక్క నిర్మలాత్మచేసిన పరిపూర్ణ త్యాగము ఫలింపక పోదు. దక్షిణాఫ్రికాలో వల్లియమ్మచూపిన త్యాగము భగవంతుని మెప్పుపొందగలదని నా నమ్మకము.

దేశసేవలో, మానవసేవలో మున్ను ఎందఱో అనువు లర్పించిరి. నేఁడు, రేపు గూడ అట్టివారెందఱో యుందురు. అది స్వాభావికము. వారిలో నిర్మలమూర్తులెవ్వరో చెప్పలేము. కాని, నిర్మలాత్మఁడొక్కఁడున్నను, అతనిత్యాగము ఫలవంతమగునని సత్యాగ్రహులు విశ్వసింపవలెను. ప్రపంచము సత్యముపై ఆధారపడియున్నది. సత్యము స్థిరమైనది; నాశరహితమైనది ; ఎల్లప్పుడు జయించునది. ఇదియే సత్యాగ్రహమునకు మూలసూత్రము.

36

స్త్రీలు చెఱసాలకేగిరను వార్తలువిని న్యూకాసిల్ ప్రాంతపుగనులలోని కార్మికులు పనులుమాని పట్టణములోనికి బయలుదేరిరి. నేను ఫినిక్స్ నుండి వెంటనె న్యూకాసిల్ చేరితిని.

కార్మికులు నన్ను కలిసిరి. సమ్మెకు కినిసిన తమ యజమానులు పెట్టిన బాధలు చెప్పసాగిరి. ఒక పతాక కార్మికుఁడు వీపుపై యజమానులు కొట్టిన దెబ్బలు చూపించి, “నీ మాటకు కట్టుబడితిని ; లేకున్న వారికి ‘వడ్డీతో గూడ చెల్లి చెప్పి’ వాఁడను. పతానులు దెబ్బకొట్టుటెఱుఁగుదురు, కాని, తినుటెఱుఁగదు” అనెను. అతని సహనమునకు మెచ్చితిని. అట్టి వారివలననే ఉద్యమము ఫలించునంటిని.

కార్మికులు వందలు, వేలునైరి. వారికందఱకు భోజనము, నివాసము ఎట్లు, ఎక్కడ? వారిని ట్రాన్స్ వాలుకు తీసి కొనిపోయినచో ప్రభుత్వపు బందిఖానాలు ఆతిథ్యమిచ్చును, - అని పరిష్కారమార్గము తోచినది. దాదాపు ఐదువేలమంది. రైలులో ప్రయాణించుటకు డబ్బులేదు. ట్రాన్స్ వాలు సరిహద్దు న్యూకాసిల్ కు కిరీ మైళ్ళు. నడక తప్పదని తీర్మానించి తిని. ఇష్టములేనివాడు తిరిగి గనులకు వెళ్లవచ్చునంటిని. అందఱును ‘జైత్రయాత్ర’కే సమ్మతించిరి.

‘జైత్రయాత్రకు’ ఏర్పాటులు జరుగుచున్నవి. బొగ్గుగనుల యజమానులు నాకు కబురంపిరి. డర్బానుకు వెళ్ళి

వారిని కలిసికొంటిని. వారిధోరణి వారిదే. మూడుపానులు పన్నును తొలగింపుమని ప్రభుత్వమును కోరుటకై న వారు సమ్మతింపరైరి.

న్యూకాసిల్కు తిరిగివచ్చితిని. బొగ్గుగనుల యజమానులు పల్కిన బెదరింపులు తెల్పితిని. చెఱకేగుటయందు కష్టములను వివరించితిని. ఎన్నిచెప్పినను, ఉద్యమమును సాగించుటయే తమ నిశ్చయమని వారనిరి. 1913 వ సంవత్సరము అక్టోబరు 18 వ తేదీ ‘జైత్రయాత్ర’కు ప్రారంభోత్సవము. దారిలో ఒక్కొక్కరికి రోజుకు 1½ పానురొట్లు, 1 ఔన్సు చక్కెర తప్ప మతేమియు నీయజాలనంటిని. “ఇంకా రుల వస్తువులను ముట్టరాదు ; అధికారులెవరైన పరిహాసించినను, తిట్టినను, కొట్టినను సహింపనలెను ; ‘అరెస్టు’ అగుటకు అభ్యంతరము జెప్పరాదు ; నన్ను ముందుగ అరెస్టుచేసినను శాంతియుతముగ యాత్ర జరుగవలసినదే” అనియు చెప్పితిని. వారందఱును సమ్మతించిరి.

‘శాంతిసేన’తో ఛార్లెస్ బాక్ చేరితిని. భారతీయుల కులు చాలవిధములుగ సాయమొసర్చిరి. ఛార్లెస్ బాక్తో కొన్నినాళ్లు మకాముచేయవలసివచ్చినది. పిల్లలు, స్త్రీలు మాత్రము ఇండ్లలో, తక్కినవారు మైదానమున మకాము వంట సొంతమే.

పరిసరములను శుభ్రముగ నుంచుకొను విషయమున కొంత కష్టమైనది. అయినను, నాయకుఁడు స్వయముగ పనికి పూనుకొనినచో తక్కినవారును అనుసరింతురు. నాయకుఁడు హుకుములిచ్చుటతో తృప్తిపొందినచో, పనిజరుగుట కష్టమను

సంగతి నా కనుభవమే. ఊడ్పుపనిలో నేను, నా సహచరులు దిట్టమైనవారమే. అందఱును సంతోషముతో మమ్మనుసరించిరి.

‘శాంతిసేన’ ఆహారవిషయమునను మిక్కిలి యోర్పు బ్రకటించెను. వంటపనిలో, వడ్డనపనిలో నాయకత్వము నాదియే. వంటచెడినను, వడ్డించినది తక్కువయైనను, సంతోషముగ సరిపెట్టుకొనిరి. తమకు వడ్డించిన పదార్థములు చాల లేదని ఒకసారి స్త్రీలు కన్నెట్టజేసిరి. “ఏమిచేయుదును? ఉన్న పదార్థము తక్కువ ; తినవలసినవారు పెక్కురున్నారు ; అందఱకును సమముగ పంచితిని” అనిన నా సమాధానముతో వారును తృప్తినిందిరి.

37

ఛార్లెస్ టాకనుండి ప్రభుత్వమునకు జాబువ్రాసినాను - “ట్రాన్స్ వాలును ప్రవేశింపనుంటిమి ; అవమానకరమైన మూఁడుపౌనుల పన్నువిషయమున శాంతియుతముగ మా అసమ్మతిని ప్రదర్శింతుము ; మమ్ము ఛార్లెస్ టాకలో నున్నపుడె అరెస్టు చేయవచ్చును ; పన్ను తీసివేయుటకు ప్రభుత్వము సమ్మతించినచో మాయాత్రను మానుకొందుము” అని.

ప్రభుత్వమునుండి సమాధానమురాలేదు. ఛార్లెస్ టాకలో మమ్ము అరెస్టుచేయు సూచనలును కన్పింపలేదు. ఛార్లెస్ టాకనును విడిచి ట్రాన్స్ వాలు ప్రవేశించుటకు నిశ్చయించితిమి. దారిలో మమ్ము అరెస్టుచేయనిచో, టాల్ స్టాయ్

కేంద్రముజేరి, సమరము పూర్తియగువఱకు అచటనుండుట నిర్ణయము. టాల్ స్టాయ్ కేంద్రములో కాలెక్టర్ బాచ్ అవసరమైన యేర్పాట్లు గావించినాడు.

ఛార్లెస్ బాక్ లోని ఆ రోగ్య శాఖాధికారి డాక్టర్ బ్రిస్కో మాయెడ అదరముజూపెను. అవసరమున కుపయోగించునని మావెంట నుంచుకొనుటకు మందులపెట్టె నిచ్చెను.

దినమునకు 20, 25 మైళ్ళచొప్పున రి రోజుల ప్రయాణము జరుగవలెను. దారిలో రొట్టెదొరకుటయుఁ గట్టము. ఏమిచేయుట? పెద్దప్రయత్నముమీఁద ఒక ఐరోపియనుల రొట్టెదుకాణమువారు రైలుమీఁదపంపి మా మకాముల కన్నిటికి రొట్టె సరఫరాచేయుటకు సమ్మతించిరి. మంచి రొట్టెను మామూలుఖరీదుకే సక్రమముగ సరఫరాచేసిరి. ఐరోపియనులగు రైల్వే ఉద్యోగులును రొట్టెలు భద్రముగ, సకాలములో మాకు అందునట్లు జాగ్రత్తతీసికొనిరి. మా కెవ్వరియందును ద్వేషములేదని వారెఱుంగుదురు.

యాత్రను మరల బయలుదేఱఁదీయుటకుముందు ప్రభుత్వము పరిష్కారమార్గమును చూచునేమోయని ప్రయత్నించితిని. అప్పటికే ప్రభుత్వమునకు జాబులు, ‘ఔలిగ్రాములు’ పంపితిని. ఈసారి ‘ఔలిఫోను’లో జనరల్ స్మిత్తో సంభాషింపఁబూనితిని. ఔలిఫోన్ మ్రోగినది. “జనరల్ స్మిత్స్ చెప్పవలసినదిలేదు ; నీవేమైన చేసికొనుము” అని, అతనిముసములో సమాధానము వచ్చినది. అంతియే. ఔలిఫోన్ ఆగినది. సాగినది మఱునాఁడె మరల జైత్రయాత్ర, మహాజను

లతో-2037 మంది పురుషులు, 127 మంది స్త్రీలు, 57 మంది పిల్లలతో.

38

‘శాంతిసేన’తో ట్రాన్స్‌వాలు సరిహద్దు సంతియున్న వోక్‌స్‌ట్రెట్ పట్టణము జేరితిని. అచట అశ్వారూఢులైన పోలీసులుండిరి. నేను రెండడుగులు ముందుకు వేసి వారితో మాట్లాడుచుంటిని. ‘దండు’ త్రోసికొని వచ్చినది. సేనను క్రమముగ బాదులుదీర్చి ట్రాన్స్‌వాల్ ప్రవేశించితిమి.

అప్పటికి రెండురోజులక్రిందట వోక్‌స్‌ట్రెట్‌లోని ఐరోపియనులు పెద్దసభజేసి మా ‘దండయాత్ర’ను భంగముజేయుదుమని బెదరించిరి. మేము ట్రాన్స్‌వాలులో కాలుపెట్టిన వెంటనే మమ్ము కాల్చి వేయుదుమనియు కొందఱనిరట. సభకు కాలెన్ బాచ్ హాజరయ్యెను. భారతీయులకు జరిగిన అన్యాయమును వారికి నచ్చఁజెప్పటకు ప్రయత్నించెను. కాని, వారి చెవికెక్కలేదు.

ఐరోపియనులు జరిపిన సభసంగతి మాకు తెలిసినది. శాంతియుతముగనుండుమని ‘దండు’ను హెచ్చరించితిని. పట్టణము బ్రవేశించితిమి. పట్టణములోని ఐరోపియనులు మమ్ము వింతగచూచిరి. పరిహాసించునైనలేదు. కొందఱచూపులలో స్నేహచిహ్నములు చదివితిని.

మొదటిరాత్రి పామ్‌ఫోర్డ్‌లో విశ్రమించితిమి. పసిబిడ్డల తల్లులు కొందఱు మిక్కిలి అలసిపోయిరి. వారిఁక నడ

చుటకు శక్తిలేదు. వారిని టాల్ స్టాయ్ కేంద్రమునకు చేర్చుమని నమ్మకమైన ఒక భారతీయవర్తకున కప్పగించితిమి. అందఱు అలసి నిద్రించిరి. రాత్రిప్రాద్దు గడచినది. నేనును విశ్రమింపఁబోవుచుంటిని. కొంచెము సవ్వడి వినిపించినది. ఒక ఐరోపియను ఉద్యోగివచ్చి నన్ను అరెస్టుచేసెను. పి. కె. నాయుడు అను సహచరునిమాత్రము మేల్కొల్పి, మఱు నాడు మామూలుగ యాత్రసాగింపుమని చెప్పి, నే నాయుద్యోగివెంట వెళ్ళితిని.

నన్ను వోక్ స్రస్ట్ చేర్చి కోర్టులో హాజరుపెట్టిరి. నన్ను జామీనుపై విడుదలచేయుమని వెంటనే దరఖాస్తుపెట్టితిని. నా దరఖాస్తుకు ప్రతికూలముగ ‘పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటర్’ తీవ్రముగ వాదించెను. మరణశిక్ష విధింపఁదగిన నేరముచేయని ఫైదీలను విచారణ జరుగువఱకు జామీనుమీఁద విడుదల చేయుటకు న్యాయశాస్త్రము సమ్మతించునని వాదించితిని. మేజిస్ట్రేటు నన్ను జామీనుపై విడుదలచేసెను. నాకై వేచియున్న కాలెన్ బాచ్ తో వెంటనే బయలుదేలి శాంతిసేనను కలిసికొంటిని.

స్టాండర్ట్స్ పట్టణముజేరిన పిమ్మట నేను శాంతిసేనకు రొట్టెపంచుచున్న సమయమున మేజిస్ట్రేటు వచ్చెను. రొట్టె పంపిణీ పూర్తియగువఱకు వేచియుండి, నన్ను అరెస్టుచేసి కోర్టుకు తీసికొనిపోయెను.

కోర్టులో మరల నా జామీను దరఖాస్తు, మరల ‘పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటర్’ ప్రతికూలవాదన. ఏమైనను, నన్ను

సి. యచ్. ఆంధ్రూస్, డబ్ల్యు. డబ్ల్యు. పియర్సన్లతో.

బామినానుమించి విడుదలజేసిరి. వెంటనే సాగిపోవుచున్న ‘మహా యాత్రికుల’తో గలిసితిని.

నా యాత్రకు ఎనిమిదిమహిళల నేర్పరచుకొంటిమి. నాలుగు మజిలీలుగడచి, జోహాన్స్ బర్గ్ సమీపింపవచ్చితిమి. యాత్రికుల యుత్సాహము హెచ్చుచున్నది. మమ్ము మా మార్గమున పోవనిచ్చుటయా, లేక చర్యదీసికొనుటయా, అను ఆలోచనలతో ప్రభుత్వపు ఆందోళనయు హెచ్చుచున్నది.

ఇట్టిపరిస్థితిలో తాను దక్షిణాఫ్రికా భారతీయులస్థితిని భారతప్రభుత్వమునకు, సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమునకు నివేదింప నుంటిననియు, తనకు విషయములను వివరించుటకు హెన్రీ పోలక్ ను పంపుమనియు గోపాలకృష్ణ గోఖలే నాకు వార్త నంపెను. భారతదేశమునకు పొమ్మని పోలక్ కు వ్రాసితిని.

భారతదేశమునకేగుటకు ముందు నాతో మాట్లాడ వలెనని పోలక్ వచ్చి టీక్ వర్త్ పట్టణముచేత మమ్ము కలిసికొనెను. నేను, పోలక్ మాట్లాడుకొనుచు ముందు నడచుచుంటిమి. మావెంట మహాయాత్రికులు. అంతలో పోలీసు అధికారి ప్రత్యక్షము. నన్ను అరెస్టుచేసిరి. అప్పటికి నాలుగు రోజులలో నన్ను ముమ్మాటు అరెస్టుచేసిరి. యాత్రనడపుషని పోలక్ తో చెప్పి, అధికారివెంట వెళ్ళితిని.

పోలక్ నాయకత్వమున శాంతిసేన గ్రేలింగ్ స్టాడ్ డాంటి, బాల్బర్ పట్టణముజేరెను. బాల్బర్ స్టేషనులో ప్రత్యేకము మూడు రైలుబండ్లను సిద్ధముచేసి, మహాయాత్రికులను అరెస్టుచేసి వానిలో నెహిలుకు పంపివేయుటకు ప్రభుత్వాధి

కారులు సన్నాహము జరిపిరి. నా సలహాలేనిదే రై లెక్కమని, నన్న చటకు పిలిపింపుమని యాత్రికులు పట్టుబట్టిరి. తుదకు పోలక్, కచాలియా సేత్ ఎట్లయినను కారాగారమె తమలక్ష్యమని వారికి నచ్చజెప్పిరి. మహాయాత్రికులు శాంతముగ రై లెక్కిరి.

39

నన్ను డండీనుండివచ్చిన ‘వారంటు’పై ‘అరెస్టు’చేసిరి. రై లులో నాటిరాత్రియె డండీకి తీసికొనిపోయిరి.

పోలక్ ను బాల్ఫరులో అరెస్టుచేయక, తమ కచట సాయముజేసెనని అధికారులతనిని ప్రశంసించిరి. కాని, రై లు బండికై వేచియున్నపుడు ఛార్లెస్ బాలో అతనిని అరెస్టు చేసిరి. కాలెన్ బాచ్ నిగూడ అరెస్టుచేసిరి. వారి నిర్వరను వోక్ స్రస్ట్ చెఱసాలలో బెట్టిరి.

డండీలో విచారణ జరిగినది. నాకు తొమ్మిది నెలలు కఠినశిక్ష విధింపబడినది.

డండీనుండి నన్ను వోక్ స్రస్ట్ కు తీసికొనిపోయిరి. నిషిద్ధ వ్యక్తులు ట్రాన్స్ వాలు ప్రవేశించుటకు ప్రోత్సహించితి నను నేరమునకు వోక్ స్రస్ట్ కోర్టులో విచారణ జరిగినది. అచట పోలక్ ను, కాలెన్ బాచ్ ని కలిసికొనఁగల్గినందుకు సంతోషించితిని. ఒక్కొక్కరికి మూడు నెలలు కారాగారవాసము విధింపబడినది. వోక్ స్రస్ట్ చెఱసాలలో కొన్నినాళ్లు ప్రశాంత

ముగ గడిపితిమి. ప్రతిదినము క్రొత్తఫైదీలు వచ్చుచుండెడివారు. వారివలన సమాచారములు తెలియుచుండెడివి.

నా అరెస్టునుగూర్చి విని పెక్కురు భారతీయులు ఉత్సాహముతో నెటాలు సరిహద్దుదాటి ట్రాన్స్‌వాలులో కాలుపెట్టి కారాగృహమునకు వచ్చిరి. అట్టివారిలో 75 ఏండ్ల వయస్సుగల హార్బత్ సింగ్ అనునతఁడుండెను. అతనినిచూచి, “నీవంటివృద్ధులు చెఱసాలకు రావలెనని నేను చెప్పలేదే, నీవేల వచ్చితివి? నీకు విడుదల ఏర్పాటుచేయుదును, వెళ్లుదువా?” అంటిని. “వలదు. నీవు, నీభార్య, బిడ్డలుమూలకై కారాగృహముననుండ, నేను స్వగృహమున నెట్లుందును? ముదుసలిని. ఎక్కడనైనను చావు తప్పదుకదా? ఈ చెఱయందె నేను మరణింపఁగల్గినచో నాకు ఎక్కువతృప్తికలుగును” అని, వెంటనే అతఁడు సమాధానమిచ్చెను. ఎంతటిదీక్ష! హార్బత్ సింగ్ అక్షరాస్యుఁడు కాకున్నను, ఋషివంటివాఁడని జేజేలుపెట్టితిని. అనినట్లు, అతనికోరికయు తీరినది. 1914 వ సంవత్సరము జనవరినెలలో అతఁడు కారనుండియె పరలోకమున కరిగెను. భారతీయులు పెక్కురు ఉత్సవముచేసి మహాగౌరవముతో అతని కంఠ్యక్రియలు జరిపిరి. సత్యాగ్రహసమరమున హార్బత్ సింగ్ వంటివారు పెక్కురుండిరి. కాని, కారలో మరణించు శౌరవమతనికె దక్కినది. దక్షిణాఫ్రికా సత్యాగ్రహచరిత్రలో అతనిపేరు సువర్ణాక్షరములతో వ్రాయఁదగినది.

బాల్ఫోర్ నుండి రైళ్లలో తీసికొనిపోయిన మహాయాత్రికులకు కారాగారశిక్ష విధించిరి. గనులకుచుట్టు ముండ్లతీగ కట్టించి, ఆ ప్రాంతములు డండి, న్యూకాసిల్ చెఱసాలల

బాహ్య కేంద్రములని ప్రకటించి, మహాయాత్రికులైన కార్మికులచే ప్రభుత్వము బలవంతముగ పనిచేయింపసాగెను. కార్మికులకు కల్పింపబడిన ఈ ‘బానిసత్వము’ మాటవిని భారతదేశమున క్రోధానలము రేగినది. తనకు స్వస్థత లేకున్నను గోల్లా గొప్ప కృషిచేసి సాయపడెను. అపుడె—1913 వ సంవత్సరము డిసెంబరు నెలలో—నాటి భారతరాజప్రతినిధి లార్డ్ హార్డింజ్

బాహుటముగ దక్షిణాఫ్రికా ప్రభుత్వ చర్యలను తీవ్రముగ ఖండించి, సత్యాగ్రహాలచర్యను హృదయపూర్వకముగ సమర్థించెను. ఇట్లు రాజప్రతినిధి సామ్రాజ్యములోని ఇతర దేశ ప్రభుత్వపుచర్యను విమర్శించుట సాధారణ విషయముకాదు. హార్డింజ్ విమర్శనకు ఫలితముకల్గినది. ఒక విచారణసంఘము నియమింపఁ

1914 లో కస్తూరిబాతో లండనులో. బడినది. వారి నివేదిక వచ్చిన తోడనే దక్షిణాఫ్రికా ప్రభుత్వము ‘ఇండియన్స్ రిలీఫ్ బిల్లు’ను ప్రకటించినది. ఎన్నఁచో జరిగిన పరిష్కారము ఈ బిల్లు వలన అమలుకు వచ్చినట్లయినది. మూడుపౌనుల పన్ను రద్దు చేయబడినది. భారతదేశమున న్యాయసమ్మతములైన పెండ్లిండ్లు దక్షిణాఫ్రికాలోగూడ న్యాయసమ్మతములగును.

దక్షిణాఫ్రికాలో ప్రవేశించుటకు ఒక్క బొటనవేలిముద్ర నిచ్చి ‘సర్టిఫికేట్’ పొందవచ్చును.

దక్షిణాఫ్రికా సత్యాగ్రహసమరమిట్లు ఎనిమిదేండ్లు సాగి ముగిసినది. అచటి భారతీయులివుడు సుఖముగనున్నట్లు కన్పించుచున్నది.

నేను భారతదేశమునకు తిరిగివచ్చుటకుముందు గోల్డెను

దర్శించుటకు 1914 వ సంవత్సరము జూలై 18 వ తేదీన ఓడలో ఇంగ్లాండుకు బయలుదేరితిని. చాలకాలమునకైనను స్వదేశమునకు వెళ్ళగల్గుచుంటినికదాయనియు, గోల్డెనా య క త్వము న దేశసేవ చేయవలెనను కోరిక ఇప్పటికైనను తీర నున్నది కదాయనియు ఒకప్రక్క సంతోషము ; ఇరు వదియొక్కేడులు జీవితముగడపి, మానవ

1914 లో కస్తూరిబాతో ఇండియాలో.

జీవితానుభవములలోని సుఖదుఃఖములను చవిజూచి, నా జీవనతంత్రమును గుర్తెరిగినచోటును - దక్షిణాఫ్రికాను - వదలవలసివచ్చెను కదాయని వేటొకవంక సంతాపము నా చిత్తమున రేకెత్తినవి. ఓడ జెండాఎత్తినది!!